

ປຣະເພນີເກືອບກັບຂັ້ວິດ

ຍອຈ

ກຣຸມສິລປາກຣ

ແລະ

ທຳພາຍກຸຼຍ

ຍອຈ

ພະລາດຣີອາສວງວິວິດຣາຍາກາຣ

ພິມພົບເປັນອຸປະສຣຸນີຍາມພຣະຣາຮັບທາຍພລິງຄພ

ພັຍເອກ ພຣະຍາວຣາມສາສະໜາສຸຍາດ

(ສາສຸນ ສຸນຍັຍທຍ)

390-09593

ຄ 528 ຫຼື

ຕາມປະລິທານຂອງທັຍພກ ວັດສິມຍັສວິທາຣ

ວັນທີ ໑໑ ພຸກສິກາຍພ ພຸກສິກຳຣາຮັບ 19໕໑໓

คำขอขอบคุณ

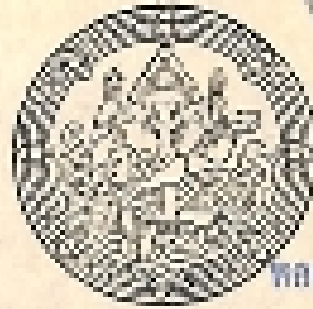
คุณหญิงงามมี วรธมศาสตร์ พงษ์บุตร และลูก ๆ ขอขอบพระทัยและขอขอบคุณทุกท่านที่ได้มีเมตตาจิตกรุณา แม้สิ่งเล็กๆ น้อยๆ เป็นของขวัญที่ ห้าแม่ยก พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว บัณฑิตกษัตริย์ราชภัฏราชภัฏวไลยอลงกรณ์ราชภัฏสุพรรณบุรี และลูกๆ ของคุณงามมี วรธมศาสตร์ พงษ์บุตร และลูกๆ ของคุณงามมี วรธมศาสตร์ พงษ์บุตร ได้เห็นชีวิตไปแล้ว รวมถึงการได้เที่ยวศึกษาเรียนรู้ในงานพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเดชาฯ เสด็จฯ เยี่ยมเยียนราษฎรในถิ่นทุรกันดาร

พวกเรามีขอบพระทัยของประการใดที่สมควรได้อธิบาย ขอได้โปรดให้ลงมือทำก็ดีในพระเดชพระคุณ

ด้วย

พุทธศักราช ๒๔๗๕

กระทรวงศึกษาธิการ
กรุงเทพฯ

ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต

กรมศึกษาธิการ

และ
ตำรายกยืม

ของ
ศาสตราจารย์วิชาสังคมวิทยา

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
นายเอก พระยาธรรมศาสตร์วิมลคุณากร
(ศาสตราจารย์วิชาสังคมวิทยา)

ณ วิทยาลัยวิชาการศึกษา กรุงเทพมหานคร
วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๙๓

กรมศิลปากร

กรมศิลปากร
กระทรวงวัฒนธรรม

พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต

กรมศิลปากร
กระทรวงวัฒนธรรม
(กรมมรดก ๒๕๓๕)

๒๕๓๕

๒๕๓๕

๒๕๓๕

๒๕๓๕

(๖)

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลราศีที่กษัตริย์นาบุทาน ซึ่งเจ้าภาพได้จัดทำเพื่อ
อุทิศแด่ พันเอก พระยารวรรณศาสน์พลยุทธ (तालु लुक्कनन्) และได้ให้พิมพ์หนังสือ
เล่มนี้เผยแพร่เป็นกุศลสาธารณประโยชน์ ขออำนาจกุศลทั้งปวงนี้จงเป็นพลวปัจจัยส่งเสริมให้
พันเอก พระยารวรรณศาสน์พลยุทธ (तालु लुक्कनन्) ผู้วายชนม์ ประสบแต่อิฏฐคุณ
มณูผลตามควรแก่กตวิสัยในสัมปรายภพ สมดังมโนปณิธานของเจ้าภาพทุกประการ เทอญ.

กรมศิลปากร

๒๗ ตุลาคม ๒๕๑๓

พันเอก พระยาศววรรณสาส์นพรตฤๅษ ส.พ., ๗.๘.๒๕.

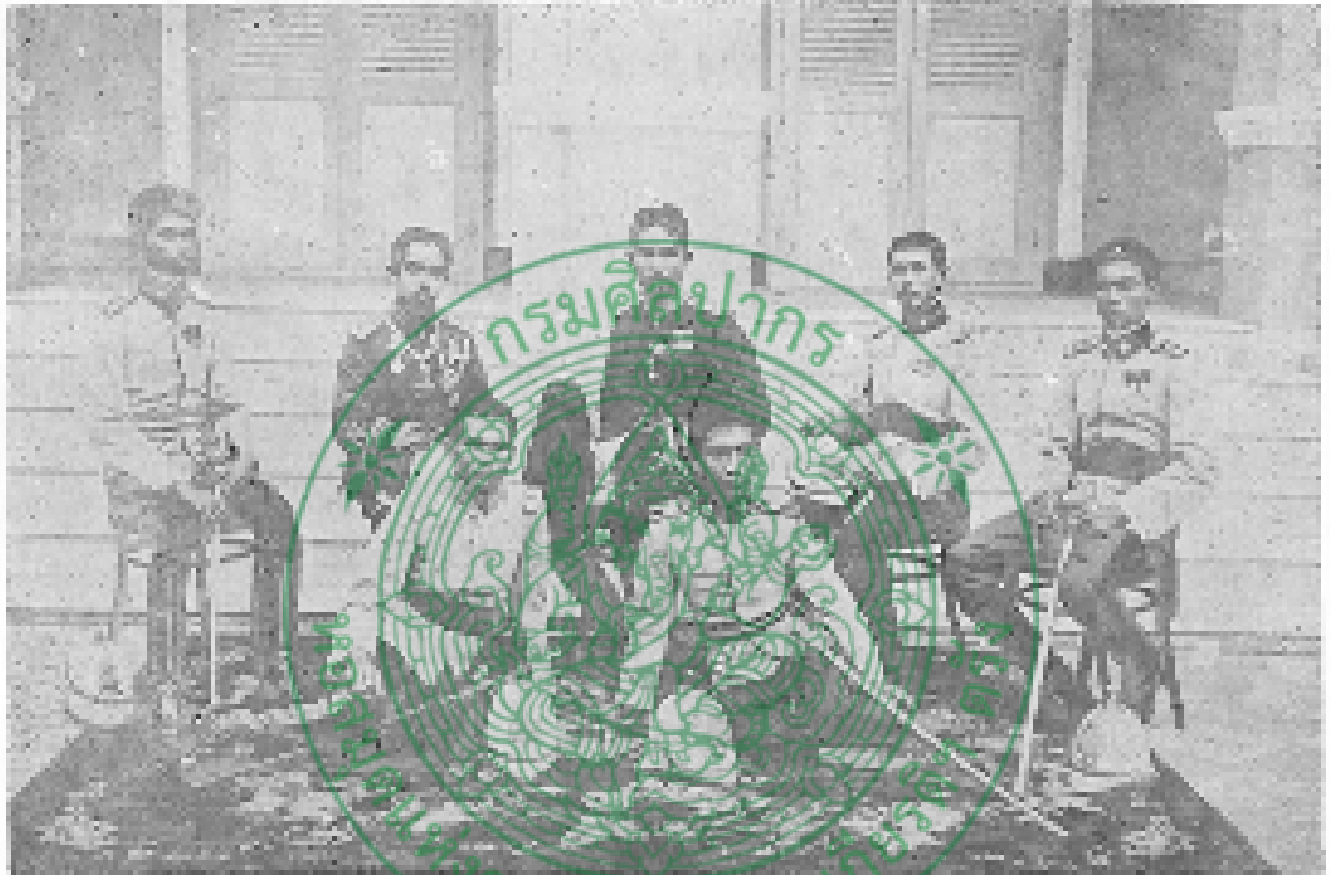
(หลวง สุขนิเวศน์)

ช.๒๕ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๒๓

ม.๒๖ ๘ เมษายน ๒๕๒๓

นางสาวศุภ สหสัมพันธ์ (ครูพี่เลี้ยง) และนักเรียน
ถ่ายภาพเมื่อครั้งเป็นครูพี่เลี้ยง ณ โรงเรียนระนองวิทยาคาร

ภาพถ่าย นายพล หลวงประเทสสงครามยศ

(สาสุต สุสมันต์ ชั้นที่ ๕ โรงเรียน)

ในสมัยนายพลโท พระวรราชเอก พระองค์เจ้าทศศิริวงศ์ (เวลานั้น ทรงพระยศเป็น นายพันโทหม่อมเจ้าทศศิริวงศ์) ทรงดำรงตำแหน่งผู้บังคับการโรงเรียนนายร้อยที่ ๑

หนังสือ หลวงประเทสวาทภักดี (หลวง กุศลนิรันดร์ หนองกุงลาบ)

ภาพถ่ายเมื่อครั้งเป็นหัวหน้าคณะโรงเรียนนายร้อยกรม

ประวัติ

หนังสือ พระราชวรมณฑลสำนักพลศึกษา ค.ธ., พ.ศ., ค.ศ.

หนังสือ พระราชวรมณฑลพลศึกษา (ศาสตราจารย์) เป็นบุตร มีนเคอร์
เอ. เจ. เอ็ม. ศาสตราจารย์ (จากโปแลนด์) มีนเคอร์ เอ. เจ. เอ็ม. ศาสตราจารย์ ได้รับการศึกษาจาก
รัฐบาลโปแลนด์ ซึ่งเข้ามาถวาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อรับราชการ
ในประเทศไทยตามพระ ราชประสงค์ที่ได้พระราชทานพระบรมราชโองการแก่รัฐบาล โปแลนด์
มีนเคอร์ ศาสตราจารย์ เห็นทางอยู่ที่ประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๘ ปีเศษ และได้รับพระมหา
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เข้ารับราชการในกระทรวงมหาดไทย สังกัดเป็นข้าหลวง สอ
การปฏิบัติการ และเข้ารับราชการในประเทศไทยเมื่อได้วันที่ เป็นที่โปรดปรานของบรรดา
เจ้าชายและเสนาบดีหลายราย จนมีความรักใคร่ของหลายรายได้ จึงได้รับพระอุปถัมภ์จาก
เจ้านายได้ได้เข้าพิธีสมรสกับภรรยาชื่อ "ม.นาง" ซึ่งเป็นข้าหลวงของพระเจ้า
บรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิง (สมเด็จพระเจ้า) พระบรมราชโองการขึ้นรับใช้เมื่อวันที่
๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๒๓ ที่ ส.ช. ศาสตราจารย์ และ มีนเคอร์ ศาสตราจารย์ ได้
ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ สังกัด ม.นาง จึงต้องเป็นภาระเลี้ยง
ดู ส.ช. ศาสตราจารย์ มาโดยตลอด ในพระอุปถัมภ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม
พระยาเพชรพิชัย (พระยาศรีสุริยราชประเทศเป็นนครหลวง) ได้ให้ ส.ช. ศาสตราจารย์
รับการศึกษาพระทั้งสำเร็จชั้นสูงสุดของโรงเรียนอัสสัมชัญ แผนกภาษาอังกฤษ เมื่อ พ.ศ.
๒๔๔๐ (สมัยนั้น มี ๗ ชั้น ชั้น ๗ เป็นชั้นสูงสุด) และได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เข้ารับราชการ
ในกระทรวงมหาดไทย สังกัดสำเร็จการศึกษาเป็นต้นมา สมัยนั้น หมอชัช เป็น
อาจารย์ใหญ่อยู่ที่โรงเรียนแพทย์ (ศิริราช) ได้มีการสอนภาษาอังกฤษขึ้นอีกแผนกหนึ่ง แต่
อีกรักษาชาวที่มีความรู้ภาษาอังกฤษดีอยู่ ก็เห็นว่า พระศาสตราจารย์ มีความรู้ภาษา
อังกฤษดี พอดีจะส่งสอนภาษาอังกฤษได้ จึงขอรับให้ไปช่วยสอน นายศาสตราจารย์
ก็ไปช่วยสอนด้วยความเต็มใจ เพราะได้รับอนุญาตจากกระทรวงมหาดไทยให้
ปัดตัวไปทำหนังสือไม่เสียราชการ

ครั้นกาลเวลาล่วงมากก็เป็นทีที่ทราบกันว่า นายतालु लुक्कनन्तน์ มีความรู้ภาษาอังกฤษดี และมีชั้นเชิงในการถ่ายทอดความรู้และมีบุคลิกลักษณะเหมาะสมแก่การเป็นครูอยู่มาก จนกิตติศัพท์ได้ทรงทราบถึงพระกรรณของพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นนครไชยศรีสุรเดช (พระยศในขณะนั้น) ตำแหน่งผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ (เสนาบดีกระทรวงกลาโหม) ซึ่งทรงสนพระทัยในการจัดหาครูสอนภาษาต่างประเทศแก่นักเรียนนายร้อยทหารบกอยู่ พอดีนายतालु लुक्कनन्तน์ มีโอกาสได้เข้าเฝ้าเสด็จผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ (เสนาบดีกระทรวงกลาโหม) เมื่อทรงสนทนาปราศรัยด้วยก็เป็นทีต้องพระทัย จึงมีรับสั่งว่า ให้ไปโอนชาติเป็นไทย ด้วยมีพระประสงค์จะส่งไปเป็นครูสอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนนายร้อยทหารบก ซึ่งขณะนั้นถือกันอย่างเคร่งครัดว่า ผู้ที่จะไปรับราชการในโรงเรียนนายร้อยทหารบกจะต้องเป็นผู้มีสัญชาติเป็นไทยเท่านั้น

นายतालु लुक्कनन्तน์ ได้รับสนองพระคำรัสด้วยความเต็มใจ แต่การโอนชาติได้ประสออุปสรรคนานับประการ แม้กระนั้นก็ตาม ด้วยพระบารมีโดยแท้ ในที่สุดก็โอนชาติได้สำเร็จตามพระประสงค์ของเสด็จผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ (เสนาบดีกระทรวงกลาโหม) จึงทรงมอบนายतालु लुक्कनन्तน์ ให้นายพันโท พระสุรเชษฐรังษิต (นายพลเอก เจ้าพระยาพิชเชนทรโยธิน) ผู้บังคับการกองโรงเรียนนายร้อยทหารบก ในสมัยนั้นตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๘ ให้ทำหน้าที่ครูสอนวิชาภาษาอังกฤษในโรงเรียนนายร้อยทหารบก ได้รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๑๐๐ บาท แต่เป็นครูพลเรือนเวลาไปปฏิบัติราชการจึงยังแต่งกายนุ่งผ้าสวมเสื้อแบบราชการกระดุม ๕ เม็ดเหมือนคั้งข้าราชการพลเรือนทั่ว ๆ ไป

นายतालु लुक्कनन्तน์ รับราชการได้เพียง ๒ เดือน ก็ได้เดือนเงินเดือนขึ้นเป็น ๑๔๐ บาท ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๘ นั้นเอง และเมื่อรับราชการล่วงมาได้อีก ๘ เดือนล่วงเข้า พ.ศ. ๒๔๔๙ ก็ได้เดือนเงินเดือนขึ้นเป็น ๑๔๘ บาท และต่อมาอีก ๑ ปี คือล่วงเข้า พ.ศ. ๒๔๕๐ ทางราชการได้แบ่งกองนักเรียนนายร้อยออกเป็นโรงเรียนนายร้อยชั้นประถมกับโรงเรียนนายร้อยชั้นมัธยม นายतालु लुक्कนन्तน์ ก็ได้รับการคัดเลือกให้เป็นครูสอนวิชาภาษาอังกฤษในโรงเรียนนายร้อยชั้นมัธยม ได้รับเงินเดือนเดือนขึ้นเป็น ๑๖๐ บาท แล้วต่อมาอีก ๑ ปี คือถึงต้นปี พ.ศ. ๒๔๕๑ ก็ได้เดือนเงินเดือนขึ้นเป็นเดือนละ ๑๘๐ บาท และ

ใน พ.ศ. นี้เอง ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในจังหวัดขอนแก่นที่สุด บุคคลนี้มี บุคลิกเป็น ข้าราชการของเวียงจันทน์เป็นข้าราชการทหาร ซึ่งมีเชื้อสายกษัตริย์ชั้นแรก สมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาเว
 เจ้าซึ่งตามขุนทิฆมูโลกประชาคารล (พระยศในเวียงจันทน์) ผู้มีบัญชาการโรงเรียนสหภาพภคและ
 ทรงบัญชาการโรงเรียนเพาะร้อยทหารบกด้วยเป็นพิเศษ ได้มีพระดำริว่า ข้าราชการอยู่ใน
 โรงเรียนสหภาพนั้นคงจะจริงก็เป็นผู้ปฏิบัติราชการประจำ พวกครูจึงอยู่กับทหารตลอดมาตามพิธีสม
 หมายทหารผู้ซึ่งพร้อมอื่น ๆ เช่น อธิการหรือผู้คุมผู้ใดเป็นกัน ดังนั้น จึงทรงให้ครู
 ข้าราชการอยู่ในโรงเรียนทหารเป็นทหารผู้ช่วยลดงานเล็กน้อย ซึ่งจะทำให้ครู ข้าราชการผู้เหล่านั้นมี
 ความภูมิใจว่าตนก็เป็นทหารเหมือนกัน เมื่อปี ๒๔๖๖ ได้ทรงอุปถัมภ์โรงเรียนที่เมืองคำม่วน ๖ ปีเพราะหน้าที่
 โฉนดเหมือนกัน แต่ก็เป็นทหารด้วยกัน หรือบางทีโรงเรียนฝึกภาษาเช่นเดียวกับ อธิการหรือผู้คุ
 มผู้ใดผู้ซึ่งเป็นผู้สำเร็จการศึกษาแล้วหรือผู้ใดก็ได้ ซึ่งในบางโรงเรียนเช่นโรงเรียนคำม่วน และครูวิชา
 ฐานผู้ที่จะ ได้รับยกย่องและยกย่องราชการให้รับราชการด้วย หรือรับราชการเหมือนกัน เป็นทหารด้วย
 เหมือนกัน ครู ข้าราชการผู้ที่จะรับราชการได้รับยกย่องและยกย่องราชการด้วยก็ได้ ยกเว้นแต่
 ผู้ซึ่งไม่ปรารถนาเป็น ข้าราชการทหารหรือราชการอื่น ๆ และต้องรับราชการเหมือนกัน เพราะหน้าที่
 ผู้ซึ่งรับราชการแล้วจะต้องเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ราชการอื่น ๆ ซึ่งทั้งนี้ทั้งนั้นก็ทหารต่าง ๆ ซึ่ง
 ทรงดำริให้เป็นหน้าที่ของโรงเรียนทหาร ข้าราชการผู้ซึ่งเป็นผู้ช่วยผู้ซึ่งรับราชการเหมือนกัน
 อยู่นานก็ไปรับราชการอื่น ๆ เช่น โรงเรียนคำม่วน และโรงเรียนอื่น ๆ โรงเรียนเพาะภคของ
 เสนาะวงศ์ขอขึ้นให้ ได้บุคคลที่ทหารต่าง ๆ ซึ่งรับราชการเหมือนกันซึ่งจะได้รับการยกย่อง
 ราชการเหมือนกันจะยกย่องให้ได้คนและคนซึ่งรับราชการเหมือนกันด้วย ส่วนสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศา
 โรงเรียนสหภาพภคก็ได้ทรงดำริเนืองนิตย์จะ ให้คนผู้ที่มีอำนาจจัดการทหารต่าง ๆ เข้าไปพระ
 ดำรินี้ตั้งแต่ ๒๔๖๓ พ.ศ. ๒๔๖๓ เป็นต้นมา ครั้นมีโอกาสดังกล่าวได้ทรงเข้าห้ซึ่งความเห็นว่า
 ประชูประชาครูผู้ซึ่งรับราชการที่หลายแห่งได้รับผลสำเร็จ ตามบุตรและข้าราชการอนุญาตให้
 ครู ข้าราชการผู้เป็นทหารศึกษาผู้ซึ่งรับราชการได้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๖ เป็นต้นมา
 กานนี้ก็ดำรงดำรงซึ่งกันและกันโดยนิตยสารขอนแก่น บุคคลนั้น นั้น ซึ่งของมหาวิทยาลัย
 และวิชาทหารตาม โอกาสที่ทรงราชการให้ซึ่งได้มีกำหนดรับ ประชูประชาขอนแก่น บุคคลนั้น
 มีคนผู้ซึ่งรับราชการในทางครูไปอย่างนี้ และมีคนซึ่งรับราชการในทางระเบียบบ้านหรือผู้ซึ่ง ทำให้

การสอบต่าง ๆ มิให้เป็นผู้ชำระแก่ราชการใด อันเห็นในวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๑
พจนานุกรม ศุภนิมิต্ত์ ก็ได้รับการแต่งตั้งให้เป็น "ราชบัณฑิต" และในโอกาสพิเศษ ได้
เขียนหนังสือสั้น ๆ ในชื่อภาษาเขมรที่เขมรขึ้น ๒ เล่ม ๑๘๘ ๑๗๐ บาท พิมพ์วันที่ ๒๔๕๑
และเป็นครูสอนวิชาภาษาเขมรในโรงเรียนสตรีวัดมหาธาตุไป

เมื่อวันที่ พ.ศ. ๒๔๕๑ ศุภนิมิต্ত์ เป็นบาทหลวงแล้ว ก็ได้รับการแต่งตั้งให้มา
จัดการของราชการทหาร คือ ได้รับพระวรวงศ์เธอเป็น พ.ศ. พ.ศ. ได้บรรดาศักดิ์เป็น
หลวงประเทสชาธิบดีกัณฑ์ แล้วเขียนเป็น "พระ" ในราชทินนามคือ

พระวิมลประเทสชาธิบดี พ.ศ. ๒๔๖๑ เป็นราชการมีความประสงค์ที่จะให้ข้าราชการ
ทหารมีศรัทธาในวิชาประวัติศาสตร์ได้ จึงเขียนหนังสือสั้น ๆ ชื่อว่า พจนานุกรม ศุภนิมิต্ত์
เมื่อเขาออก เจ้าข้ากรมหลวงประเทสชาธิบดี (พระยศเป็นพระ) จึงได้รับพระมหากรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายมาดำรงตำแหน่งเดิม มี ๓ คณะ ๑. และที่ราชการในตำแหน่งเจ้ากรม
ดุสิตภินันประเทสชาธิบดี พ.ศ. ๒๔๖๑ ได้ทรง
จัดการปกครองในตำแหน่งประเทสชาธิบดีแล้ว ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑ ได้เขียนหนังสือ
สั้นกัณฑ์การศึกษาระดับ (ชื่อสั้นว่า "วิชาสามัญ" ขึ้นด้วย ๒๕ กันยายน ๒๔๖๑)
โดยแยกออกเป็นสามเล่ม คือภาษาต่างประเทศ ภาษาภาษาไทย ภาษาเขมรและภาษาไทย
สมัยวิเศษ แต่เล่มแรกก็พิมพ์ออกมาได้จำนวนน้อย ๆ เมื่อครั้งยังเป็นช่างเขียน
ดุสิตภินันประเทสชาธิบดี ที่จะมีคนรักใคร่ รักใคร่กันจนได้มีนักศึกษานานหลาย
คนมาได้เห็นหนังสือพิมพ์ประจำขึ้นขึ้นอีกที่ถนนสมเด็จเจ้าพระยา ในโลกที่ของ นายพันโท
พระประเทสชาธิบดี (หาญ ศุภนิมิต্ত์) ก็ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้ากรมการต่างประเทศ
ปฏิบัติราชการสืบต่อมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๖๔ ทางราชการได้ปรับปรุงการปกครองและจัดเป็น
กระทรวงมหาดไทยมีเรียนนายร้อยทหารบกอีก โดยให้ขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย
ทางด้านศึกษา มีหน้าที่บังคับบัญชาโรงเรียนและมหาวิทยาลัยในกรมดุสิตภินันประเทสชาธิบดี
ได้หนังสือ หนังสือ พระประเทสชาธิบดี เป็นราชบัณฑิตใหญ่ตั้งแต่วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๔๖๔
เป็นต้นมา ในวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๕ ได้เลื่อนยศเป็น พลเอก จนถึงวันที่ ๕
กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ ได้รับพระวรวงศ์เธอเป็น "พระยาธรรมศาสตร์มหาบุรุษ"

ทางราชการได้ตั้งกรมวิชาทหารขึ้นในกรมยุทธศึกษาทหารบก ส่วนราชการนี้และครูที่สอนวิชา
 สามัญอยู่ส่วนนี้ก็ได้ยกขึ้นเป็นกองวิชาสามัญและเปลี่ยนตำแหน่ง นายพันเอก พระยาวรณ-
 ศาสตร์พลบุษ (จาลูก ลูกจันทร์) จากท้าวจวนใหญ่ เป็นอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาสามัญในกรมยุทธ
 ศึกษาทหารบกตั้งแต่วันที่ ๑๓ ม.ค. ๒๔๖๕ ส่วนข้าศึกมีประจำที่ไทยและเป็นสมัยที่เศรษฐกิจ
 ของประเทศย่ำแย่ ทางราชการจึงเป็นคำสั่งให้กำลังในโรงเรียนนายร้อยทหารบกและกรมยุทธ
 ศึกษาทหารบก ให้เพิ่มอัตรากับสภาท้าวเศรษฐกิจ โดยเพิ่มเสนาธิการผู้บังคับการโรงเรียน
 นายร้อย และผู้บังคับกองร้อยผู้บังคับการโรงเรียน ซึ่งผู้รักษานายร้อยผู้บังคับการกองเจ้ากรม
 บุตรศึกษาทหารบก ส่วนหนึ่งคือ ๆ ซึ่งนายพันเอกพระยาศรีศึกษาทหารบกซึ่งมีที่พำนักอยู่
 อีความนายพันเอกนั้น ผู้บังคับกองร้อยนายพันเอกผู้บังคับการกองเจ้ากรมบุตร
 ศึกษาทหารบกก็ได้ยศเลื่อนเป็นพันเอก ซึ่งนายพันเอก พระยาวรณศาสตร์พลบุษ จึง
 ได้ออกจากราชการเพื่อรับราชการเมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๔๖๕ เป็นนายพันเอกพระยาวรณ
 ศาสตร์พลบุษตามกำหนดจึงได้มีคำสั่งให้รับนายพันเอกพระยาวรณศาสตร์พลบุษ
 ๒๔๖๕

เนื่องจากมีอัตรากำหนดแล้ว ส่วนราชการนี้และครูที่สอนวิชา สามัญอยู่ส่วนนี้
 ราชการใหม่ ๆ นั้น จึงยกขึ้นเป็นกองวิชาสามัญ ทางราชการได้ตั้งนายพันเอกผู้
 บังการกองวิชาสามัญพลบุษ เป็นนายพันเอกพระยาวรณศาสตร์พลบุษ ให้ช่วยรับ
 ใจ จึงได้รับการแต่งตั้งเมื่อวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๔๖๕ และได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความ
 เจริญผลบรรเทาเบาบางที่ได้รับการแต่งตั้ง

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่นายพันเอก พระยาวรณศาสตร์พลบุษ ได้รับพระราชทาน
 ระหว่างรับราชการนี้ ตำแหน่งนายร้อยวิชาสามัญดำรงตำแหน่งเป็นที่เชิดชูซึ่งอ้างเสียและเครื่องราช
 อิสริยาภรณ์อันมีเกียรติยศอันสูงยิ่งของประเทศไทย ของนายพันเอกพระยาศรีศึกษา
 ทหารบกได้รับพระราชทานตามตำแหน่งเมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม และได้รับพระราชทาน
 เครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นที่ ๒ ตามคุณ และได้รับพระราชทานพัดยศของนายพันเอก
 ๔ พฤศจิกายน ๒๔๖๕ ส่วนนายพันเอกได้รับพระราชทานตามตำแหน่ง เพื่ออุป
 ราชอิสริยาภรณ์ชั้นที่ ๒ และเพื่ออุปราชอิสริยาภรณ์ชั้นที่ ๒ และเพื่ออุปราชอิสริยาภรณ์ชั้นที่ ๒

ที่ ๗ นายราชที่กล่าวมาก็ยังได้รับพระราชทานเลื่อนชั้นเครื่องราชอิสริยาภรณ์มงกุฎไทย
ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย ในเมื่อเป็นนายทหารเอกราชการอยู่แล้วด้วย

หนึ่ง ในระหว่างที่รับราชการและเมื่อเป็นพลพันโท ของประเทศสยามก็ด้ รับ
ได้รับรางวัลสมเด็จเจ้า พระสยามที่ บุตรพลสุโขทัย นางเสวย รุจิราวัติก์ เมื่อวันที่ ๕
พฤษภาคม ๒๔๖๑ โดย รุจิราวัติก์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าทรงยศหลวงศิษย์อุป
ประจักษ์ทรงพระที่นั่งประทับพระประสาธน์เป็นมิ่งขวัญอีก ๕๖ ชื่อ ก็ไปราชการเชิงสาร
เป็นต้นแก่เจ้าสารคาม นายพันเอก พลตรี พลโท พลเอก และคุณหญิง ได้ทรงสงฆ์ของกรม
เป็นไปด้วยพระมีบุตรวิเศษด้วยมีจำนวนดังนี้

ในชั้นปลายของชีวิตแม้ว่าสุขภาพจะไม่ดีแล้วแต่ ก็ยังได้ไปถึงสถานที่ประสูติ
ชมรมศพพระชารานต่าง ๆ เสมอเป็นนิจคือ ส่วนราชการก็ยังได้เข้ามาพำนักและที่ธรรม
ทางวังสุพรรณราชตั้งอยู่ถนน และยังได้พักที่มูลนิธิ สุคนธ์นันทน์ ขึ้น เชื้อสายไทกาบับราช
บัณฑิตวิทยาลัยพระสุพรรณราช ซึ่งท่านได้เขารวมเป็นสื่ออย่างกว้างขวางที่วัดบ้านบุญมา วัดวัดก้นหัว
บมกอดส่งเจ้าเรือนมการาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ ได้บวชถึงแก่ต้องเข้ารับการศึกษา ณ โรงเรียนบ
บุษราคัม แต่สุขภาพมิได้ดีขึ้น มีแต่พัวพันทุกข์ของงานดำดิม และได้มีหนังสือทรงท้วง
ฮากการของ เมื่อเช้าวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๓ สิริรวมอายุได้ ๑๑ ปี ๙ เดือนเศษ.

คำไว้อาลัย ของ จอมพล ถนอม กิตติขจร

แต่

พันเอก พระยารวมศาสน์พลยุทธ

ข้าพเจ้าได้รับจดหมายจากคุณหญิงมณี วรรณศาสน์พลยุทธ มีข้อความตอนหนึ่งว่า “เนื่องด้วยเป็นที่ทราบกันดีในหมู่วงศ์ญาติและผู้ใกล้ชิดว่าเมื่อครั้งท่านเจ้าคุณฯ ยังมีชีวิตอยู่นั้น ได้มีความเอาใจใส่ต่อ ๖ พญา เป็นอย่างยิ่ง อันเห็นได้จากการคอยติดตามฟังและสนใจสอบถามในเรื่องราวต่าง ๆ ในวิถีชีวิตและการงานต่าง ๆ ของ ๖ พญา อยู่ตลอดมา และได้สรรเสริญชมเชยในความสามารถของ ๖ พญา พร้อมทั้งเอาใจช่วยอธิษฐานให้คิดให้พร ๖ พญา อยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้ฉันจึงใคร่ขอประทานความกรุณาจาก ๖ พญา ได้โปรดช่วยกรุณาเขียนคำไว้อาลัยให้แก่ผู้ตายตามแต่จะโปรดเห็นควร เพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้ล่วงลับไปแล้วด้วย” ข้าพเจ้าระลึกอยู่เสมอว่าได้เป็นหนึ่งพระคุณของท่านอาจารย์พระยารวมศาสน์พลยุทธอยู่เป็นอันมาก ที่ได้ให้ความรู้ในวิชาการ อบรมสั่งสอนและเป็นตัวอย่างที่ดียิ่งในทางศีลธรรมและจรรยาบรรณต่าง ๆ ซึ่งข้าพเจ้าได้ยึดถือปฏิบัติมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ จึงยินดีสนองตามที่คุณหญิงมณี ท่านได้ขอมา

ข้าพเจ้าได้รู้จักท่านอาจารย์พระยารวมศาสน์พลยุทธ ตั้งแต่ได้เข้าเป็นนักเรียนนายร้อยทหารบกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ ในขณะที่ท่านเป็นพันโท พระประเทศสวามิภักดิ์ หัวหน้าครูประจำวิชาภาษาอังกฤษ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ ท่านได้เป็นอาจารย์ใหญ่กรมยุทธศึกษาทหารบก และในปี พ.ศ. ๒๔๖๗ ได้เปลี่ยนชื่อตำแหน่งเป็นอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาสามัญ กรมยุทธศึกษาทหารบก ตลอดมาจนถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ ท่านจึงได้ออกจากราชการรับพระราชทานบำนาญ ในปี พ.ศ. ๒๔๗๐ ขณะที่ข้าพเจ้าเรียนอยู่ในชั้น ๖ โรงเรียนนายร้อยทหารบก ท่านได้เป็นอาจารย์สอนวิชาประวัติศาสตร์สากลโดยใช้ตำราเรียนเป็นภาษาอังกฤษ ท่านได้แปลให้พวกเราฟัง เข้าใจโดยละเอียดถี่ถ้วนและน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง ท่านเป็นอาจารย์ที่แต่งกายเรียบร้อย สวยงาม ท่าทางผ่องแผ้ว แผงไว้ด้วยความสุภาพ วาจา

หนักแน่นซื่อตรง แต่กระหม่อมและใจ ก็ยังนับว่าทุกข์ทรมานและเพิ่งข้ามพ้นกับความรู้สึกใจ โส
 เผลอสำหรับข้าพเจ้ามีความสนใจเป็นพิเศษ จนบัดนี้ข้าพเจ้ายังจำเสถียรภาพที่กล่าวทบทวนและการพูด
 ของท่านได้เป็นอย่างดี เมื่อท่านแยกจากเราหลีกไปแล้ว บรรดาศิษย์ซึ่งเรียนอยู่ที่ใต้พบท่าน
 และเจ้าไปก็พากันโห่ร้อง ท่านเห็นถึงความตั้งใจ ทุกคนวิสาสะกัวยอย่างสนิทสนมตามเคย และ
 ให้อริหรือเคืองใจในทางที่ถึงอยู่เสมอ เวลามีการเลื่องลือ ข้าพเจ้าได้เชิญท่านมาเพื่อให้ศิษย์ได้
 เคารพกราบไหว้ ท่านได้มากลางครึ่งก็ไม่เจ็บป่วยหรือมีกิจธุระที่จำเป็นจริง ๆ ท่านเป็นอาจารย์
 ที่มีคุณูปการมากผู้หนึ่ง เมื่อท่านถึงอนิจกรรม ขณะมีอายุถึง ๕๐ ปี การจากไปของท่านทำให้
 ข้าพเจ้ารู้สึกเศร้าใจอาลัยมาก ข้าพเจ้ารู้สึกถึงความหมายของคำซึ่งมีส่วนทำให้ข้าพเจ้าได้มี
 ชีวิตที่วางหมิ่นสังขารซึ่งเมื่อ ขอลให้ท่านได้แก่พระคุณท่าน ให้ประกอบมากตลอดชีวิตอันยาวนาน
 ของท่าน ตลอดจนคุณูปการที่ท่านได้มอบให้แก่ข้าพเจ้า ซึ่งเป็นคุณล้นให้ศิษย์ผู้เยาว์
 ของท่าน ไปสู่ความสงบในสรวงปรายภพไว้แล้ว ขอ

ขอฝาก

(๑๖)

ชีวิตของท่านเจ้าคุณ พระยารวรรณศาสน์พลยุทธ เท่าที่ได้สนิทสนมกับท่าน พอนำมา
มาอ้างเป็นนิตยศัพท์เพียงนี้ ก็ทำให้มั่นใจแทนญาติมิตรได้ตามพระพุทธภาษิตว่า

อิธ นนทติ เปจฺจ นนทติ
กตปุญฺญโณ อุกฺยตฺถ นนทติ
ปุญฺญํ เม กตฺนฺติ นนทติ
ภิชฺโช นนทติ สฺสคฺติ กโธ.

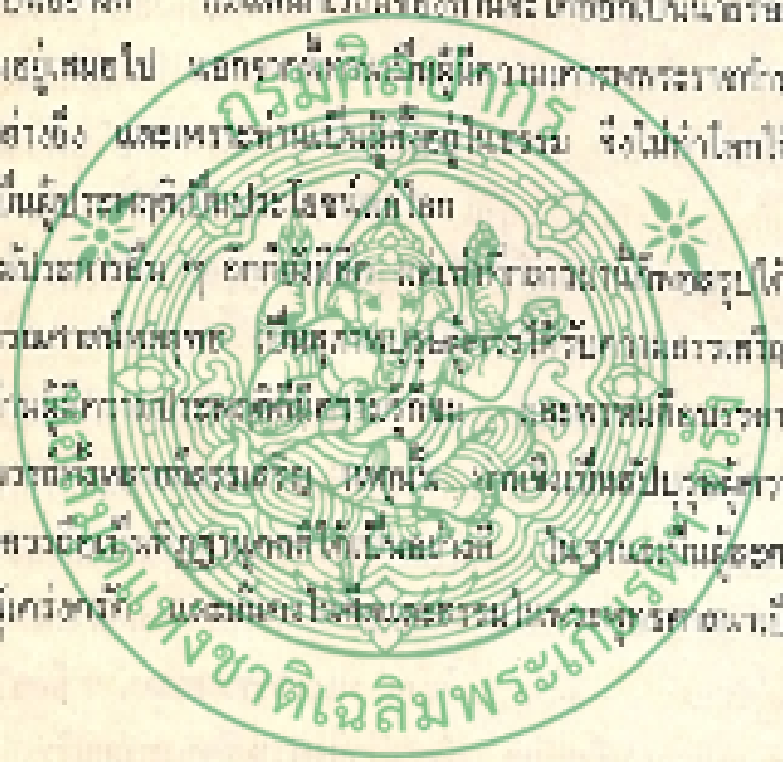
บุคคลทำบุญแล้ว ย่อมยินดี
ในโลกนี้, ละไปแล้ว ย่อมยินดี,
ชื่อว่ายินดีในโลกทั้ง ๒, เขาย่อม
ยินดีที่เราทำบุญไว้แล้ว ไปสู่สุคติ
ย่อมยินดียิ่งขึ้น.

๒. ชาติสังขัตติยา ประเทศเป็นประโยชน์แก่ญาติและญาติใกล้ชิด เช่นแม่หม่าทว่า
สอนให้ญาติมิตรที่อยู่ในชุมชนรวมกันคืออยู่เสมอ วิทยานปลุกฝังให้เขาเหล่านั้นได้ตั้งอยู่ใน
ชุมชนรวมกัน เช่นนี้ชื่อความประพฤติเป็นประโยชน์แก่ญาติ เพราะไม่ทำให้อุบัติและฉิบหาย
ของชาติอีกคนหรือเป็นอันเสียไป

๓. ชาติสังขัตติยา ประเทศเป็นประโยชน์แก่โลก ชื่อนี้จึงตั้งขึ้นได้ในฐานะที่
เป็นครูของชาวไร่ชาวสวน ไร่สวนหรือสวนผลไม้ ฯลฯ ทำนุให้เขาได้ทำประโยชน์แก่โลก
และรู้จักตั้งตนเป็นอย่างดี แต่ไม่ทำร้ายเขาของตนจะได้ออกเป็นนอกรีตหรือทำการผิดที่ตาม
หลักที่ยังจะตั้งตนอยู่เสมอไป นอกเหนือจากนี้ผู้มีความเคารพศรัทธาต่อบรรดาเทพและ
จิตที่หนึ่ง ๆ เป็นอย่างดี และเพราะท่านได้ตั้งอยู่ในธรรม จึงไม่ทำโทษให้แก่ใครอื่น เขา
นี้จึงมีชื่อว่าท่านเป็นผู้ประพฤติดีประโยชน์

และกล่าวไว้ว่า "ชาติสังขัตติยา" คือเป็นที่เคารพเป็นที่ของรูปไว้ว่า ท่านตั้งปณิธาน
ที่จะเป็นครูของชาวไร่ชาวสวน ไร่สวนหรือสวนผลไม้ที่ได้รับกัลยาณวิญญูโดยแท้ เพราะ
แม้แต่ชาวไร่ชาวสวนผู้มีความประพฤติดีก็ตาม ผู้ที่เคารพศรัทธาต่อพระภิกษุสามเณร
ผู้ประพฤติดีสมควรจะตั้งตนเป็นธรรมด้วย ผู้ที่หนึ่ง อีกหนึ่งเป็นอันปลุกฝังการตั้งตน
ตั้งดีด้วย และหวังดีแก่ผู้ปฏิบัติได้ไม่ผิดเพี้ยน ในฐานะเป็นผู้สอนศาสนาด้วย มา
เป็นพุทธศาสนิกผู้เคารพดี และนับว่าประโยชน์แก่ธรรมและพระสงฆ์สามเณรเป็นอันดีด้วย ท่าน
ประการดังนี้ ๆ

(๒๑)

คนมาตี-ไปตี เป็นคนมีบุญ ก็เพราะบุญที่ได้สร้างสมไว้นั้นเรียกว่า ปุพเพกตปุญญตา คนมีบุญนั้น อยู่ในโลกนี้ก็บันเทิงใจ ละไปแล้วก็บันเทิงใจ ชื่อว่าบันเทิงใจในโลกทั้ง ๒ ในโลกบันเทิงใจว่า เราทำแต่ความดีไม่ได้ทำความชั่ว นึกแล้วย่อมสบายใจ ครั้นละโลกนี้ไปแล้วก็ย่อมบันเทิงใจเช่นเดียวกัน

พันเอก พระยารวรรณศาสน์พลยุทธ ในสายตาของผู้เขียน เห็นว่าท่านเป็นผู้มาตีไปตี-มีบุญ ถ้วยประการฉะนี้

ขอบุญกุศลที่ท่านได้ทำมาแล้วก็ดี บุญกุศลที่คุดหนิงพร้อมด้วยบุตรีธิดาบำเพ็ญอุทิศให้ก็ดี จงเป็นประโยชน์สมบัติ อำนาจอิฐมนุญผลอันเป็นที่เบิกบานใจ แก่พันเอก พระยารวรรณศาสน์พลยุทธ โดยสมควรแก่ศตวรรษในสัมปรายภพ ทกประการ.

คำไว้ชาลย์ของ พล.ต. หลวงจุมภพรบรรณบุษ

ข้าพเจ้าผู้บรรณสารณ์หลุทท ให้เคยได้ศุภสนธิจากภคชาลย์อังกฤษให้แก่ข้าพเจ้า
มาในสมัยที่ข้าพเจ้าเป็นนักเขียนหนังสืออยู่ในโรงเรือนนายร้อยพระสุทธของเสด็จฯ ตั้งแต่ท่าน
ยังมีไว้รับพระพรหมเทพราชศักดิ์ ก็ยังเป็นศุภสาธุอยู่ ท่านผู้ที่มีนิสัยเป็นนักขวิง ๆ เลียด
เดินในแนวระดม ท่านหลายท่านหาวิธีสอนไทยแยกแยะบรรยายให้แก่เรียนแม้ความเข้าใจ
โดยไม่รู้ตัวก็เหมือนอย่างในแนวระดม และมีทวนที่กั้นหน้าแถววิชาที่ทำการสอนไปนั้นไปใช้ประโยชน์
ให้จริง ๆ ท่านเป็นผู้ที่เอาใจใส่ในวิชาความรู้ ให้มีความตั้งใจทั้งใจในการเรียน
ไทย ไม่ใช่เล่นแต่ บรรณสารณ์ที่อ่านแล้วมีผลต่อคุณประโยชน์อย่างจริงใจ จึงนับว่าท่าน
เจ้าผู้บรรณสารณ์หลุททเป็นผู้ที่มีพระคุณแก่อย่างสูงยิ่ง ในเมื่อท่านเจ้าผู้บงค
จากไปโดยไม่มีวันกลับตามลำดับของลำดับพระชนม์ ข้าพเจ้าจึงรู้สึกความอาลัยและระลึกถึง
พระคุณพระเดชพระคุณ จึงขอกราบเรียนถวายแด่สมเด็จพระอริยวงศราชเจ้า ศษสขณรัง
ศักดิ์อภัยทั้งนามในชั้นกษัตริย์ ขอพระคุณแก่คุณเจ้าผู้บรรณสารณ์หลุทท จงไปสู่
ในสิ่งวิเศษ และมีความสุขสำราญในชั้นสวรรค์ชั้นนิเวศ

พล.ต. หลวงจุมภพรบรรณบุษ

คำไว้อาลัย

ของสำนักพุทธมณฑลเป็นอนุสรณ์แด่

ท่านอาจารย์ พ.ธ. พระยาธรรมศาสน์หอพุทธ

(สาธุคุณ สุภานุรักษ์) ผู้มีพระคุณแก่ข้าพเจ้า

พุทธมณฑลมี ารวมสามัคคีพุทธ พร้อมศรัทธาผู้ได้ให้เกียรติแก่บ้านเจ้าพ.เจ้าและ
ขอให้อาจารย์เขียนคำไว้อาลัยเพื่อเก็บอนุสรณ์ไว้แก่ท่านอาจารย์ พ.ธ. พระยาธรรมศาสน์หอ
พุทธ สาธุคุณของท่าน และช่วยตรวจแก้ประวัติของท่านอาจารย์ซึ่งบกพร่องรายการพรรษาที่ได้
ทำมาแต่ ทั้งนี้เป็นเพราะเจ้าพ.เจ้าเคยมีที่จำพรรษาหลาย ๆ และไปไหนมาไหนก็ไปต่างบ่อ
ครั้งละครั้ง และท่านได้มีที่จำพรรษาอยู่ ๆ และครั้งหนึ่งเจ้าพ.เจ้าได้ทำมาคั้งเรียกตัวเจ้าพ.เจ้า
ไปจำพรรษาที่อื่น และใช้ให้ไปอยู่ที่อื่นที่อื่นที่อื่น ๆ หลาย ๆ ครั้ง และท่านได้ไปเป็น
หัวหน้าปฏิบัติหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรที่อื่น ๆ หลาย ๆ ครั้ง และท่านได้ไปเป็น
คณบดีของวัดที่มีคนมาทำมาค้าขาย เจ้าพ.เจ้าได้มีที่จำพรรษาอยู่ ๆ และครั้งหนึ่งเจ้าพ.เจ้าได้
ตรวจตรวจใจจากท่านเสมอมา

ทุก ๆ ปีในวันสงกรานต์ ข้าพเจ้าได้ไปเยี่ยมท่านที่วัดพุทธมณฑล พ.ธ. พระยาธรรม
ศาสน์ พ.ธ. พระยาธรรมศาสน์ พ.ธ. พระยาธรรมศาสน์ พ.ธ. พระยาธรรมศาสน์ (ตั้งแต่
ก่อนแล้วเมื่อ ๕ พ.ค. ๒๕) และ พ.ธ. พระยาธรรมศาสน์ พ.ธ. พระยาธรรมศาสน์ พ.ธ. พระยาธรรมศาสน์ พ.ธ. พระยาธรรมศาสน์
ถึงของอันสมควรแก่การเคารพบูชาและกราบเรียนประวัติของท่านอาจารย์ ๆ และถือโอกาส
เป็นหัวหน้าคณะและพาพระภิกษุสามเณร ๗-๘ คน (พ.ศ. ๒๕๒๕) ด้วย มากราบนำศพไปให้ด้วย
จากท่านอาจารย์ ๆ ในวันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ ในวันนั้นได้รับพระราชทานพระนิเวศ
นาศพพระภิกษุสามเณร และในวันรุ่งขึ้นก็ได้รับพระราชทานพระนิเวศของพระ
ชีโนทัยประกาศอิสรภาพจากสงฆ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ คณะสงฆ์พุทธมณฑล พ.ศ. ๒๕๒๕ (พ.ศ.
๒๕๒๕) ทุกคนก็มีชีวิตอยู่ถึงอย่างนี้เป็นวันถึงแก่กรรมเป็นพระภิกษุเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ เมื่อเวลา ๓
พ.ศ. นี้ทุกปีเป็นวันมากราบไหว้สักการบูชาอาจารย์ด้วย และคณะสงฆ์พุทธมณฑลได้มีการพิมพ์
สังฆสารที่รับประธานอาหารกันทุกปี และเชิญท่านอาจารย์ ๆ ผู้ที่เรากล่าวถึงเป็นช่างหล่อ ไป
รับประธานอาหารทุกปี แต่ทุกปีของสภามหาวิทยาลัยสงฆ์สงฆ์สงฆ์ ไปมาลำบาก และใน
๓ พ.ศ. ทุกปี ท่านเขียนคำให้ขอไปกราบศพจากเจ้าพ.เจ้าทุกคราว ทั้งได้มีคำสั่งนำคำให้ขอ
ฉบับสุดท้ายเมื่อ ๓ พ.ศ. ๒๕๒๕ ที่ท่านอาจารย์ ๆ ได้เขียนไว้

๖๒๓ ถนนนครไชยศรี พระนคร

วันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๓

ท่านนายทหารรุ่น ร.ศ. ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๕๓) ทร์ก

ในวาระคดีวันที่ท่านได้รับกระบี ออกรับราชการเป็นนายทหารได้วันมาบรรจบครบรอบในวันนี้ ผมซึ่งเคยเป็นครูสอนวิชาท่านมาแต่เด็กน้อย จนบัดนี้อายุย่างเข้า ๕๐ ปีแล้ว มีความปลื้มปีติยินดีที่ได้รับเกียรติมาร่วมสังสรรค์กับท่านอีกครั้งหนึ่ง โดยยกศาสน์เป็นผู้แทนการทูลพลาภาพของผมน ในนามแห่งพระศรีรัตนตรัย ขออวยพรให้กุศลกิจกรรมที่ท่านประกอบอยู่นี้ ได้เป็นไปด้วยความสุขความเจริญทุกประการ ให้ปราศจากอุปสรรคทั้งปวงด้วยบันดาลให้บังเกิดมีแต่ความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป พ้นจากโรคร้าย อันตรายทั้งปวง เนื่องด้วยสามัคคีธรรม และกตัญญูธรรมของท่านเป็นที่ตั้งอกที่ใจอยู่ในกมลเจตนานาธรรมเสริญตังนี้ โฉนความดีการบุญกุศลจะไม่ช่วยท่านเล่า ผมมีความเชื่อมั่นว่าท่านทุกคนต้องได้รับแต่ความสุขชื่นบานใจท่านเป็นผู้มีบุญอยู่แล้ว ท่านจึงได้สุขภาพสบายใจอยู่เป็นปกติ ขอให้ท่านประกอบคุณงามความดี สามัคคีธรรมของท่านให้เจริญ ด้วยอานุภาพแห่งคุณพระพุทธเจ้า ขอความสวัสดิ์จึงมีแก่ท่าน ด้วยอานุภาพแห่งพระธรรม ขอความสวัสดิ์ทั้งหลายจึงมีแก่ท่าน ด้วยอานุภาพแห่งพระสงฆ์ ขอความสวัสดิ์จึงมีแก่ท่านทุกภพปาวาตรักาล เทอญ

ด้วยความรักและนับถืออย่างสูง
(พ.อ. พระยารวณศาสน์พลยุทธ)

สำหรับตัวข้าพเจ้าชื่อลาภ เข้าเป็นนักเรียนนายร้อยทหารบกเมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๐) ได้เป็นศิษย์เรียนวิชาภาษาอังกฤษจากท่านอาจารย์ ฯ ในชั้นมัธยม ๔ ตลอดมา รวมเวลา ๒ ปีเศษ จนถึงชั้นมัธยม ๖ ปี ร.ศ. ๑๒๘ (พ.ศ. ๒๔๕๒) หมกชั้นเรียนตามหลักสูตรของการเรียน ถ้าสอบไล่ได้ก็ได้รับพระราชทานยศเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร เนื่องจากเพื่อนนักเรียนรุ่นข้าพเจ้าได้รับความรู้ทั้งวิชาสามัญ วิชาทหาร จากครู-อาจารย์ที่สอนดี ให้ความคิด ความรู้เป็นอย่างดี ตลอดมาจนถึงในปลายปี ร.ศ. ๑๒๘

(พ.ศ. ๒๔๖๒) พักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นมัธยม ๖ สอบไล่ได้เป็นนายทหารสัญญาบัตรชั้น ๑๔๖ นาย มีสีพระคุณของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงลัดดาฯ ได้มอบให้ แต่น้ำเวียนรุ่น พ.ศ. ๑๒๘ นี้ เมื่พระโอรสเป็นนายทหารในชั้นปี พ.ศ. ๑๒๙ (พ.ศ. ๒๔๕๑) ในพยานของพวกข้าพเจ้า พวกคนส่วนนี้กับตัวพระโอรสได้ไปพระราชทานค่าไป ไม่ได้คิดถึงค่าที่พูดกันว่า สรุทก็เรือจ้าง ของสิ่งนี้ทำให้ข้าพเจ้ากับตัวข้าพเจ้าเสียใจ ข้าพเจ้าจึงสรวลว่าไม่เลยที่คิดจะนายทหารบกชั้น พ.ศ. ๑๒๙ นี้จะพูดเช่นนี้หรือสมเหตุสมผลแก่ครู - อรรถาธิบาย

ข้าพเจ้าขอกล่าวถึงความรักอันแท้จริงของข้าพเจ้ากับท่านอาจารย์ พ.ศ. พ.ศ.๒๔๖๒-๒๔๖๓ ข้าพเจ้าได้มีความรักที่แท้จริงกับคุณเป็น อย่างดีในสมัยนั้น ตอนที่ได้กลับคืนมา เป็นข้าพเจ้า มีหัวใจที่ใจ เมื่อความเคารพยก ที่จึง ข้าพเจ้าเป็นใจดีของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมหลวงลัดดาฯ แล้วได้ข้ออีก ๕ ปี ต่อจากนั้น พ.ศ. ๒๔๖๓ ข้าพเจ้าได้ไปพบคุณพระโอรส เป็นพระโอรสชั้นสูงสุด ณ. ท่านที่ไหน ท่านก็รักผมมากพอที่จะรักเป็นน้องเอง ๆ ซึ่งท่านอาจารย์รักมากที่ดูก็คือ วันหนึ่งเป็นวันพระ รักพระศรีวิสุทธิญาณ ท่านเป็นสาวน้อย ๆ รัก ๆ วนเวียนไป ๆ กลับก็พระโอรส มาไปบอกให้ข้าพ ข้าราชการท่านอาจารย์ ๆ ท่านก็รักพระโอรสในหลวงแล้ว มีคนที่ชอบกันแล้วก็พระคุณกับ ข้าราชการและสิ่งเหล่านี้ ท่านอาจารย์ รักข้าพเจ้าว่า "หลวง ๆ คนสวย ๆ" ข้าพเจ้า ชอบอย่างใดก็สิ้นเสียงแล้ว ข้าพเจ้าว่า "อย่าใส่ใจ" เป็นไปแต่รักในรักความรักที่สนิท กว่า" (ท่านขอพูด ณ. ตอนนั้น ที่. ของพระโอรส)

เป็นความจริง ข้าพเจ้าไม่ลืมก่อน ๆ ท่านอาจารย์มีชื่อท่านอาจารย์ พ.ศ.๒๔๖๒-๒๔๖๓ ข้าพเจ้ากับคุณพระโอรส ไม่สนใจอะไรนัก จนภายหลังเมื่อ ๑๐ ปีแล้ว ข้าพเจ้ามาเจอ โอรส ท่านก็พาข้าพเจ้าไปห้อง. เสนอข้างในโบสถ์ที่มีของพระแก้วมรกต กราบ ๕ ครั้ง เวียนเวียน บูดด้วย ข้าพเจ้าก็มีความรัก ท่านก็เห็นและรักกันเท่านี้ยังไม่พอ ข้าพเจ้าก็คิดถึงสิ่งเหล่านี้ จนจนเพราะความรักที่พระโอรส ๆ แล้วท่านก็รักพระโอรสแล้ว ข้าพเจ้าก็คิดถึงกับคุณ ข้าราชการ หลังคืนหนึ่งไปรู้จักกับข้าพเจ้าซึ่งคนดูจะรักกันบ้าง ทั้งนี้ข้าพเจ้าเป็นนายทหารของข้าพเจ้าก็รัก ข้าราชการกับพระโอรส รักไม่ใคร่ชอบน รักเช่นนี้ทั้ง ๆ ของ ๆ แต่ความรักนี้กับข้าพเจ้าไปทั้งเทศน์ที่วัดราชาธิวาส (วัดสี่แยกเมือง) บ้าง ข้าพเจ้าและพระโอรสไปห้อง. เสนอข้างใน

รอล่ามทอนบ้างสักพลาชาตรี ฯ ทั่วส เป็นอันไม่ต่างกันแล้ว เจริญดีทั้งไม่ทำงานหรือทำงานไม่ก่ออะไร
สบาย ท่านก็บอกผลไม่ตรงกับ บารมีที่ท่านก็ไปเสียก่อนแล้วแต่การของท่าน

สิ่งที่มีราคาจิตใจที่สุขก็สุขบ้างเจ้าไม่รู้สึกตัวท่านเปลี่ยนมาถือศาสนาพุทธ และมี
ความรู้เกี่ยวกับศาสนาพุทธมีอย่างกว้างขวาง ท่านขอพระอธิบาสให้ข้าพเจ้าตั้งสมณนามไป
หนึ่งเทศน์ ต่อจากนั้น ความสนิทสนมในการไปมาหาสู่ระหว่างข้าพเจ้ากับท่านก็มากขึ้น และ
ทราบเรื่องท่านชาตรี ฯ ว่ามีบุตรชื่อนี้ให้เรียกข้าพเจ้าให้ไปดูอย่างไม่ว่าทางใด ท่านกล่าว
ขอบใจ และพูดว่า "ผมทราบแล้ว คุณหลวงเป็นคนที่ห่วงหาขวัญรักใคร่ใคร่ใคร่มาก มีเพื่อน
ฝูงมากแต่ก็ห่วงหาขวัญเป็นสหายที่คบได้จริงหาเปรียบได้กับเจ้า ข้าพเจ้าก็เปรียบส่งอีก
ว่า ท่านชาตรีที่กล่าวมาเกรงใจใคร่ชอบ นี้ก็เป็นเหตุด้วย สิ่งการใช้ขงใช้เรียกพระสงฆ์ได้
ท่านบารมีของท่านชาตรี ฯ นั้นเอง ถ้าท่านชาตรีใจดีจริง ๆ พระสงฆ์ใดมาคบ เพราะเป็น
การได้พบพระคุณที่ได้ชื่อพระคุณมาพบได้กับพระคุณใหญ่" ท่านกล่าวขอบใจอีก
ครั้งหนึ่ง

ต่อมาพอท่านมีพระหัตถ์ที่พระสงฆ์ไปมาหาสู่กันมาว่าราชการขึ้นสู่ผู้ใหญ่ท่าน
ต่าง ๆ ซึ่งข้าพเจ้ารู้จักเป็นส่วนตัว มากก็ทราบข่าวได้ คือคุณเจ้าบารมีเรื่องของท่าน ไม่
ว่าจะเป็นเรื่องอันดีหรือชั่วก็ไปตรวจดูด้วยตัวเอง ข้าพเจ้าก็ได้เป็นไปทำใจท่านทุกคราว
รวมทั้งครั้งสุดท้ายท่านจะสักการะพระสงฆ์ของบ้าน ท่านก็กล่าวไปปรึกษาหารือ และ
มอบหมายให้ท่านแทนท่านมาพบทุกคราว และเรื่องนั้นก็ไปด้วยดีโดยตลอด

ในเวลาที่ซึ่งท่านชราภาพแล้ว เมื่ออายุเข้า ๗๐ จึงมีโรคกระเพาะและตา
รโรคของคนแก่อย่างทุก ๆ และในที่สุดต้องไปรักษาตัวอยู่ ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์
แพทย์ที่รักษาโรคไตแข็งแรง แต่คนแก่ธรรมดาที่ป่วยอยู่กับโรคไตไม่ไหว สิ้นถึงวันที่ ๓
กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๓ ข้าพเจ้าได้รับโทรศัฟท์จากลูกชายของท่านว่า คุณพ่ออาการหนัก
ทรงพระไม่รอด ต่อมาไม่กี่วันเท่าไรนัก คุณพ่อได้สุรมาเสวยที่ท่านชาตรี ฯ นี้ด้วยนิช
คุณแล้วแต่แล้วด้วยความของ. พอถึงเวลาอาบน้ำศพ ข้าพเจ้าและภริยาก็นำเอาศพมาบรรจุ
ศพของท่าน และศพมาเผาที่หารุ่น พ.ศ. ๒๕๑๓ (พ.ศ. ๒๕๑๓) ได้ทำบุญอุทิศถวายให้
ท่าน ๓ ถิ่น

ท่านอาจารย์ ๖ ผู้มีพระคุณอย่างยิ่งของกระผมผู้ เป็นศิษย์ผู้เคยรับใช้สอนท่าน
อาจารย์ ๖ รู้สึกเสียใจและซาบซึ้งคิดถึงเป็นอย่างยิ่ง ต่อไปนี้ก็จะไม่มีโอกาสได้กราบไหว้ขอพร
ท่านอีกแล้ว กระผมผู้ เป็นศิษย์อาตมาขอทำคุณก้ำกึ่งของอาจารย์ ๖ และกระผมจะ
ไม่ลืมเลย

กระผมขอฝากให้พรถึงลูกศิษย์ที่พวกกระผมได้รับพรอันประเสริฐนี้เมื่อ ๘ พ.ค.
๒๕๓๓ ขอฝากไว้ก่อนว่า กระผมขอส่งพิศขัตติฐานในภาวภักดีขุยมุขคุณวาทีก่อนท่านอาจารย์ พ.ศ.
พระอรหันตคณาจารย์ (สาธุคุณ มุขมนตรี) ข้าพชนุญชาที่กระผมได้ไปสาธยายเรียนทุก ๆ
อย่างสัพพัญญูธรรม จึงยังมีที่ที่เห็นแล้วแต่ยังไม่ถึงที่ที่ควรวิญญาของท่านอาจารย์ ๖ ที่ช่วย
และขอพรว่าเมื่อนานาทุกพระศรีรัตนตรัยและอริยสัจสี่ที่หลายในสากลโลก จึงมีที่ที่
ศึกษากรวิญญาของพระอาจารย์ ๖ ได้ไปรู้สึกเห็นอย่างอันใจดีในรูปทุกตัว เกตุ

พ.อ. อ. ทนงประเสริฐศรีธรรม
นักเทศน์
๕ ซอยราชวิถี ๕๒ ถนนประดิพัทธ์
พระนคร

ฉัตรวิทยาลัย

แม่ข่ายนทระกูลอาจารย์

พ.อ. พระยารวมสามเสน (ลาตูก อุลนัยห์)

โดย ร.ต. เอมร บุญวิวัฒน์

และไพเราะ "กมลนาถทหารบกวัน ร.ศ. ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๕๑)" ด้วย

ว่าน

ท่านพระคุณอาจารย์ พระยารวมสามเสนกับ วารชุลลสถานศักดิ์ ถึงอุทิศกรรม
โศกสม ชาติคุณเมตตาธรรม กุศลคุณคุณดี เป็นเกียรติคุณ จงส่งเกียรติไป โผล่
ทหาร, พลเรือน ผู้ที่พลเรือน ทั้ง ซึ่งอุทิศตนเพื่อ ให้ท่านพระคุณดี มีท่านเมตตา
ขอให้ศิษย์ร่วมใจ ให้คุณคุณคุณดี ให้ท่านพระคุณดี

โดย ๕

พระยารวมสามเสน	คุณคุณคุณดี
พลเรือนเมตตาธรรม	คุณคุณคุณดี
ท่านเมตตาธรรม	คุณคุณคุณดี
ท่านเมตตาธรรม	คุณคุณคุณดี
คุณคุณคุณดี	คุณคุณคุณดี
คุณคุณคุณดี	คุณคุณคุณดี
คุณคุณคุณดี	คุณคุณคุณดี
คุณคุณคุณดี	คุณคุณคุณดี
คุณคุณคุณดี	คุณคุณคุณดี
คุณคุณคุณดี	คุณคุณคุณดี
คุณคุณคุณดี	คุณคุณคุณดี

ว่าน

ขอความร่วมมือฉัตร ฉัตรจากใจของแม่ พ้องปลงนทระกูลโศกสม ซึ่งอุทิศตน
แก่คุณคุณคุณดี กุศลคุณคุณดี ซึ่งท่านเมตตาธรรม เมตตาธรรมคุณดี เป็นเกียรติคุณคุณดี
คุณคุณคุณดี โศกสม เพราะวิมลคุณคุณดี จงส่งเกียรติคุณคุณดี มาศิษย์ร่วมใจ จึงส่งเกียรติคุณ
คุณคุณคุณดี โศกสมคุณคุณคุณดี

โคลง ๔

ท่านวราสารักษ์น้ำทิพย์ได้	มาชุก มาชุก
ตอนสี่ให้หันทุกข์	ทุกข์
ประสูชท์าพโล่ปลูก	จากสี่ ๑๕เห็นโทษ
พระทั้งศิษย์ชอบรู้	อริชลาชเวียงเวียงทอง
เปรมจิตที่พลบพืด	พระคุณ เสนอโทษ
ชอทุกตลบลม	ชอบไว้
ควอนครว้ท่านเมืองพม	วิกรมราชย์ อิมเทศ
ทุกสิ่งประสงฆ์ไว้	จึงได้ชลาช

โคลง ๕

"ลาภ" ให้อาหาร	ให้เงิน คุ้มที่อื่น
เพื่อนชอชลาช	ชอชลาช
เพื่อนทำชอช	ชอชลาช
เวาเห็นเห็น	ชอชลาช

“พ่อ”

“พ่อ” เป็นผู้มีความรักความเมตตาแนะนำสั่งสอนเราในการดำรงตนเป็นอยู่ต่าง
สิ่ง ตลอดจนเวลาที่ “พ่อ” ยังมีชีวิตอยู่ เราจะไม่เคยเห็นพ่อปล่อยให้ผมไปไกล
เปล่าประไรซะที พ่อจะคอยทำโน่นทำนี่อยู่เสมอ พ่อเป็นคนมีนิสัยใฝ่ไปในทางการศึกษา
ศึกษาวี ภาควิชา รัฐ มีให้ผมดูเพื่ออ่านมาแต่สมัยที่พ่อยังหนุ่ม พบได้ว่าพ่อเป็นผู้ที่มีสติปัญญา
เฉลียวฉลาดจนได้ชื่อว่า “ขาราช” และเป็นที่รักใคร่ความเคารพของ... ๆ รับราชการสอน
พระสงฆ์พระภิกษุและรับใช้ประเทศชาติด้วยราชการที่พ่อได้ศึกษาต่อจนจบปริญญาตรี
ก็ทำหน้าที่ในตำแหน่งหน้าที่การงานเสมอ และได้รับพระราชทานยศนายเรือตรีซึ่งกรมการ
พลบุญมีใจสำหรับท่านเองและครอบครัว

ในทางครอบครัว “พ่อ” เป็นผู้ที่รักใคร่ใช้ศิลปะทางโขนมโนเรือก... ๆ ตลอดจน
หลาน... ๆ เสมอต้นเสมอปลาย พ่อรักลูกสาวเป็นอันมาก ชอบทำบุญชอบทำกุศล... ๆ เสมอ
ทุก... ๆ เสีย เราพ่อจึงร่วมใจกับแม่และพี่สาวอีกทั้ง พ่อยังมีเรื่องแปลก... ๆ ตลอดชีวิต
เล่าให้ฟังเสมอ ระหว่างที่ไปมาครั้งละหลายปี พ่อชอบซื้อของขวัญไปฝากสมาชิก... ๆ
อดหัวเราะไม่ได้กับเรื่อง... ๆ ที่พ่อชอบทำกันมาแต่ก่อน... ๆ และที่พ่อชอบรับประทาน... ๆ
ที่เป็นอาหารที่ไม่ถูกปาก พ่อมีนิสัยรักสนุก เป็นคนหัวเราะร่วมใจอยู่เสมอ ระหว่างที่เรารู้
ร่วมกับพ่อ พ่อมักจะร้องเพลงให้เราฟังเสมอ ที่เราจำได้แม่นย่ำที่ชื่อเพลง Sing and Sing
ในขณะเดียวกัน พ่อก็จะใช้เวลาว่างอมวอดั่งสอนลูก... ๆ ในเรื่องกิริยาการพูดและความ
ประพฤติต่าง... ๆ ให้ถูกประดุจคนที่ดีทั้งทีไร ไม่เมื่อคนเป็นผู้อื่น คงทำส่วนมากพ่อจะช่วย
ยกย่องหรือต่าง... ๆ ให้ลูก... ๆ ด้วยความเมตตาห่วงใยในการศึกษาและอนาคตของลูก... ๆ ส่วนลูกคน
โขนมโนเรือก... ๆ ไปแล้วพ่อก็ยังมีห่วงใย... ๆ คอยติดตามถามไถ่ถึงสุขทุกข์และสุขภาพอยู่เสมอ
เสมือนหนึ่งว่าลูกทุกคนยังเป็นลูกเล็ก... ๆ ของพ่อที่ไปมา... แม้หลาน... ๆ พ่อก็จะเอ็นดูรักใคร่
และให้ความรักใคร่สนิทสนมห่วงใยเช่นเดียวกัน เมื่อลูกหลานคนใดเจ็บป่วยพ่อจะเป็นห่วง
เป็นใยยิ่งกว่าตัวเองเสียอีก โขนาบกับพ่อจะไม่ขาดพระพุทธรูปประจำตัวได้ขาด เว้นแต่

วันไหนพ่อไม่สบายเท่านั้น ถ้าวันไหนลูกหลานคนไหนว่างพ่อก็จะนำไปทำบุญตักบาตรกับพ่อ
ด้วย นับว่าพ่อเป็นสามีที่ดีของแม่ และเป็นพ่อที่ประเสริฐของลูกโดยแท้

หลังจากที่พ่อเกษียณอายุแล้ว พ่อได้ใช้เวลาว่างไปในการอ่าน ค้นคว้า แต่ง
หนังสือ และสอนภาษาอังกฤษถวายพระเถรานุเถระหลายสำนักที่ต้องการฝึกฝนภาษาอังกฤษ
หรือที่จะไปศึกษาต่อและเดินทางไปเผยแพร่ธรรมยังต่างประเทศ พ่อเป็นผู้ที่มีจิตปสาทะศรัทธา
มั่นคงในพระพุทธศาสนาและชอบทำบุญกุศลมาแต่ยังหนุ่ม เมื่อหมดภาระทางการงานและทาง
ลูกหลานแล้ว ก็ได้ใช้ชีวิตส่วนใหญ่ไปในทางศาสนา โดยเข้าวัดฟังเทศน์ทุกวันพระ ถ้าวันพระ
ไหนไม่อาจไปวัดได้ก็จะฟังเทศน์ทางวิทยุเป็นประจำ ก่อนนอนพ่อจะต้องไหว้พระสวดมนต์
เป็นเวลานาน ๆ ทุกคืนมิได้ขาด นอกจากนี้พ่อยังชวนช่วยเหลือในกิจการของวัดใกล้
บ้านและวัดอื่น ๆ ตามที่โอกาสอำนวยและตามกำลังความสามารถด้วย

โดยปรกติพ่อเป็นคนมีสุขภาพแข็งแรง ไม่ค่อยจะเจ็บป่วย โดยมากถ้าเป็นก็เพียงโรค
หวัดและไข้เท่านั้น แม้อายุมากแล้วพ่อก็กังเดินได้คล่องแคล่ว ครั้นพออายุได้ ๘๐ ปี จึงได้
เริ่มป่วยเป็นโรคกระดูกงอกที่กระดูกสันหลัง ซึ่งทำให้การเคลื่อนไหวไปไหนมาไหนไม่ค่อย
คล่องแคล่วเหมือนก่อน ระยะนี้รู้สึกว่าการดำรงชีพของพ่อจะลดลงไปบ้าง ลูก ๆ ประรณนาจะ
ให้แพทย์ทำการผ่าตัด แต่พ่อไม่ประสงค์อย่างว่าแก่แล้วกลัวว่ากำลังจะไม่เพียงพอ ซึ่งแพทย์ก็
ลงความเห็นเช่นเดียวกัน โดยที่พ่อเป็นผู้ที่เห็นอกเห็นใจคนอื่น และมีความอดทนมาก เวลา
คนอื่นเจ็บป่วยพ่อจะแสดงความเห็นห่วงเป็นใจและหาทางช่วยเหลือทันที แต่ถึงคราวตัวเอง
ไม่สบายจะไม่ยอมรบกวนใครเลย สู้ทนต่อการรบกวนของโรคภัยไข้เจ็บที่เบียดเบียน และ
มิได้ละเลยต่อกิจประจำวันที่เคยทำจนถึงอายุ ๘๐ ปี พ่อจึงรู้สึกเริ่มเจ็บกระเสาะกระแสะ แต่
ก็ยังไม่ถึงกับล้มหมอนนอนเสื่อ กระทั่งในระยะหลังสุดนี้ พ่อได้ล้มเจ็บลงอย่างหนักด้วยโรค
ปอดบวม ต้องเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เป็นเวลา ๑ เดือนเศษ
อาการไม่ดีขึ้น ในที่สุดพ่อก็กังแก่กรรมด้วยอาการอันสงบ เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๓

แม้เราจะรู้ว่าการตายเป็นธรรมดาของสังขารทุกรูปทุกนาม แต่ก็สุดท้ายจะหักห้าม
ความโศกเศร้าเสียใจไว้ได้ เมื่อพ่อผู้เป็นที่รักจงดวงใจของแม่และลูก ๆ ต้องจากไปอย่างไม่
มีวันได้กลับมาพบกันอีกในชาตินี้ เราจะหาผู้ที่เปี่ยมด้วยความรักความเมตตาปรานีด้วยความ

ปรีชิตีใจแห่งแผ่นดินคือชีวิตส่วนใหญ่ชาติที่ สิริสวัสดิ์อันมีค่าพลา กนเราเลือกที่เก็บไม่ได้ แด่แม่ที่
ภูมิจิตที่ไว้ใจอันเป็นสาคัญทุก ๆ ไร่เป็นแดนของชนบ่ ผู้คนขอว่าชนบ่ให้ดูก็คือ ภูเขา และท่าแม่
กรรมที่ตลอดกาลตา จักว่าล้นเกล้าจักรี เวรนี้ขอไปว่าวแดงให้ได้เป็นข้อแม่ผู้กัณนี้

ส่วนอำนาจบุญกุศลที่ก่อให้เกิดแก่แผ่นดินของชนบ่เวลานี้ยังมีชีวิตอยู่ และบุญกุศลที่
เราได้ร่วมกันบำเพ็ญดูจิตในวาระต่าง ๆ ก็มีแก่กันจนวาระสุดท้ายนี้ รวมเป็นผลอันดีอัน
เป็นผลดีที่ก่อ ประอบบ่สิ่งวิญญูณบ่ผู้คนให้สัมพันธ์ และ สดชื่นดูที่สมนาศนาของแม่และ
ลูก ๆ ลูกประภากร เขมม.

ประเพณีทำบุญ

ข้อความเบื้องต้น

ในวันแรกที่ฆราวาสเรื่องน้าทองทำบุญนั้น เราสมควรจะทราบลักษณะของ
ธรรมชาติ ๒ ประการ คือ "บุญ" อย่างหนึ่ง กับสิ่งที่ตรงกันข้าม คือ "บาป" อีกอย่างหนึ่ง
ก่อน

"บุญ" ได้มีคำแปลไว้หลายแห่งตามภาษาสันสกฤตว่า "เกวียจจาโร
สัมภวน ศวณที อุตล ความสุข" โดยวิธีที่กล่าวมานี้ การทำบุญก็คือการเอาดี การ
ทำความดีทุก ๆ อย่างอย่างใดก็ตามที่ก่อให้เกิดความสุขใจ สุขกับคนอื่น ความดีแล้ว จะทำ
อย่างไรหรือทำเมื่อไรก็ล้วนเป็นบุญทั้งสิ้น

ส่วนที่ตรงกันข้ามกับ "บุญ" นั้นเราใช้คำสั้น ๆ ว่าคือคำแปลของพจนานุกรม
ฉบับใหม่ เราแปลคำนี้ว่าเรื่องบุญได้รวมกันขึ้นเป็นคำเดียวว่าบาปคืออะไร กล่าว
อย่างง่าย ๆ คือ "การชั่ว" ซึ่งตรงกันข้ามกับ บุญ คือความดี

ปัญหาจึงมีอยู่ว่า "การชั่วกับบุญเท่ากัน" จะเป็นบุญได้หรือไม่ ซึ่งสิ่ง
ที่ไม่ได้ทำความดีอะไรเลย หรือพูดง่าย ๆ ก็คือ การชั่วมานานแล้วอยู่เฉย ๆ ตลอดชีวิต ไม่ทำ
อะไรเลยหรือดีกว่าทำบุญไม่ได้ การที่ไม่ทำบาปและ ไม่ทำบุญทั้งสองอย่าง ย่อมไม่ได้ทั้ง
ความดีและความชั่ว มันเป็นปานกลางเสมอตัว แม้ตัวมนุษย์คนใดที่มักอยู่ในโลกนี้แล้ว ๆ
นั้น ๆ อยู่เฉย ๆ ใจซุกซนชั่วชาติได้หมดเสียใจไม่ได้จากการไม่ประกอบดีใด ๆ ทั้งนั้น มนุษย์
คนนั้นจะมีค่าตัวเสมอมากกว่าคนอื่นไม่ เพราะเหตุผลที่เราซึ่งสมควรเข้าใจไว้ว่าดี ๆ ในที่สุด
ว่าการทำบาปเป็นของชั่วร้าย การเว้นจากบาปเป็นความเสมอตัว ไม่ดีไม่ชั่ว แต่ดีจะได้ดีของ
ทำบุญเพียงชั่วสักส่วนหนึ่ง

การทำบาปที่ดี หรือเว้นจากบาปและ ไม่ทำบุญก็ดี จักเห็นจะไม่ต่างกันสักอัน
อันใด จะชั่วมานานกับการทำบุญอย่างเดียว

หลาย ๆ โหล่นในแคว้นเวทอาจแบ่งวิธีทำบุญอย่างก็ได้ ๒ อย่างคือ ๑. ทำบุญโดยปกติ ๒. ทำบุญ
เกี่ยวกับชาติประเพณี ในที่นี้จะกล่าวถึงการทำบุญตามปกติก่อน ส่วนการทำบุญเกี่ยวกับ
ชาติประเพณีนั้น จะกล่าวต่อไปภายหลัง

หนทางที่จะทำบุญมีอยู่ ๓ ทางคือ ๑. ใจภณ ๒. วิภาสือ และ ๓. การทำ
จึงจะได้ผลตามควรเป็นลำดับไป

๑. ใจภณ

ผู้มีใจภณแคว้นเวทของสุร โยโธสมนเป ที่สัจจะเข้าใจความมุ่งหมายของศำว
ทานนี้ จึงหาใช้คิดเอาไปว่าทานที่ตนควรจะทำนั้นควรจะทำ การเข้าใจอันนี้ทำให้เราพูด
คิดปากกันไปได้ว่า "ทำบุญแล้วใจภณ" ผู้ที่เข้าใจว่าทำบุญก็ ใจภณเป็นเหตุอันหนึ่ง ที่
จึงจะพูดกับทานไม่ได้เป็นอันหนึ่ง นิสัยที่กระทำของกัน และกันทานที่เป็นอันหนึ่งส่วนนี้ คือ
ทาน เป็นวิธีทำบุญอย่างหนึ่งอันหนึ่ง

คุณงามความดีที่ สัจจะ ใจภณความดีต่าง ๆ นั้น ทำให้ของแก่คนของทาน
ออกจนเต็มใจ และทานไปจนหมดสิ้นเพราะ จึงควรใช้กันดี ความเข้าใจอันนี้แม้ว่ามีศม
และใจของความเข้าใจอันนี้เอง ก็ทำให้เรากระทำทานบุญไปทำทานออกไปอยู่ต่างหาก
จากกัน การถวายทานแล้วก็ควรจะมี ใจภณไว้กับทานให้ต่าง เราควรต้องเป็นของศำ เรา
เรียกสิ่งนี้ว่าทำบุญ ทานที่จึงจะทานทานนั้นก็ควรจะมีศำต่าง ๆ อย่าง ไม่จำเป็นจะต้องของทานแต่
การบริจาทย่างศำ ๆ เช่นนั้น หรือทานทานซึ่งของเงินทองที่หยิบเอาใช้กัน ทั้งไม่เฉพาะที่
ทานมีมีทำแก่คนจนอย่างก็เข้าใจกันอยู่ไกลมาก ขึ้นชื่อว่าการให้แล้ว ไม่ว่าจะทานให้ใครให้แก่
คนรันทโหม แม้สิ่งที่ไม่ใช่จะไม่เป็นของที่หยิบเอาได้ ก็นับเป็นทานเหมือนกัน เช่น ทานของ
สิ่งของให้คนจนอื่น ๆ ของสิ่งของแก่พระสงฆ์ หรือพระสงฆ์ก็ควรสงฆ์จำนแต่ถือถือกัน
ก็นับว่าเป็นทานด้วยกับทั้งสงฆ์ด้วย คือคุณดีเกิดจวนแต่ถือถือถือซึ่งทางทำมาหากินแก่กัน ก็
นับว่าเป็นทานได้

ความที่ได้นับว่าสิ่งของของทานออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑. ให้แก่คนจนคน
และ ๒. ทานสงฆ์

มีบุตรภรรยาไว้ในคัมภีร์มหาพรหมทั้งพระวินัย และคัมภีร์ปุมสมโพธิว่า เมื่อ
 คนศึกษาพรหมบุตรเจ้าพรหมบุตรแล้วใหม่ ๆ เสด็จมาอยู่ก็อยู่เมื่อสมัยนั้น ถ้าบุตรซึ่งใหม่เหล่านี้
 มีลักษณะชั่วร้ายราว ๗ วัน แล้วแต่เจ้าพรหมบุตร (ก็ตัวมีนาค) แล้วเขมด้วยชาวเขา
 แล้วเข้ามาอยู่ด้วยเขาหรือเขาหรือของพระเจ้าก็ถึงมือ พวกชาวเมืองเห็นพรหมบุตรมีนาค จึง
 เป็นอันว่าในประจักษ์การนี้ รู้จักประเพณีใด จึงสามารถเสวยอาหารมาได้บารวยเป็นอัน
 มาก ทั้งยังมีเงิน การที่คนสองคนพรหมสงฆ์จึงมีเป็นพรหมเหมือนกันเป็นอันมาก อีกวิธี
 หนึ่งปรากฏอยู่ในคัมภีร์ที่ต่างไว้ว่า คนที่หนึ่งคือคนดีแล้วใหม่ ๆ เสด็จประทับอยู่ตรงกลาง
 ราชานณะ (มีนาค) มีพ่อค้ำชูมาขึ้น ๆ คนที่สองก็ มีลูก มีข้าวสักรูอยู่ด้วยก็สู้กัน
 ซึ่งเป็นสิ่งอันดีในเดินทางเข้าไปถวาย พระสงฆ์จึงจับด้วยบาตรที่ทำจากหินพาราณสีเข้า
 ไปถวาย เมื่อมีจึงมีพระสงฆ์องค์การศึกษาค้นได้อีกอย่างหนึ่ง

๖. สัจธรรมในองค์พระ

"สุทินุ์ ๒๒๐ เมธาป ๒๒๑ กุสุมุติ ๒๒๒ สุทินุ์ (เหมือนกัน)
 คตินุ์ ๒๒๓ (เหมือนกัน) ๒๒๔ เมธาป ๒๒๕ ๒๒๖" ในคัมภีร์กล่าวถึงแล้ว จะ
 ลงเป็นสิ่งอันดีการอยู่ดี ๆ แล้วลงมาใช้ด้วย (ในคัมภีร์อีกเขียนว่า "นิลตามปจฺจโร โยสุ
 - ขตฺตมปฺปจฺจโร โยสุ" ๒๒๗ ๒๒๘ ๒๒๙ ๒๓๐) ใช้ได้ทั้ง ๒ อย่าง

๗. อภิสมาสน์

๗. ๑. วิถีอันสมบูรณ์เลิศ

เรื่องนี้สำคัญมากสำหรับคนที่มีกำลังในการเกิดชีวิตมากมายนั่น หรือ
 ๒๒๗ พระสงฆ์มีนาคเขาไม่ละกัน เห็นว่าการตามเข่าธรรมาธิเป็นพรหมเหมือนกัน นี่ก็
 ทำกันในเวลาเช้าพระศา โยวิธีศึกษาพระคัมภีร์ และแบ่งออกเป็นส่วนตัว ๆ กัน
 ๒๒๘ คำว่าพรหมสงฆ์สามแนวไว้ด้วยกันจะตามคัมภีร์ก็พอจะทำได้

๒๒๙ เสนอบุตรบุตร แห่งพระวินัยมีถูก (พระโคตมปฏิภคตมาตวิฐุ์คนที่ ๑) ดูเรื่อง
 พระโคตมปฏิภคตในคัมภีร์เล่มที่ ๒) แสดงว่าเมื่อครั้งพุทธกาล ครั้งหนึ่งพระศาพาเข้าประทับ
 อยู่ที่พระเวศวันมหาวิหาร ๘๐๐วัน ในเวลานั้นพระศาพาองค์นี้ศึกษาพระคัมภีร์ ทำบารมมากมายนั่น
 ๒๓๐ ประชาชนในอาณาจักรต่างมาหาพระศาพาองค์นี้ให้ทั่วถึงกันได้ จึงได้ชื่อว่าพระศาพาเป็นพระศาพา

ตามที่ปรากฏในพระบาลีนี้ว่า พระภิกษุที่ศรัทธาในศุภวัน พระพุทธเจ้าจึง
ทรงบัญญัติการ ๒ อย่างไว้เพื่อระลึกแก่พระ

๒. ทำถวายหลักธัมม

“ธโร โภคาณํ ภวเต อถ อฏฺฐโก อถ อฏฺฐโก โขวํ อชฺฌาตฺตพฺพโธ
สงฺกัปปาเชว พหุสาธุโก วิทฺธุมํ ปญฺจกฺขมาตฺติ อชฺฌาตฺติ สปริํ สปริํ เถลํ อฏฺฐ
กธาตํ อชฺฌาตฺติ สกฺกธาตฺติ อชฺฌํ อชฺฌโค (ถ้าถวายทานใช้ อฏฺฐโก) อชฺฌ อชฺฌโค
ปญฺญาสกฺกธาตฺติ สปริํ อชฺฌโค (ถ้าถวายทานใช้ อชฺฌาตฺติ) อชฺฌ ปริภวณํ เถลํ อ
ชฺฌ อชฺฌโค อชฺฌโค อชฺฌโค (ถ้าถวายทานใช้ อชฺฌาตฺติ) อชฺฌ เถลํ (ถ้า
ถวายทานใช้) อชฺฌ อชฺฌโค อชฺฌ อชฺฌโค อชฺฌโค อชฺฌโค อชฺฌโค (ถ้าถวายทานใช้
อชฺฌาตฺติ) อชฺฌโค อชฺฌโค อชฺฌโค อชฺฌโค”

“อันที่แท้แล้ว ทั้งอฏฐโกและอชฺฌโค จะถูกใช้ร่วมกัน
พระสงฆ์ถวายทานครั้งใดก็ตาม (หรืออุทิศ ๕ คัมภีร์ หรือ เขียวกัน, น้ำเงิน,
น้ำใส, น้ำส้ม แก่พระภิกษุ-ชาวพุทธแล้วแต่) ผู้ที่ถวายทานแล้ว ข้าพเจ้าใคร่
จะถวายทานตามบัญญัติของพระสงฆ์หรือพระสงฆ์ผู้ใด ข้าพเจ้าขอขอบพระทัย, น้ำใส
และน้ำส้ม พร้อมด้วยเมล็ด เมล็ดสีของข้าวสาลีแล้ว ข้าพเจ้าขอขอบพระทัย ของสิ่งต่างๆ
น้ำเงิน น้ำใส และน้ำส้มของข้าพเจ้า เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าตลอดกาลนาน
เทอญ”

๓. การถวายเครื่องงานศพ

การชวกรได้แก่การบูชาไฟหรือ ก้อนหินขี้ (ถ้าหาก) หิว (ถ้าหม)
ธม (ถ้าหุง) จะถวายเมื่อไรก็ได้ ทั้งพระสงฆ์อื่นที่ถวายแล้วอื่น ๆ เมื่อหมดเงินก็ซื้อ
ผ้าขาว ผ้าสีกรมวดำถวายพร้อมทั้งผู้รับทำศพ ก็คงกล่าว “อปริวารณ” เจ้าอีกคำหนึ่ง
เท่านั้น ส่วนที่ข้อนี้พิพิศศพแล้ว ก็คงต่อไป

- ๑. ถวายผ้าขาวห่ม
- ๒. วิธีทำอัฐมณฑก

ผ้าขาวห่ม หุงแล้ว ๆ ได้แก่ผ้าที่ถวายให้แก่ศพนั้น มีประมาณสักถึงสิบม้วนก็
พอใช้การ ๕ ศอก ๓ กระเบียด และถ้าถึง ๔ ศอก ๕ คืบ ๘ นิ้ว ๑ กระเบียด ก็สมควร
ซึ่งผ้าที่ถวาย ๔ คืบ เขียว ๘ ชิ้นไปจนถึง ๑๕ คืบ เขียว ๘ กระเบียดจะถวายก็ใช้ได้

จึงรับชกนพาววอก แห่งพระวินัยปิฎกแสดงไว้ว่า ครั้งหนึ่งนางวิสาขาพา
อุบาสกาให้คนแบกไม้ค้ำข้างฝั่งนอก คนที่แบกเห็นไม้ค้ำข้างในปัดสกปรกหน้าฝน ก็ไปบอกนาง
วิสาขา นางวิสาขารับของของอนุภาคถวายแล้วหันขวับใช้ไม้ค้ำคูดัด แต่ไม้ค้ำคูดัดจนตลอดชีวิต
ฉวยเป็นหมันจึงขาดก็ค้ำชกที่แบกไม้ค้ำหน้าฝนนั้น

ข. กำถาวสน้ำร้อนที่เอาไป

"อิมานิ สล (ถ้าหากคนใช้ สล) สกฺเขต วสุตฺถิสถาฎีกิจิรวานิ สกฺเขต
โธโนชธานี (ถ้าหากคนใช้ โธโนชธานี) ฮารุ เม (ถ้าหากคนใช้ เม) สกฺเขต ออโย
วสุตฺถิสถาฎีกิจิรวานิ ปฏิยฺยอุทเทสฺส เม (ถ้าหากคนใช้ สลชาก) ทิสรทฺสฺส ทิสาณ อฺชาน"
แปลว่า "บ้านค้ำก้นเจริฐ บ้านเจ้าเรือนค้ำชากเป็นไม้ค้ำคูดัด ขอบพระสงฆ์จงรับไม้
ค้ำหน้าฝนนี้ เพื่อประโศกน้แฉะสกปรกที่รับไว้จากเหล่าคนชกนพาววอก"

๒. กำถาวน้ำร้อน

ก. กำถาวน้ำร้อน

สำรับกำถาวน้ำร้อนมี ๓ อย่าง คือ "กำถาวน้ำร้อน" คือ สำรับกำถาว
ชกนพาววอกที่กำถาวน้ำร้อน ๓ อย่าง คือ กำถาวน้ำร้อน กำถาวน้ำร้อนที่กำถาวชกนพาววอก
ใครจะนำเอาสำรับกำถาวน้ำร้อนนี้ไปถวายพระสงฆ์หรือสงฆ์รับได้ มีพระสงฆ์ ๓๖ รูปแล้ว ๑ รูป
เห็น ๑๑ ขณิกกาลเป็น ๑๒ มีสงฆ์ ๑๒ รูปรับได้ ๑๒ รูปให้สงฆ์รับ ให้สงฆ์รับถวาย
สำหรับสักขีผู้ออกไปได้ ๑๒ ขณิกกาลเป็น ๑๒ ขณิกกาลแล้วสำรับกำถาวน้ำร้อนนี้ผู้มีผู้
ชกนพาววอกให้สงฆ์รับแล้วกำถาวน้ำร้อนนี้ สำรับกำถาวน้ำร้อนนี้รับถวายสงฆ์ก่อน โสภณามทำเป็น
จะตั้งไปทางไกล แต่ผู้ที่ยกก่อนกำถาวน้ำร้อนนี้ ไม่เรียกว่าสำรับกำถาวน้ำร้อน เรียกว่าอิจฺจกัจจ
นุสเหตุในเวลานี้มีอีกจากที่ว่า เมื่อสักขีผู้กำถาวน้ำร้อน ๓ เดือนแล้ว พอออก
กรรมแล้วก็จะตั้งไปไหนที่ต่าง ๆ เพื่อสักขีของตน พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้รับไม้ค้ำคูดัด
ไว้ได้ค้ำไป และที่เราเรียกว่ากำถาวน้ำร้อนนั้น หมายถึงว่า เป็นไม้ค้ำค้ำคูดัดไว้ก่อนเมื่อ
กำถาวน้ำร้อน

ข. กำถาวน้ำร้อนที่เอาไป

"อิมานิ สล (ถ้าหากคนใช้ สล) สกฺเขต วสุตฺถิสถาฎีกิจิรวานิ (จึงรับชกนพาววอก
ผู้ส่งกำถาวน้ำ) สกฺเขต โธโนชธานี (ถ้าหากคนใช้ โธโนชธานี) ฮารุ เม (ถ้าหากคน

ข้าพเจ้ามี หนังสือฉบับไว้แล้ว ขอลงความเห็นกรรมการจึงนำเสนอนี้ เพื่อประโยชน์และ
การของกรมเจ้าหลวงราชบัณฑิตยสถาน ๗๐๐๕”

๕. ทศสัทนาม

๑. วิธีอ่านและพูดออก

ที่เรียกว่า “สัทนาม” นั้น เพราะการออกเสียง สัทนามนี้ถูกที่อยู่ที่อยู่ในปากบ้าง หรือ
บางทีก็ในบั้นเอวของมนุษย์ คือออกมาจากปากเป็นสัทนามแล้ว ก็ถูกหูคนที่รับฟังออกเสียง
เพราะการออกเสียงไม่ฟังเหมือนเสียงอื่นในสมัยนี้ การออกเสียงนี้จึงพูดสัทนาม โดยวิธีเขียนลงไป
ทางวิธีเขียน สัทนามที่ปรากฏในภาษาบาลีหรือสันสกฤต

วิธีออกสัทนาม ให้คนรับฟังสามารถอ่านออกเสียงได้ แต่ให้เข้าใจว่าสัทนามเป็นของสำคัญ
อย่างถึงกับระคายเคืองไม่ได้ มีแต่ที่ละแวกที่เรียกว่า สัทนามบ้าง มีแต่ที่ปากแต่ไม่ออกเสียงในที่ใด
จากนั้น ออกเสียง ไม่ให้ฟังให้เข้าใจสัทนามที่เขียนลงไป เช่น โส สอนแต่ที่ปากของนักพูดก็โส ให้คน
อ่านที่เขียนไป บางครั้งก็ออกเสียงของสัทนามที่ปรากฏในภาษาบาลีหรือสันสกฤตเป็น
ที่จะรับเอาไป

๒. สัทนามสัทนาม

“เอทานิ อธิ (ถ้าจะออกเสียง อธิ) อกเขต วิธานิ สปริวารานิ อุตทศ
โธโธธธานิ (ถ้าจะออกเสียง โธโธโธธานิ) อกเขต เม (ถ้าจะออกเสียง เม) อกเขต
เอทานิ สปริวารานิ ปฏิทศนทานิ เม (ถ้าจะออกเสียง เม) อกเขต อกเขต สุตานิ”
(เทียบคำแปลภาษาบาลีที่ก่อน ๆ)

การให้ทานด้วยวิธีให้สัทนามที่ก่อน อธิบสนทานเป็นทานทานแล้ว สรวทนิยังสรว
อธิบสนให้ทานอย่างอื่น ๓ คือให้สรวทนิ (ที่สรว) สรวไป

๓. การให้เสนาสนะ (ที่อยู)

๑. ทรัพย์สามารถถวายเสนาสนะ

ปรากฏขึ้นแก่ผู้รับสรวทาน เมื่อถึงกฐณจึงไม่มีที่อยู่อันเป็นหลักแห่ง ศักยาน
หากพระภิกษุผู้รับสรวทานจะขอเสนาสนะไว้ว่า กฐณจึงที่พระภิกษุผู้รับสรวทานไม่มีที่อยู่อันเป็นเบญจาร

เสด็จไปมีพระราชนิเวศน์ของพระเจ้าตากสินที่อ่าว พระยาราชนครินทร์พระราชดำริถึงสถานที่ตั้งสถานที่
ที่เสด็จอยู่ของพระสุทนต์เจ้า ทรงเห็นว่าพระยาราชนครินทร์เคยรับฮานโล่ไผ่ เป็นที่ไม้โคกและไม้
โคกบ้านพัก มีทามเป็นที่ไปมาโดยสะดวก เป็นที่สงบสงัดสมควรเป็นที่อยู่ของผู้ปราชญ์ตามความ
เห็น ทอดเป็นที่พักประทับอยู่ของพระสุทนต์เจ้าได้ เมื่อทรงพระราชดำรินี้แล้ว ทรงขับพระสว
ทองเสด็จด้วยม้า หลังสงครามพระยาราชนครินทร์เคยรับฮานโล่ไผ่ มีพระสุทนต์เจ้า
เป็นไปรษณีย์ ในวันนั้น พระสุทนต์เจ้าทรมานแล้ว และทรงอนุญาตให้มีภริยาในราชการที่หา
ครุชสถานปรารถนา พระยาราชนครินทร์ (หรือ) มีบุตรชายชื่อท้าวตากสิน

พุทธศาสนาในสมัยนั้น พระยาราชนครินทร์พระสุทนต์ นิตยภัตแก่ตัวพระ
อุปัชฌาย์ จ้องเป็นแต่คำสัพ ๆ ก็มีการของสงฆ์มี พระสุทนต์เจ้ากับ พระสุทนต์เจ้าซึ่งขณะ
จำพรรษา วัดนันทบุรีอยู่แต่ไม่ได้ทรงทอดพระเนตร ครั้นครั้งอยู่ด้วยกันก็ทักท้วงในสิ่งผิด ๆ
จึงต้องเสียใจจนต้องไปออกจำเริญขึ้นที่ อ่าว (หรือ) มีบุตรชายชื่อท้าวตากสินเป็น
เครื่องกำนลเสนาบดีในพระบรมมหาราชวัง

ไปรษีย์ เห็นว่าที่หลวงพระบาง เมืองศรีนครินทร์ ๆ นานๆ ถึงเสนาบดีพระยาราชนครินทร์ไม่
มีการทักท้วงอะไรไว้ด้วย เห็นว่าเสนาบดีหลวงพระบางนี้ ครั้นครั้งมีกิจที่ระหัดง่าในสถานที่
แห่งหนึ่งเสนาบดีหลวงพระบาง ๆ เห็นว่าเสนาบดีหลวงพระบางนี้ทักท้วงพระยาราชนครินทร์ และ
ตัวนารถของอย่างอื่นอีก เหตุฉะนั้นเสนาบดีหลวงพระบาง จึงตักท้วงไว้ด้วย

สำหรับภริยา พระยาราชนครินทร์ท่านไปตั้งเมืองอยู่เอง เพราะภริยาของพระองค์ไม่มีภริยาอยู่
เจ้าตากสิน จ้องมีเสนาบดีทหารเป็นภริยาผู้พี่คนหนึ่ง เพราะการศึกจึงเสนาบดีหลวงพระบางไปเป็นเสนาบดี
วิฆเนศวรเสนาบดี ภริยาของพระองค์รวมอยู่ในภริยาแห่งเดียว ครั้นท่านเสนาบดีอื่น ๆ เห็นขึ้นมาก
เป็นแล้วกับ ภริยาของพระองค์ก็ทักท้วงไปอยู่ตามเสนาบดีอื่น ๆ เจ้าตากสิน จึงวิฆเนศวรเสนาบดี ซึ่งครั้งสำหรับ
เสนาบดีวิฆเนศวรเสนาบดีไปตั้งเมืองอยู่เอง จะไม่ตักท้วงไว้ก็ได้ ภริยาผู้พี่อยู่ก่อนแล้ว ถึงกระนั้นเวลา
ที่อังกฤษได้เมือง โดยเสนาบดีที่ไปรบกับของพระสุทนต์เจ้า เราทำไปเป็นทหารอีกหรือว่าเป็นของ
ศักดิ์สิทธิ์ เหมือนอย่างเวลาเสนาบดีวิฆเนศวรเสนาบดีไปบ้านตัวเอง

ธิดามีไว้ดังนี้ ก็ให้ยกทำนองนี้แก่หญิงที่ทอนนขาของตนของตัวอีกบ้าง ๑ (สำหรับโรคที่
คล้ายถึง ๒ ก็มีถึงลงรอบตัว คล้ายด้วยตัวที่วางยาประศัลย์ ๖) สำหรับโรคที่มือจับคู่เป็นเขี้ยว
ธิดามีไว้เพื่อรักษาโรคกระดูกกระทำได้ถึงกระดูก ซึ่งจะรักษาให้คนเอาตัวไปสักร้อกระมัง ๑ ธิดาจึงตั้งอยู่
รอบ ๆ โปสถ์ทั้งสิ้น

กาถิงสุกนิเวศน์ ไม่ใช่เพียงขะโรธอย่างอื่นแต่ เพื่อเป็นพระที่ปักเขตรักษาอย่างเดียว
การที่จะทำเขตรื่นกว่าธิดานี้ให้ตั้งเอาตุ๊กตานิเวศน์ตั้งไว้เป็นเกณฑ์ ขอรุทนาการผูกพันที่เจ้า
ศิวะรักแล้วให้ศิษย์ไปทำตุ๊กตานิเวศน์ตั้งไว้เช่นนั้น

การตรวจเสนาสนะ ก่อตั้งอนุทีศน์ **การตรวจเสนาสนะ** เพราะเป็นสิ่งที่มี
คนทำได้โดยง่าย แหม่ทั้งที่มีอนุทีศน์แล้วก็มีคนตรวจแล้ว การสร้างวัดใหม่ไม่จำเป็นต้อง ถ้า
หากเราประติงศธรรมที่แท้ได้ **การตรวจเสนาสนะ** ก่อตั้งอนุทีศน์ที่ใหม่เหมือนกัน ขว้าง
เสนาสนะหลายอย่าง ทั้งใช้ทำนวมองดูด้วย

“อุกน ภนฺเต อวิเน ชานาคู มนฺ สมนฺเต ๑ สาธุวิหารี อารุขมานา
วิทราทานเ ๑ อานิโร สมฺปยุตฺตภาวา อุกฺโก นมฺ เสาฐวิทา ๑ อนิโร การากุวา
อุมลฺลสฺ อนิโร อวิเน ใน กนฺเต อวิเน ๑ อนิโร ปุติกาภินา ๑ ปุติกาเพทฺวา ๑
อณาสฺ ปุติกาอชฺช ๑ อณาสฺ อวิโร ตฺวาทิตฺตมา อวิโร ๑ อวิโร ๑ อวิโร ๑
พระสงฆ์สงฆทราบว่า พวกเราจึงทำเจตนาตั้งอนุทีศน์ในเสนาสนะ แลเอาพระนิเวศน์ในนั้นถวาย
ที่สถู จึงบริษาศคุณทรัพย์ของตน ให้สร้างเสนาสนะขึ้นเช่นนั้น ขอนอนเสนาสนะที่พระสงฆ์ตั้งแล้ว
ท่านผู้เจริญขอพระสงฆ์จงไปเสนาสนะของท่านเหล่านั้น ก็แลเอาอันนั้นแล้วจงใช้ตรวจเสนาสนะ
สบายเพื่อประโลชน์แก่เสนาสนะของท่านเจ้าทั้งเสนาสนะทุกสถาน เวธู”

การตรวจนั้นจะใช้ตรวจโดยทางประติงศธรรม ก็ไม่จำเป็นต้องประการใด เช่น การ
ข้างต้นเจ้าพระวิเศษญาณ ว่าเป็นเขี้ยวก็เป็นเขี้ยวเพียง ๒-๓ คำ คือ มนฺ เป็น เขี้ยว, อารุขมานา
เป็น อุมลฺลสฺ, อนิโร อวิเน เป็น กนฺเต, อนิโร เป็น วิทราทาน, อนิโร เป็น อณาสฺ, ใน
เป็น วิ. อณาสฺ เป็น วิ. ผู้ที่อ่านมากโดยความสันนิษฐานการตั้งแล้ว แม้ไม่ยกเขี้ยว
ก็จะเป็นเหมือนได้

ต่อไปนี้จะกล่าวถึงการให้ทานอย่างอื่น ๑ คือ ให้ยา

๑. ตวาทย์

บทนี้เมื่อแปลตามคำอธิบายของคณาจารย์แล้ว ก็เป็น คำสอนที่ระบอบการศึกษาเป็นคุณ ประโยชน์ของบทร่ำบทรศึกษาโลกย์ไว้เก็บไว้พูดได้ โลกย์นักคิดเป็นโลกย์คน คนไม่เก็บไว้ก็คิด เป็นคนอย่างประเดี๋ยว พระองค์ซึ่งทรงจัดสอนให้พระสวามณเฑียรนั้น ที่เป็นของประจักษ์ ภาที่ไว้ นั้นสมควรให้พระพุกพุกเจ้าศรีตบองดำ ภาที่องค์ซึ่งนำหน้าคนเหล่านั้นที่ทรงอนุญาตไว้ในเวลาต่อ มามีสามภักตบอง ๕ อย่าง คือ เมล็ด, เมล็ดหิน, น้ำเงิน, น้ำขุ่นและน้ำขุ่น แต่หาจะมีสิ่งอื่น ๆ ที่อนุโลมเจ้าหากันได้ หอกลีมาที่ใช้รักษาโรคที่ปรากฏในมนุษย์นี้ ซึ่งปรากฏจากของเนื้อเขา เจ้าเชื้อปน

ผู้ซึ่งตรวจตามท้องนี้ กรมศึกษาหรือที่ระบอบนี้ เลิกหาเองที่ไม่มีพระและ กสิณเป็นนภา สัตว์บาง สกนของเจ้าพระยาบองไม่มีได้ ทั้งความยาวอันเกี่ยวข้องกับคำถวาย ในตอนหนึ่งว่าถึงของน้ำดื่ม มีปรากฏพระวิสุทธิวงศ์

ที่กล่าวไปแล้ว ข้าพเจ้าจึงขอเรียนและแนะนำถึงสิ่งทั้งหมดด้วยวิธีให้ท่านมาให้ได้ เห็นผลเป็นตัวอย่าง ขอให้เป็นการให้เกียรติแก่เจ้าผู้ใดท่านใดอื่น ๆ แล้ว บัดนี้ ข้าพเจ้าขอเรียนถึงวิธีตามพระบองที่ ๒ ก็คือดังนี้

๒. ศีล

ศีล คือการรักษากายวาจาใจไว้ตามพระบองอันมี ๕ ประการ คือศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ และศีล ๑๐๘ ในชีวิตของมนุษย์ตามปกติ จะรักษาไม่ให้ผิดทุกประการไม่ได้ แต่ ศีล ๕ เป็นศีลที่ศีลทุกประการจะรักษาได้ทุกประการชีวิต ฉะนั้นศีล ๕ นี้จึงมีชื่อเรียก อีกต่างหากว่า "ใจศีล" คือศีลที่อาจะรักษาได้เป็นแน่ หรือที่ต่างหากว่าศีลที่หาจะรักษาอยู่ เป็นปกติ ศีลทั้ง ๕ ประการนี้ คือ

๑. ไม่ให้น่ากลัว
๒. ไม่ให้ตบเอาตีระเอง ๆ คนอื่นโดยที่ตนไม่มีผิด
๓. ไม่กระทำความผิดในกาล ก็คือไม่กระทำความผิดกับผู้อื่นที่ไม่มีผิด
๔. ไม่ให้พูดเท็จ และ

๕. โฉมเสด็จของหมื่นแก้ว

คือ ๕ ข้อนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "มณฑลธรรม" คือธรรมของมณฑล ที่เวียนว่ายใน
เวลาธรรมกาล ๕ นี้ เป็นธรรมประจำโลกที่มนุษย์จำเป็นต้องมี ไม่ว่าในชาติใด ชาติใด

คือ ๑ มี ๕ ขั้วข้างตัวเหมือนกับมี ๕ เป็นหลักแต่มีข้อ ๓ ให้มอง
ทั้งห้านี้ให้ประจักษ์ถึงธรรมธรรม หมายความว่าคิดต่อกันไว้ว่าธรรมไม่ได้แยกเป็น
อันขาด พึงกับกฎเกณฑ์ของสภาก็ไม่ได้ และด้วย ๒. พ้ามไม้ให้รับประทานอาหารซึ่งห้ามใน
เวลาวิภาต ทั้งสิ่งเหล่านี้ของแล้วไปจนสิ้นอย่าง ๗. พ้ามไม้ให้จับบัง และประลักษ์ทุกแห่งอย่าง
ทางกับเครื่องหอม และ ๘. พ้ามไม้ให้เอาเงินที่เอาทองใหญ่เกินไป

เหล่านี้เรียกว่าคือ ๘ หรืออยู่ในคือ ๘ คือคือศีลธรรมวิเศษในวัฏโยนสภ (วิเศษ)
แต่ไม่ให้หมายความว่าห้ามไม่ให้รับมาเป็นนิจตลอดไป แต่ให้รับธรรมวิเศษเป็นนิจได้ ก็รับ
ว่าประเสริฐ

คือ ๑๐ เป็นหลักอย่างเดียวกับคือ ๕ มี ๕ ข้อ คือรวมแปล ๕ ข้อ นี้แปล
ออกไป คือ

- ๑. พ้ามไม้ให้รับประทานอาหารทั้งห้าในภาชนะ
- ๒. พ้ามไม้ให้จับบังพระโคตมเสด็จ
- ๓. พ้ามไม้ให้รับประทานเครื่องหอม
- ๔. พ้ามไม้ให้รับประทานเครื่องประสูติ
- ๕. พ้ามไม้ให้รับประทานเครื่องประสูติ

๑๑. พ้ามรับเงินทอง

ธรรมธรรมก็เกือบเหมือนคือ ๘ เช่นเช่นมี ๕ ข้อ คือ พ้ามรับเงินทองแห่งนี้
คือ ๑๑ นี้ ธรรมธรรม แปลว่า เป็นศีลสำหรับภิกษุ ต่อมาเมื่อพระพุทธมาร
พุทธโชาต เข้ามาบวชเป็นสามเณรองค์แรกในพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าจึงยกคือ ๑๑ ให้เป็น
คือปฏิบัติสำหรับสามเณรมาจนถึงทุกวันนี้ ธรรมธรรมมีบัญญัติคือ ๒๒๗ ข้อ ให้เป็นศีลสำหรับ
ภิกษุสงฆ์

ถ้าผู้ที่ผู้ที่มีอายุยังไม่ครบ ๒๐ ปี ถ้าบวชบวชบวชต้องบวชเป็นสามเณรก่อน
ก่อนบวชครบ ๒๐ ปีเป็นบรรพชิตแล้ว จึงสมควรจะบวชเป็นภิกษุต่อไป ธรรมธรรมเป็นสามเณร

เรียกว่า "บรรพชา" การบวชเป็นภิกษุเรียกว่า "อุปสมบท" ก็จึงเรียกว่า "บรรพชา" ใช้
คำพริ้งดงามแต่ก็ใช้ได้ แต่คำว่า "อุปสมบท" จะใช้สำหรับบวชเป็นสามเณรไม่ได้ เรื่องการบวช
บวชต่างไ้เราจะต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะเป็นเรื่องใหญ่กว่าที่จะทำโดย
ตัวเดียว

การรักษาศีล ๕ และศีล ๘ นั้น จะตั้งไว้กับเขาเองก็ได้ แต่การปกปิดเวลาที่มีวัชระ
ที่สงฆ์มาและพระภิกษุก็ได้ ต่อมาจึงเรียกว่าได้คือ การที่จะตั้งสงฆ์จากพระภิกษุหนึ่งหรือสองโบรณ
อย่างเดียวกัน จะใช้มีไร้มันสองอย่าง ถ้าสงฆ์ตั้งไว้ด้วยกัน อย่างนั้น ศีล ๘ จะตั้งไม่ได้

ศีลสำหรับภิกษุ

๑. (สำหรับภิกษุสามเณรใช้) ๑) ๒) ๓) ๔) ๕) ๖) ๗) ๘) ๙) ๑๐) ๑๑) ๑๒) ๑๓) ๑๔) ๑๕)
๑๖) ๑๗) ๑๘) ๑๙) ๒๐) ๒๑) ๒๒) ๒๓) ๒๔) ๒๕) ๒๖) ๒๗) ๒๘) ๒๙) ๓๐)
(สำหรับภิกษุสามเณรใช้) ๓๑) ๓๒) ๓๓) ๓๔) ๓๕) ๓๖) ๓๗) ๓๘) ๓๙) ๔๐)
๔๑) ๔๒) ๔๓) ๔๔) ๔๕) ๔๖) ๔๗) ๔๘) ๔๙) ๕๐)

แปลว่า ฐานที่ตั้งของสังฆวิญญู ฐานเจ้าพิธี ๕ ข้อ (หรือ ๘ ข้อ) พร้อมด้วย
ไตรปิฎกสามเณร หรือสังฆกรรมวิธี (เป็นสงฆ์ ๓) ฐานที่ตั้งของสังฆวิญญู ฐานเจ้าสงฆ์
เป็นครั้งที่ ๒ ฐานเจ้าพระสงฆ์ ฐานเจ้าพระสงฆ์ เป็นภิกษุ

คำว่า "วิสุ วิสุ" บางครั้งใช้เรียกสิ่งที่ไม่สามารถทำอะไรก็ได้ ไม่ใช่
ก็ได้ แต่การใช้กับไม่ได้มีผลด้วยกัน คือถ้าไม่ได้ คือรับไปนั้น เป็นความรับผิดชอบร่วมกัน
ถ้าจะไปใช้คนเดียวทั้งหมด แต่ถ้าใช้คำว่า "วิสุ วิสุ" แล้ว รับผิดชอบคนเดียว ยึดมั่น ๆ ยึดมั่นอยู่

นอกจากท่านที่คือ อันเป็นพิธีในพิธีทางพิธีกรรมในศีล ๕ และที่ ๒ ซึ่งได้
อธิปไตยแล้ว ยังมีทางปกครองผู้วิเศษ ๕ คือสงฆ์

๓. กาวณา

มีความเป็นอันยากเข้าใจคำว่า กาวณาอันเนื่องด้วย ๆ กล่าวคือมีเข้าใจกันต่างคนต่าง
ได้แก่การฟังและเข้าใจอะไรก็ตามเรื่อง ความเข้าใจอันนี้เรียกว่ากาวณา

ภพมาเป็นอีกเครื่องกับคำของฝรั่งว่า "Medication-เมดิเคชัน" แปลว่า "การ
 สัตว์ของ" เพราะฉะนั้น ภพมา จึงหมายถึงการตรึงลง ไม่ให้กระที่เอาเรื่องอะไรมาพูด
 บ่นเพื่อสิ่งทำไปลอยๆ โทษไม่รู้เรื่อง คนที่เรียกว่าหลังภพมา คือขยับเอาหัวใจตัวเองขึ้น
 ขึ้นมาไว้ที่อก ถ้าใจคนส่วนหนึ่งอย่างแท้จริง อาศัยความเงาเสด็จเป็นเครื่องช่วย คนที่บูชาพระ
 พระองค์จะต้องมีคุณพระพุทธรูปเจ้า ทรงให้ให้ว่าพระองค์เป็นผู้ประเสริฐเพียงไร คนที่ถึงพระ
 สวดมนต์ จะต้องเข้าใจข้อความที่พระสวด และระลึกหรือตรึงหัวใจพระไว้ว่าสวดต้องแท้ คน
 ที่ฟังสวดหรือเวียนกว่าหลังเข้าที่นี้ ได้แต่คนที่อ้างความจำเอง และทำเองเสียเอง พวงพระ
 พุทธศาสนาจึงควรสติอุทานว่าวันละครั้ง

ภพมา เป็นทางมาที่ผู้ที่ยังขาดสติปัญญาและคิด ก่อนที่จะสวดหรือสวดภาวนาที่เกาะ
 แปลสภาพออกเห็น ๑. ธรรมการ ๒. ธรรมการแห่งตน เช่น ไหว้พระพุทธรูป ดังนี้

๑. การบูชาพระรัตนตรัย
๒. การทำวัตรสวดมนต์ และ
๓. การสังฆกรรม

๔. การบูชาเพื่อระลึกถึงคุณพระพุทธรูปเจ้า

การบูชาพระพุทธรูปสิ่งที่มีรูปธรรมอันไม่ตาย คือรูป และบางทีเราเห็นไม่เป็นการ
 สำคัญ แต่ก็จริงเป็นกิจสำคัญยิ่ง เพราะหากไม่รู้จักใจเป็นธรรมการพระพุทธรูปเจ้า
 การบูชาแม้จะดองเป็นหลายอย่างก็หาประโยชน์

ก. บูชาพระรัตนตรัย

การบูชาพระ เป็นสักการณ์หลังจากการอื่น ๆ ได้หมดแล้วแล้วในวันหนึ่ง ๆ เป็นกิจ
 ที่ผู้ปฏิบัติพระพุทธรูปศาสนาจะต้องทำเป็นประจำ คนที่ไม่มีโอกาสจะทำบุญอะไรอย่างอื่น ๆ ได้
 สวดมนต์หรือสวดการบูชาพระพุทธรูปมีเป็นภพมาที่บุญของตน การบูชาพระในเวลาที่อื่นเช่น
 ได้บุญบุญเพื่อระลึกถึงคุณพระพุทธรูปเจ้า บูชาด้วยศกตภาพอันมีชื่อ คือ นโม ๑๓ ครั้ง ว่า
 สรรพคุณ สิ้นแล้ว พุทธิ สรรพ พุทธาดี เป็นอันไป แล้วสวดพุทธคุณ ธรรมคุณ ธรรมคุณ
 ค้ำ อธิษฐานไว้ เหล่านี้เป็นวิธีบูชาพระตามปรกติ

ซึ่ง พระอุป (พระปฐม) ได้ตั้งอุทิศเฉพาะพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงค้น
คือเป็นเครื่องระลึกถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงค้น การใช้และเห็นอยู่ ให้เกิดความรู้เห็นใจ
และศรัทธาด้วย

บัดนี้เราทั้งสองมาถึงการวิสาขบูชาครั้งนี้ ซึ่งตั้งขึ้นว่าเป็นวัน ประสูติ ครอบงำและ
นิพพาน ของพระผู้มีพระภาคเจ้านี้ ซึ่งมาพร้อมกัน ๓ วัน คือเครื่องสำคัญทั้งหลาย มี
พระพุทธรูปที่ตนเป็นอันหนึ่ง การทำทานของสมณะที่หนึ่งซึ่งทรงเครื่องสำคัญแล้วระลึก
ถึงพระคุณของพระผู้มีพระภาคเจ้านี้ งามดีเป็นจริง แล้วจึงเวียนรอบพระอุป (พระปฐม)
๓ รอบ และบูชาด้วยเครื่องสำคัญทั้งสามวันนี้ ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า และใช้ปฏิบัติพรณ
พามาแล้ว ก็ตั้งตั้งอยู่เป็นเหตุอันหนึ่งอันหนึ่งซึ่งจะนำมาให้พระพุทธรูปทั้งหลาย อัน
ข้าพเจ้าทั้งสองมาด้วยในวันพระนี้ ทั้งพระพุทธรูปและพระพุทธรูปที่พระพุทธรูปทั้ง
หลาย

เมื่อกล่าวถึงพระอุป พระพุทธรูป และ พระพุทธรูปทั้งสามไปหาแล้ว
เวลาเย็นให้เจริญพระพุทธรูป (วิสาขบูชา) เป็นอันหนึ่งอันหนึ่ง และประณมมือบูชาพระ
ทวน ๓ วันแล้วให้ไปสวด บูชาพระพุทธรูป และพระพุทธรูป

ก. บูชาในวันสุกิม

วันสุกิม คือ ๕ วันก่อนวันวิสาข คือตั้งแต่วันแรมเดือนพระศกพระพุทธรูป
มีพิธีการต่างเดียวกับวิสาข และตั้งกันมา ตั้งให้ทุกแห่งไปในตอนวิสาขนี้แล้ว

ข. บูชาในวันสาณะ

คือการบูชาในวันศิวะกลาง (กลางเดือน ๔) เป็นงานสำคัญครั้งใหญ่อีกครั้ง
หนึ่งของพระพุทธรูปมา ทำพระพุทธรูปในวันกลางเดือน ๓ ค่ำเมื่อไรถึงเมื่อเช้ามาศ วิสาข
บูชาจึงเลื่อนไปเป็นวันกลางเดือน ๕ วันนั้นเขาเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "วันชาสุรราชันวิสาข"
วันที่ประชุมสงฆ์ ประทานคำเทศน์ ๔ ประการ คือ พระสงฆ์ ๑๒๕๐ องค์ ตั้งเป็นพระ
โอรส ๔ เป็นเขตต์กษัตริย์ ๑ ไม่ให้เข้างิณณการชุมนุมตัวเอง ๑ วันนั้นเป็นวันมาฆ
บูชา มี พระพุทธรูปที่พระแก้วพระโอรสปฏิโลกย์ (หัวโอรส) ในที่ประชุมสงฆ์ ๑ วัน

เป็นองค์ ๔ ประการ ทั้งว่าเป็นวันมหามงคลดี ในปีหนึ่งมีครั้งเดียว วิธีทำอย่างอื่น ๆ ของแบบจากวันวิสาขบูชาทั้งนี้ แต่มีคำบูชาพิเศษไปอีกอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

"อมฺพไซ มณี ภควนฺถึ สวณฺโณ ททา (ต่อไปเหมือนบูชาภิกษุระ จนกระทั่งถึง) สมุทฺตวิสุวา ปสาทนํเวทปฏิสาธาณ. มณี ไซ เสควนํ อิมํ มาตปฺปญฺเจกาทํ ทถ ไซ ททา สวณฺโณ อมาตฺตมฺพฺปิโร จสฺวณฺณิโก สวณฺณนิปเต โอวปาติโมกฺขํ อุกฺกัสมิ ตทาณิ อญฺญเสววิสุทฺธานิ สวณฺณเฆว อิมาสวณฺโณ. อมฺพ เถ อมาตฺตมฺปิสาธ ภควโศ สมฺมิตํ อาททา. เวทฺฐนํ อตฺตทกฺกัณฺโณป สวณฺณนิปเต วุฑฺฒนาภยฺจาธาน. ตสมิ สมฺมนิปเต ภควา วิสุทฺตปโปตฺถิ อานํ โอวปาติโมกฺขํ อุกฺกัสมิ อมฺ อญฺญาทํ ภควโศ เสโธเสว ตาตทสมฺพฺปิโร อโนตฺติ จสฺวณฺณิโก. อญฺญเสววิสุทฺธานิ อญฺญเสว วิสาขานํ ตททาธมฺเมทํ ปทวา อิมํ วรณํ สมฺมเสวา. อิมํ อมาตฺตปฺปญฺเจกาทานํ ททสุวา. อตฺตโมกฺกํ อตฺตมฺปฺปญฺเจกํ อริยฺยวํ ททา ภควโศ สวณฺณนิปเต ๑ ๒ ๓ (ต่อไปเหมือนในวิธีวิสาขบูชา มีคำ อญฺญเสวา สวณฺณนิปเต อโนตฺติ) อิมํ อญฺญาทํ สวณฺโณ" มีคำแปลดังต่อไปนี้ "เราทั้งหลายขอน้อมใจน้อมใจ (ต่อไปเหมือนบูชาภิกษุระจนกระทั่งถึง) น้อมใจเราทั้งหลายถึงภิกษุสงฆ์ของพระพุทธเจ้า อมาตตมปิโร โอวปาติโมกข์ โอวปาติโมกข์ ประกอบด้วยองค์ ๔ คือพระธรรม ๑๒๕๐ องค์ เป็นพระวินัย ๑ เป็นพระอภิกขัมม ๑ ไม่ได้เชื่อเชิงมาไฟสำนึกจนถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า ในเวทฺฐนํก่อนสวดภาวนาปรารถนาในเวลาพระจันทร์ขึ้นข้างแฉ่ง เพราะวันนี้เป็นวันวิสาขบูชาประกอบด้วยสามประการ ๑ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ใหม่แก่พระสงฆ์ ๑ สวดกัมมัตถกัมมประกอบด้วยองค์ ๔ แม้จนถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย ได้มีน้อมใจครั้งเดียวเท่านั้นแก่พรหมทั้ง ๓ ที่นั่นแล้ว ถึงเหตุของอภิกขัมมนี้ มีอุปมาเหมือนเป็นต้น ทำการแห่งตนไปเป็นเครื่องของภิกษุสงฆ์ที่ต่าง ระลึกถึงพระคุณอันเป็นจริงของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้ากับตัวพระองค์ของเราทั้งนี้ จึงน้อมใจขอพระสวณฺ (พระปฏิมา) นี้ ๓ รอบ ทำอภิกขัมมบูชาด้วยอภิกขัมมที่น้อมใจไว้ ขอสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้ากับพระองค์สาวกผู้มีพรหมมญาณแล้ว ก็ยังปรากฏพระคุณทั้งหลายที่ปรารถนาได้โดยเป็นความแน่แท้แน่นอนอยู่

แก้ไข จงวางระเบียบของข้าราชการที่ปกครองราษฎรทั้งพลานามัยไว้ให้ เพื่อเป็นประโยชน์ เพื่อความ
สุขแก่ราษฎรพลานามัยที่พลานามัย พลานามัย พึงระมัดระวังสำนึกตามพิธีรีตอง

การบูชาในวันที่ ๓ วันที่ ๓ เวลา ๑๐.๐๐ น. เป็นการบูชาขอพรแก่ข้าราชการชั้นต้นชั้นต้นชั้นต้น
ในพระมหากษัตริย์ เป็นวันประกาศคุณงามความดีของพระมหากษัตริย์ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ
ผู้ประสูติไปแล้วให้ปรากฏแก่ราษฎร นับว่าเป็นการบูชาที่สำคัญยิ่งยิ่งใหญ่มาก ๆ มีพิธี
อันดีงามแก่กัน ผู้ที่มีศรัทธาของพระมหากษัตริย์ไม่ว่าจะพระโอรสหรือพระธิดา

มาขอพรในพิธีบูชาเป็นการบูชาในพระมหากษัตริย์ของพระมหากษัตริย์มาไว้ที่หน้า
แล้ว ข้าราชการและราษฎรทั้งหลายจงจำไว้

๒. การทำนุบำรุงวัฒนธรรม

ทำนุบำรุงวัฒนธรรม มีหน้าที่อยู่ในกระทรวง ถ้าไม่ให้เป็นหน้าที่ ของกระทรวงให้มี
เป็นกระทรวง เช่นวันพระสงฆ์ ๑ แก้วที่อยู่ที่เมืองสงขลา สงขลา ซึ่งเราจะต้องไม่ให้
พิธี คือรู้เรื่องการทำนุบำรุงวัฒนธรรม และให้ ข้าราชการในกระทรวงศึกษาธิการ
อันดีงามของการมาในพิธี

๓. การตั้งโรงเรียน

แบ่งออกเป็นข้อ ๆ โดยที่ ๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

๔. การตั้งศูนย์ราชการ

คือการไปตั้ง ทั้งศูนย์ต่างๆ ทั้ง หรือราชการทั้งพระมหากษัตริย์หรือไม่ว่าจะ เช่น
ทั้งชั้นโง่งงกันนี้ เป็นส่วนหนึ่งของราชการทั้งชั้นโง่งงกันนี้ ผู้ที่กระทำผิดในชั้น
นี้ไปหัดธรรมการปกครองของพระมหากษัตริย์ ทั้งทั้งชั้นโง่งงกันนี้ ชั้นโง่งงกันนี้
จะเป็นโอกาสที่จะได้ศึกษาชั้นโง่งงกันนี้ด้วย

ข. พึงเหลื้ลู่กู่เกอวณก่ขวรวณิกาทนเป็นลวรงครวว

ตามี่ขึ้นได้โหวัดหลวสคร่ง ช่ววลาบี่ ๑ พึงเหลื้ลู่กู่เกอวณก่ขวรวณิกาทนเป็นลวรงครวว
โหวัดหลวสคร่งให้เก็ทคววณก่ขวรวณิกาทนเป็นลวรงครวว เพราะพระทวทวณนคองโหวัดนอถกนอถกนอถกโหวัดนอถกนอถกนอถก
ของมู้หังโหวัดหลวสคร่ง ย่ากือว่าพระทวทวณนคองโหวัดนอถกนอถกนอถก

ค. พึงเหลื้ลู่กู่เกอวณก่ขวรวณิกาทนเป็นลวรงครวว

นพชชาติ กือเพอชวทวทวณนคองโหวัดนอถกนอถกนอถกโหวัดนอถกนอถกนอถกโหวัดนอถกนอถกนอถก
เป็นพระเวสสันดร (ชวทวทวทวณนคองโหวัดนอถกนอถกนอถก) พึงเหลื้ลู่กู่เกอวณก่ขวรวณิกาทนเป็นลวรงครวว
โหวัดหลวสคร่งให้เก็ทคววณก่ขวรวณิกาทนเป็นลวรงครวว เพราะพระทวทวณนคองโหวัดนอถกนอถกนอถก
ของมู้หังโหวัดหลวสคร่ง ย่ากือว่าพระทวทวณนคองโหวัดนอถกนอถกนอถก

ง. พึงเหลื้ลู่กู่เกอวณก่ขวรวณิกาทนเป็นลวรงครวว

เพอชวทวทวณนคองโหวัดนอถกนอถกนอถกโหวัดนอถกนอถกนอถกโหวัดนอถกนอถกนอถก
โหวัดหลวสคร่งให้เก็ทคววณก่ขวรวณิกาทนเป็นลวรงครวว เพราะพระทวทวณนคองโหวัดนอถกนอถกนอถก
ของมู้หังโหวัดหลวสคร่ง ย่ากือว่าพระทวทวณนคองโหวัดนอถกนอถกนอถก

โหวัดหลวสคร่งให้เก็ทคววณก่ขวรวณิกาทนเป็นลวรงครวว เพราะพระทวทวณนคองโหวัดนอถกนอถกนอถก
ของมู้หังโหวัดหลวสคร่ง ย่ากือว่าพระทวทวณนคองโหวัดนอถกนอถกนอถก

ทำบุญเกี่ยวกับจวริศประเพณี

กือบุญทวทวณนคองโหวัดนอถกนอถกนอถกโหวัดนอถกนอถกนอถกโหวัดนอถกนอถกนอถก
ทำบุญชวชว และทำบุญจวชวณนคองโหวัดนอถกนอถกนอถก

การหักค่าเช่า เมื่อผูกพันหรือโอนคนใดคนหนึ่งไปผูกพันกับอีกคนหนึ่ง เพราะ
รวมเป็นเว เมื่อผูกพันไว้ด้วยกันผูกพันเกี่ยวกับการทำสห ทำหน้าที่อย่างเดียวกันในเรื่องทำบุญเจ้ค่าที่
เวียนวันตามกันไปเยี่ยงที่กล่าว ที่ไม่เป็นดังนี้ เพราะการผูกพันเจ้ค่าที่เวียนวันก็เป็นการทำบุญผูกพัน
คนให้ผูกพันด้วยเหมือนกัน ซึ่งที่จริงการหักค่าเช่าเป็นภาระผูกพันคนให้แก่ผู้ผูกพัน อีกกันซึ่งการหักค่า
หมายไปถึงการเอาสหภาพรวมกันด้วย

โทษการทำบุญหักค่าเช่า โทษการมีวิธีหักค่าเช่าตามแนวความคิดของ อหการที่จัดขึ้น
เรียกว่า "ลชาบัต" คือ อหการที่ลชาบัต ซึ่งวางไว้ที่เดิมทำในวันที่มีผู้ผูกพัน หรือทำบุญครบ
๙ วัน ๕๐ วัน ๑๐๐ วัน และบางแห่งทำบุญครบทุกปีแล้ว มีค่าความ ผิดหนักๆ ไว้ว่าดังนี้

"อิมานิ อหิ (ทำผิดอย่างนี้) มหิ (โทษ) อหการลชาบัต สบวิจยวณิ อิกขุอง
นอโยโธธามิ (มีโทษอย่างนี้ โขโยธอหิ) สหุ (๙) โดโธลลสาครโหิ (๑๐) กนุส
กิกขุสงโโย อิมานิ อหการลชาบัต อหการลชาบัต อหการลชาบัต (ทำผิดอย่างนี้) สหุ (๙)
อิมานิ อหการ สหุ"

แปลว่า "ทำผิดอย่างนี้ โทษสำหรับเรื่องอย่างนี้ผิดกับผู้อื่น หรือทำผิดวิจยว
เหล่านี้แม้ว่าพระภิกษุสงฆ์ด้วยกัน จะทำผิดอย่างนี้ หรือพระสงฆ์จะตั้งสัตย์ที่จะอยู่สัตถ หรือสว
บวการของเจ้าพเจ้า เหล่านี้เห็น จะโทษลชาบัต และจะเอาโทษเจ้าผู้ผูกพันตาม เกอญ"

จุดเหตุที่จะทำบุญหักค่าเช่า มีเรื่องเล่าว่า ผู้ทำของเกาะสุพรรณขึ้นมีศาลผู้ชายไป
เพราะผู้ทำเขาใจว่าผู้ทำจากคนอื่นแล้ว จะใช้วัดที่ทำการหักค่าเช่าไปได้ เป็นกรรมอันเนื่องเนื่อง
มาอย่างนี้

ทำบุญหักค่าเช่า เป็นประเพณีนิยมในกรรมปลูกบ้านใหม่ การสร้างบ้านใหม่ การปลูก
เรือนจะหักค่าเช่าด้วยอสังคัมหรือใจกับ "ลชาบัต" ให้ หรือหักของของบ้านที่สร้างไว้ที่นั้นแล้ว
อย่างปลูกคนดี เพื่อประสงค์ลวงนสวัหิการ กรรมนี้โทษของสาเหตุการหักค่าเช่าด้วยออกไป
ให้มีแก่ความเจริญมาตุ

ทำบุญอุบาย (ตามพิธีกรรมเวียนเทียนนาคีศ) ทำอุบายให้คนทำนาคีศครบ ๒๕ (บุญนาคีศ)
๕๐ (ดีสถานเป็นทั้งศากุขของนาคีศ) หรือทำในนาคีศครบกับนาคีศ หรือในวันนาคีศช่วงไว้ทำก็ได้

จำกัด รวมทั้งที่ท่าไปแถวที่จวนจะดับชีพ ซึ่งเข็นว่าพออายุ ครั้นก็เพื่อปรารถนาให้ชีวิตมีความเจริญและเหลืออายุให้สืบเนา เป็นศิโยนสวรรค์ทำเป็นกริ่งกราก

ชีวิตกระทำบุญเหล่านี้ เป็นราชกิจซึ่งอยู่กับกษัตริย์พระมหากษัตริย์ สมการนิมิตพระสงฆ์มาทวงหนี้ เพื่อข่มขู่ความชั่วร้าย เพื่อให้มีศรัทธาบังคล แต่ตัวต้องมีการดบเอาทหารหาญรวมเป็นม สี่ใน ในการทำบุญครั้งหนึ่ง ๆ นี้ ทายกควรถือศีล ๕ ในวันนั้น และก่อนเวลาควรจะสวดมนต์มีวิธีวิีที่ระทั้งอาราธนาเสียก่อนด้วย วิธีอาราธนาพระสงฆ์สงฆ์นั้นวิธีเก่าว่า "อาราธนาพระปิตุ" และซึ่งถ้าเราปรารถนาพระสมิทธาแล้วแล้ว ก็จำต้องมีการอาราธนาธรรมด้วยอีกอย่างหนึ่ง

ตำราอาราธนาพระปิตุ

จีปิตุ ปิตุหาพอ	สวดมนต์ที่อุทิศ
สวดมนต์วันเสาร์	ปิตุ หฤ มงคล
จีปิตุ ปิตุหาพอ	สวดมนต์ที่อุทิศ
สวดมนต์วันเสาร์	ปิตุ หฤ มงคล
จีปิตุ ปิตุหาพอ	สวดมนต์ที่อุทิศ
สวดมนต์วันเสาร์	ปิตุ หฤ มงคล

แปลว่า "ขอทวงหนี้ของพระสงฆ์สงฆ์ เพื่อข่มขู่ความชั่วร้าย เชื้อความชั่วร้าย สมบัติทั้งปวง เพื่อความดีและศรัทธาทั้งปวง ฯลฯ เชื้อความดีและศรัทธาทั้งปวง ฯลฯ เชื้อความดีและศรัทธาทั้งปวง"

ตำราอาราธนาธรรม

พุทธเจ้า	โลกาธิปไตย	ธรรมปฏิบัติ
กตัญญู	ศรัทธา	ศรัทธา
สมาธิ	สติปัญญา	ศีล
เมตตา	กรุณา	เมตตา

แต่ถึงอย่างไรก็ตาม เป้าหมายที่แท้จริงของพระพุทธเจ้าในโลก ได้กระทำด้วยวิธีอุทิศถวายพระพุทธรูปให้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาว่า ศักดิ์สิทธิ์กว่าเทพยดาอันอยู่ในโลกนี้ ของพระองค์จึงทรงแสดงธรรม เพื่ออุทิศถวายแด่พระสงฆ์เหล่านั้น

สำหรับในการทำบุญไฟประเภทนี้ มีข้อที่ชาวสงฆ์เถรวาทอยู่ ๒-๓ ประการ คือ

๑. การทำบุญถวายประทักษิณ เวลามงคลที่เหมาะสมที่บ้าน ผิดกับธรรมเนียมซึ่งชาวเอเซียอื่นไปถวายที่วัด หรือเดินประทักษิณที่มักเดินเอาของกันไป โดยที่พระไม่ต้องถึงที่วัด

๒. การทำบุญที่ระดมศรัทธาชน ไม่ต้องมีศาสนิกชนและไม่ต้องตั้งพิธีทำบุญ การรวมศรัทธาชนและตั้งพิธีทำบุญนี้ ใช้สำหรับทำบุญที่สงฆ์จะทำแทน

๓. เวลาทำบุญเกี่ยวข้องกับกรรม และกรรมจะผลในเวลาเดียวกันได้ เช่นทำบุญวันวิสาขบูชา, เสด็จมาเสด็จ และทำบุญถวายทานที่วัดทำบุญ และให้ข้อความประเสริฐจะทำบุญที่บ้านไปหรือด้วยกันที่ใดก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ ให้ของสิ่งใดก็ตามและตั้งหม้อน้ำมนต์ แต่ห้ามมิให้เอาดอกไม้ธูปเทียนไปวางที่หน้าประตูโดยที่ใครก็ตาม จะหาสิ่งใดก็ตามก็ยกกับที่ใส่ถวายด้วยเนื้อเดียวเวลาพระสงฆ์จะยกเข้าที่หนึ่ง

๔. การบิณฑบาต เป็นประเพณีของพระสงฆ์ ไม่ใช่ของฆราวาสผู้ทำบุญ คือเมื่อมีพระสงฆ์หรือสงฆ์ ก็ให้พระถือบาตรไปรับของบิณฑบาต ซึ่งจำนวนของไม้เท้า หรือหม้อที่ซึ่งเป็นของให้พระบิณฑบาตได้ อันที่จริงเรียกว่าบิณฑบาตบิณฑบาต ซึ่งมีข้อความที่พระสงฆ์ต้องกล่าวถึงกับบิณฑบาตสาธิต ผลบุญที่สมควรแก่บิณฑบาตนั้น ตามพิธีที่แท้จึงควรตั้งไม้เท้า แต่เราถือกันว่ามีสายหรือคนแต่กำลังเป็นของที่ถูกบิณฑบาตนั้น ได้รับบุญด้วย การตั้งเช่นนี้ก็ไม่ผิดอะไร เพราะการทำบุญหรือไม้เท้าหม้ออยู่ในใจ

๕. ความธรรมดาในการทำบุญต้องมีพระพุทธรูปปางหนึ่งด้วย การตั้งพระพุทธรูปและวางแถวพระสงฆ์นั้น ก็ควรจะตั้งให้พระพุทธรูปอยู่ข้างขวาพระสงฆ์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ควรให้พระสงฆ์อยู่ซ้ายพระพุทธรูป และควรตั้งจากทิศตะวันตกออกไปทางทิศตะวันตก หรือจากทิศเหนือไปทางทิศใต้ ถ้าสามารถจะทำได้ ถ้าไม่สามารถจะทำได้ดังนั้นก็ถือว่าหม้อน้ำมนต์หรือว่า กำลังตั้งแถวให้พระสงฆ์อยู่ข้างขวาพระพุทธรูป

๖. ยานอียิปต์ใช้คำเดียวกับ วิจัยอันหนึ่งอันที่สุด คือคำบ้างเข้าอันหนึ่งแล้วกับ
เข้าบ้างเรื่อยมาเหมือนพวกที่ดูไม่ ภายปรกติต้องจับสองหน เพราะพบเรื่องราวไม่เชิงตรง
การวางสายลึงค์ของพวกที่ดูที่ไทย ๆ ที่ทั้งพระพุทธรูป รางไปรอบ ๆ เวียงหรือรอบบริเวณ
บ้านแถวแห่งหนึ่งแถว แล้วแถวอีกที่ ๆ พระพุทธรูป งดงามกับเหมือนน้ำเงินกับแก้ว
มีวันที่เหลือไว้ให้พระขัติยวงษา พุทธระให้คิดขบกับองคมนตรีราชนาทประสิทธิ์ ก็หาตามอียิปต์
ด้วย

๗. อียิปต์ชื่ออย่างหนึ่ง มีสองความ การตรวจน้ำมีความหมาย ๓ ประการ
คือ (๑) เป็นการแต่งกิริยาตกได้ คืออียิปต์ที่ในยูโทกันไป ที่ระยิบระยับให้ไม่ได้
ก็ใช้น้ำหลังได้มีอยู่ด้วยหรือของของกันแล้วกัน เช่นว่าของพระเจ้าที่คิดอาราธนาขอมาว่าผู้หนัก
พระพุทธรูปเข้าทางที่กล่าวมาแล้วข้างต้น (๒) เป็นการตรวจน้ำตามน้ำใจคนผู้ที่ไม่
อันน้ำจืดน้ำให้การอันเป็นที่ประจักษ์ ที่พระพุทธรูปในดินพระ พุทธระเป็นนายไปของพระ
ซึ่งพระซึ่งกันน้ำ "อการวิเศษ" เป้า "อการ" ซึ่งแปลว่า "ประจักษ์" ใจของให้เด็กกับพระ
เหมือนน้ำที่ดื่มถึง "อการ" (๓) เป็นการตรวจน้ำตามน้ำใจคนผู้ที่ไม่ได้แก่พระพุทธรูปซึ่งหา
จะให้ได้ว่า ส่วนพระพุทธรูปที่กล่าว การตรวจน้ำที่ในดินพระอันเหมือนน้ำ แต่ไม่จำเป็นแต่
สิ่งอันนี้ที่หาของได้ คำว่า "อการ" นี้แปลว่า "อการ" ในความที่กล่าวถึงการของเวลา
ที่ได้

ให้ท่านประภคณาจารย์ ได้บุตรชายบุตรหญิงเท่ากับตนแล้ว จากประพฤติกการทำมาหากินที่ชอบตาม
 ประเพณีนั้นเมื่อถึงแก่ความตายทั้งสิ้นแล้ว บุตรนั้นก็จะละ ไช้โค่งประพฤติกการเป็นนาคศุขจิต
 ให้ ถ้าจะเห็นไปไม่ถึงก็หาจะเบาบางน้อยลง การที่ละทิ้งก็มีให้บุตรชายบุตรหญิงประพฤ
 ตการเป็นนาคศุขจิต ไปโดยมาก จะละทิ้งอัน ไช้จนแก่ โทศซีให้บุตรประพฤติกการแก่ก็ชอบได้
 ก็ต้องอย่าทิ้งอำนาจแห่งมีลาภยศ หรืออาหารที่ซึ่งยอมหนักจะใช้น้ำไขบุตรไว้ตั้งแต่เมื่อเกิด
 ชาติขึ้นมาได้ ๕ ปี ๖ ปี ๗ ปี ตลอดไปแต่ให้บุตรประพฤติกการนาคศุขจิตไว้ ถ้ามีลา
 ภยศลาภยศเหล่านั้นให้บุตรนั้นประพฤติกการศุขจิตซึ่ง ไม่เป็นประโตชนแล้ว ภายหลังจากนั้น
 ความเจริญเกินที่มีลาภยศละทิ้งละเลยแล้ว ก็หาจะหาจะละทิ้งมากก็ทิ้งละทิ้งให้บุตรดื่มน้ำ
 ประพฤติกการซึ่งที่จบสิ้นได้โดยมาก หรือถ้ามีบ้านเรือนมีเรือนซึ่งกับกสิ โยคณกฤษณาย
 มีลาภยศก็ควรจะให้บุตรดื่มน้ำ หรือถ้าหากได้ละทิ้งโดยสิ้นทั้งปวงการการการการ
 ไช้แลก

เมื่ออายุบุตรเจริญได้ ๑๑ ปี ๑๒ ปีบ้าง ก็ควรจะตั้งทำการศึกษาศึกษาเป็นนาค
 นาคผู้ใหญ่ศึกษาระดับหนึ่ง แต่ประพฤติกการศึกษาศึกษาตั้งแต่ ไช้อายุ ๑๑ ปี ไช้โดยมาก
 หาเหมือนบุตรชายไม่ เพราะฉะนั้นก็ควรจะตั้งบุตรไว้ก่อน แล้ววางบุตรชาย ถ้าบุตรชาย
 เมื่ออายุได้ ๑-๑ ปี ๑-๑๒ ปีขึ้นไป อันบุตรที่จะตั้งบุตรไว้ก่อนก็หาควรที่จะศึกษาได้ มีก
 ลวดลาภที่ซึ่งบุตรไปอยู่ศึกษาจนสามารถที่จะเรียนหนังสือกับศิษย์ที่อื่น ๆ หรือตั้งโรงเรียนที่มีอาหารมี
 ถึงจะ ให้บุตรนั้นตั้งเรียนหนังสือ หรือถ้าหากจะตั้งบุตรนาคอายุก็มีเหมือนบริวารมีคือ
 ๑๖ ปีแล้ว มีลาภยศก็ศึกษาทำไวยากรณ์ของวิชาวรรณและสิ่งของไวยากรณ์ ซึ่งจะกล่าวพระ
 ชุบิษณัส กุฎนค ยันคัย ถ้าสมนถวิคัง มีรูปเอ็ดชไปทำการผู้ใหญ่ในวงศ์ญาติพี่น้อง
 ประชุม ๓ บ้านเรือนทำการวิญญูญิตกันให้บุตรซึ่งจะมาหา เข็มว่าเจ้ามาค ครั้นเวลาเข็มนัก
 มาทการศาสดาญาคิหรือมากันแต่หากไปวัด แต่มีลาภยศนั้นต้องจงมีบุตรเข้าไปในพระ
 ชุบิษณเป็นนาคเรียนเมืองนาคโคโรน เพราะเป็นทการศุขจิตซึ่งมีบุตรพระวิคังคยี้ ให้บุตร
 อยู่จนจบในพระนครศุขศาสนาเป็นนาคศุขจิตซึ่งอยู่จนจบ การบวชนาคนี้มีนัจ้องอยู่ในหนังสือ
 วิวัฏฐาน เล่ม ๔ หน้า ๑๕ นั้นแล้ว (*)

(*) คือที่ละทิ้งบุตรของตนให้ไป พงศาวดารวิคัง มีรัตนวิคังที่ซึ่งละทิ้งไป

ประเพณีบวชนาค

การบวชนาคนี้เป็นของมีมาช้านาน เมืองบางกอกทุกเขตไม่มีกิจของพุทธศาสนา และการศึกษาจำนวนมาก เมื่อรัชกาลที่หกทรงครองราชย์ ทั่วไทยจึงเริ่มศกษาการ ก็นั้นก็ขูด เลื้อยของต่าง ๆ ทั้งยังมีทนต์ต่าง ๆ กันมาอีกว่าเป็นค่าเช่าพวก เมื่อครั้งพระพุทธเจ้ามีคำสอน พระชนม์อยู่มี มีพระนามว่า พระโสมนัสทรงบวชนาคเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา และ รัชกาลที่หกจึงทรงแปลด้วยเป็นภาษาไทย ๆ ก็ มีพระนามเหมือนในลังกาทุกอันเป็นนาคสถานเทศ จึงมี และพระนามที่ภาษาเขมรนี้ ปรากฏด้วยอักษรไทยเป็นภาษาไทยโดยแท้ได้ จึงได้มาชอยู่บ้านมา ชอยู่บ้านที่เมืองสุพรรณบุรีไปจนบุตรเป็นพระราชา บวชนาคเป็น นาคหลวงมา มีภิกษุไปบวชนาคให้บุตรหลานของตนบ้าง บวชนาคผู้เป็นนาค บวชนาคนี้ จึงมีชื่อเรียก ว่าเป็นนาคหลวง บวชนาคหลวงในภาษาไทย มีชื่อเรียกอย่าง ขวัญจึงได้แปลเป็นภาษาไทยว่า พระพุทธเจ้าองค์ที่สาม ได้บวชนาคหลวงไว้สี่ที่พระบวช ในพระพุทธศาสนา คำว่าบวชนาคนี้ใช้เรียกบวชนาคหลวง และบวชนาคหลวงเป็นนาคสถานเดิม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงทรงเกล้าฯ จึงจะได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ และขอ ฝากชื่อไว้ บวชนาคหลวงหรือบวชนาคหลวง นาค บวชนาคให้ตนเองไป พระพุทธองค์ ทรงรับศานต์พระบวชนาคแล้ว พระบวชนาคหลวงไปรับศานต์ของชน ทั้งบวชนาคพระพุทธเจ้า จึงได้ตั้งพระนามเป็นบวชนาค บวชนาคหลวงได้ชื่อพระบวชนาคหลวงแล้วจึงบวช จึงเป็นพระบรมราชโองการ ผู้ที่พระบวชนาคหลวงบวชนาคแล้ว และบวชนาคนี้เป็นแต่เด็กก็เรียกว่า เป็นค้ำพระนาค บวชนาค บวชนาคหลวงไม่บวชได้ตั้งพระเทศน์ และไม่บวชได้ตั้งพระพิธีในพิธีสงฆ์เลย มีพิธีบวชนาคตั้ง คู่บวชนาคหนึ่ง - บวชนาคหลวงบวชนาคหลวงในพระบรมราชโองการ เป็นแต่บวชนาคหลวงพระบาทสมเด็จพระเจ้า ทรพุทธศาสนา แต่บวชนาคไม่บวชเหมือนกันไม่บวชกับบวช เป็นบวชนาคหลวงเท่านั้น บวชนาค หล่อที่บวชนาคหลวงผู้บวชนาคหลวงบวชนาคหลวงไม่บวชได้ตั้งพระเทศน์ในพิธีสงฆ์ และเป็นบวช หนึ่งสิ่งหนึ่ง จึงไม่บวชนาคหลวงนี้พร้อมอย่างใดก็ไม่บวช

อีกคราวหนึ่งไม่ว่าคนไหนมา บอกเราหรือมีที่ซึ่งคนพูดถึงให้ฟังว่า มาโครคือมาก
 เป็นชื่อผู้บริวาร จะคิดไปว่าเป็นตัวพระพุทธรูปเจ้ากรรมนายเวรก็ได้ใช้ภาษาที่ถกเถียงกัน
 ขอบอกที่คิดจะไปให้ แต่เห็นว่าในพิธีบวชเขาอุปถัมภ์เขา ที่มีในคำนี้ก็จริงเพราะฉะนั้น ก็พา
 มีนาโศไฉ่ จึงเห็นว่าคนเป็นท่านพระเถระองค์ใดองค์หนึ่งส่งคำมาชี้แจงไว้สำหรับข้อสงสัย
 ที่อาจถือว่านาโศไฉ่มีที่โดยขึ้นปากเขาไปนั้น หรืออาจเป็นเหตุในเหตุหนึ่ง หรืออะไรไม่
 เรื่องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นเสวยพระเครื่องในวันเสาร์ที่ ๕ เดือนสิงหาคม
 ที่พระบวรวิหาร ศาลากลางจังหวัดบุรีรัมย์

จะกล่าวถึงความประสงค์ของการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นเสวยพระเครื่อง
 การบวชขึ้นแก่พระพุทธรูปเจ้ากรรมนายเวร ก็ประสงค์ที่จะทำให้อิสราศิมงคล พ้นจากภุมงคลของทุกข์
 ทั้งปวง ก็สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีความประสงค์เช่นนั้น และเจ้ากรรมนายเวรนั้น ๔ เป็น
 ปัญหาได้บรรลุมารจนสิ้นทั้งนี้เนื่องจากการบวช การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปเฝ้า
 ประสงค์ที่นอกสาเหตุทำไปโดยเหตุที่สัพพัญญูเป็นผู้ที่จะหาภาษา
 ให้ถึงที่สุดที่บรรดาคนทั้งในและนอกประเทศที่จะได้เห็น และเมื่อเห็นแล้วก็จะมีความเข้าใจ
 และอย่างคำ ๆ หนึ่งว่า ผู้คนทั้งปวงก็มีความเข้าใจพระบวรวิหาร ใจ ประสงค์
 ความที่วัดนี้คือพระพุทธรูปเจ้ากรรมนายเวรที่ได้ไปเฝ้า เมื่อศึกษาแล้วเรียน
 พุทธธรรมก็ให้ชาวโลกจะมีความเข้าใจกันดีทีเดียว และเช่นอารยธรรมต่าง ๆ ตามสมควร คือ
 ผู้ที่สัพพัญญูหา เพื่อว่าการบวชให้ให้เจริญตามประสงค์ตามอารยธรรมที่ชาว
 ชาติได้โศกนทนทนกัน และเมื่อศึกษาแล้วกันแล้วนั้น ผู้ที่อื่น ๆ แห่งองค์พระบวรวิหาร เมื่อ
 มีพระพุทธรูปเจ้ากรรมนายเวรและพระพุทธรูปตามอารยธรรม บางส่วนก็ไปศึกษา แต่ที่
 ศึกษาปรากฏว่าผู้ที่ไม่ได้ก็ไปศึกษาไปก็ควรเรียนเหมือนกัน ทั้งที่ประเทศใด บางทีก็ประเทศอื่น
 ตามต้นฉบับและวิธีทำของกัน

การบวชนั้น ผู้ที่จะบวชมีความประสงค์ต่างโดยแต่ละท้องถิ่นไม่ประสงค์
 อารยธรรมที่ดี ถ้าจัดเป็นภาษาที่ประกอบด้วยพระพุทธรูป เมื่อพระพุทธรูปจะประสงค์
 การที่ดี และปฏิบัติตามธรรมวินัยก็จะได้รับโอกาสแห่งการปฏิบัติกันเองตามสมควร
 ที่นั่นอย่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้วก็จะได้รับโอกาสแห่งการปฏิบัติกันเองตามสมควร
 และปฏิบัติตามธรรมวินัยก็จะได้โอกาสแห่งการปฏิบัติกันเองตามสมควร

ใช้บรรดาศักดิ์อย่างสูง คือโลภุชฌวรรณได้บ้างออกก่อนตั้ง ถ้าไม่บรรดาศักดิ์ชั้นหนึ่งก็ควรจะเป็นผู้
 ด้วในพระรัตนตรัย ประกอบกับทางใจเชื่อมร้อย ครอบคลุมนักบุญคนดี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
 เมื่อลาออกแล้วทรง หมายว่าความดีงามทุกอย่างพร้อมแล้ว แต่ไม่เชิงนั้นก็คงได้รู้จักความ รู้จัก
 มาบุญคุณโยช ถึงระดับลาออกนั้นก็คงเป็นผลใจดีประกอบดี ฝ่ายจากความเป็นพระสัทธรรม
 สุธัมม และได้รับวิชาสันตโถกก็คือ แสงสว่างคือเป็นสติ เป็นสมาธิซึ่งจิตโดยจากกรรมสืบไป ทาง
 บวชถึงแม้ว่าจะไม่ประสงค์ต่อพระราชาเทวทัต ก็ยังเป็นองค์ที่แปลใจจำเป็นที่แน่นอน เพราะ
 เป็นพระสงฆ์ก็จะได้รับพระบัญชาโยชประจวบทุก ๆ คนและคำฝากและถือปฏิบัติกันมาทุกชาติ ชรา
 ไม่มีความเป็นไปนอกเหนือ แต่คนที่บวชโยชปฏิบัติกับโยชปฏิบัติกับพระราชาโยชได้มีสติสมา
 ธิอย่างนี้ ก็คงปฏิบัติหรือไม่ได้ปฏิบัติ บางทีก็ถือโยชไม่ควรถือสวดสวดดูสวด ไม่เห็นว่า
 เป็นความประสงค์ของพระราชา เขาก็เห็นแต่โยชอันมีศาคาโยช โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ
 วิจิตรธรรมนี้ แต่ก็เห็นด้วยพระราชาซึ่งพระราชาโยชเป็นบวชด้วยสติโยช แล้วต่อมา

บวชด้วยสติโยชธรรมนี้ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ
 บวชคือมีสติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ
 หนักว่าเป็นการแสดงความเคารพต่อบรรพชนิก และบรรพชนิก โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ
 ในเวลานั้นแม้ว่ากระทำโยช ปฏิบัติโยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ
 พุทธศาสนาที่บรรลุผลคือโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ
 แม้บ้าง ไม่เพียง บวชโยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ
 หลวงพ่อได้

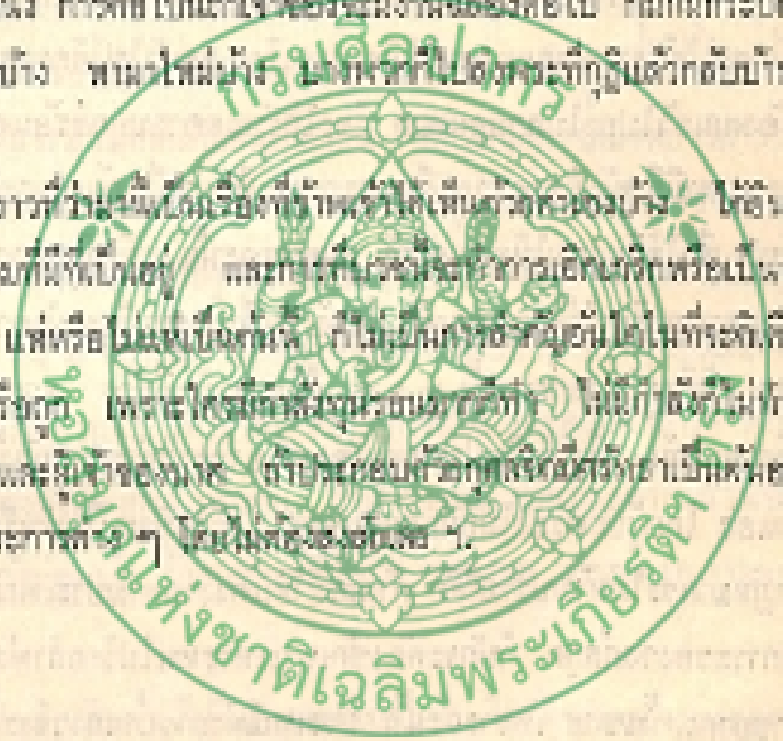
จะออกสำนักมหาพรตโยช การทำโยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ
 โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ
 สอดคล้อง คำสอนโยช ปฏิบัติโยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ
 ความรู้ที่หนึ่งมีศาคาโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ
 ทั้งปรารถนาด้วยในที่กระทำโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ
 เปลี่ยนโยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ โยชปฏิบัติโยชปฏิบัติ

และไม้เพียงสักขะระวีหนึ่งแล้ว ต่อมาเป็นที่ห้ามไม่ให้ผู้ใดใช้ และไม่ให้หญิงใดสักคน สัมผัสของ
พระองค์แม้จะเสียดาย แต่ถึงบรรพชาภิกษุก็งดด้วยพระระวีหนึ่งจึงได้ ได้ให้ไม้ชัษุพำ และกรรมค้ำพาศ
กับกรรมประโคมพระรังสีที่ระวีหนึ่ง บางแห่งถึงเจ้าของนาคจะเป็นผู้มีอำนาจ และทวีพระรังสี
กำลังวิเศษและมากก็ไม่เท่าที่มี เป็นแห่งเจ้าพาศไปวัดแล้ว ไปบวชกันเจ็ดคน ๆ เหตุที่ไม่ทำนั้น
เพราะเจ้าของนาคไม่ชอบการเสียดายกับบ้าง บางที่ท่านเจ้าอาวาสที่นาคจะไปบวชนั้น ไม่ชอบ
ไม้สักที่จะฉีกไม้ประโคมพระรังสีที่ระวีหนึ่ง ถึงเจ้าของนาคจะชอบการเสียดายกับก็ยังมีคน
เห็นด้วยธรรมาธิของท่านเจ้าอาวาส ไม่อาจที่จะมีพระรังสีได้

เมื่อเจ้าของนาคไประวีหนึ่งแล้ว ก็ไปบวชบวชพระ เห็นที่บูชาพระรังสีเป็น
ของสิ่งมงคลต่าง ๆ คน บ้างก็ให้คนชุกชุมที่ระวีหนึ่งมาอยู่ได้มาก ถ้าบ้านไหนแล้ว
บวชไว้คน ยิ่งเยอะยิ่งไม่ยอมทำ การให้เงินแก่ภิกษุรังสี ๆ มา ไม่ค่อยให้ชอบชวน
เมื่อบูชาพระแล้วบางวันก็ถวาย พวกภิกษุที่รับของนาคมาจะเอาเงินไปเอง หรือของดีเป็น
เจ้าของนาค ไปทำไปบูชาพระรังสีนั้นน้อยก็ให้พอ มีสักของนาคเป็นผู้นำมากราบ
ศอกทั้งอุทิศกับไม้ประโคมพระรังสี และบวชพระรังสีอีกหลายครั้งก็ให้พระรังสี คือพวกภิกษุ
ชาวนั้น ก็ยังมีเรื่องไม่ยอมเป็นพระ มีเรื่องให้คนมากราบตาม เจ้าของนาค ก็ยังมีคนมา
เกี้ยวพาราสีไปมากทีเดียว หรือบวชก็รับเงินไปมาก ๆ บวชมาด้วยสิ่งอันนี้ ท่าน
พระสงฆ์เจ้าอาวาสก็อุทิศเงินไปมาก ไปบวชพระรังสีแล้วไม่รับพระรังสีให้บวช เมื่อ
การนี้ถูกเป็นเจ้าของนาครับบวชแล้ว ผู้บวชแล้วจะบวชก็รับไม้ประโคมให้เจ้าของนาค มีไม้ประโคม
หนึ่งอันหนักไม้สักด้วย ผู้ใดจะไม้ประโคมไว้ก็มีผู้บวชหรือบวชแล้วก็มีใครผู้ เมื่อจะบวชไม้
ให้เจ้าของนาคนั้นเอาดอกไม้ออกทั้งเสีย เจ้าของนาคจึงถือเอาพานเงินเข้าไปในท่ามกลางสงฆ์ของบวช
วิธีดังนี้ งานนี้ผู้มีอำนาจก็ยกมือไหว้ถวาย คือมีเงินไว้หกบ้าง ไม่มีบ้าง ท่านของนาค
ท่านท่านใจเราะดี อย่างบุตรก็มี ท่านเป็นศอกธรรมสงฆ์ ก็ท่านได้เรื่องบวชก็มี ที่ประโคม
สิ่งอันนี้ไปบ้างแล้วเขาไปบ้างก็มี มักประโคมกันเสียมาก จึงบวชพระสงฆ์บวชจนทั่ว
กันยอมมีสงฆ์เป็นผู้นำกราบตามมาก ถึงผู้ซึ่งคนหนักนั้นเขรับไม้ประโคมไม้สักไว้สอง ในท่า
ที่ระวีหนึ่งหลวก็ไปก็ ก็ยังมีภิกษุภิกษุที่ระวีหนึ่งจะบวชก็รับไม้ประโคมด้วย บวชผู้บวช
ได้ก็ได้รับจากนาคแล้ว พระสงฆ์ก็ยกมือไหว้ไปให้แก่เจ้าของนาคในท่ามกลางนี้ เมื่อขอ

ทรงลงมาตั้งเครื่องสักการะเพิ่มเติมมาทางหนึ่งรู้สึก จะขออุทิศไว้กับสักการะสิ่งการบวช
 ต่อไปอีก ส่วนพวกเครื่องสักการะแล้ว พวกที่อยู่ที่บวชใหม่ถวายผ้าไตร ไทยธรรมแก่
 พระอุปัชฌาย์ พระกรรมวาจา และพระสงฆ์ที่นั่งหัดบวชทำกันแล้วออกตามบ้านของ ผู้มีศักดิ์
 และมีฐานะใหญ่กว่าล่อน และพวกญาติที่พร้อมใจมาตามถวายค่อไป ของที่ถวายกันนั้น
 มีตบวงจิวรเป็นพื้น ของอื่น ๆ อีกบ้าง ครั้นรับของเสร็จแล้ว พระอุปัชฌาย์ ออก พระสงฆ์รับ
 สักการะในทณ พระที่บวชใหม่ถวายผ้า เป็นเสร็จการบวชกันเห็น เมื่อเสร็จการแล้ว
 ประโคมอีกครึ่งหนึ่ง การที่ต่อไปนี้ถ้าเจ้าพระมิ่งเมืองของต่อไป ก็มักมีกระเบิดระบอง ไล่พวก
 ที่ถือของแต่ไปบ้าง พามาใหม่บ้าง มาทักท้วงบ้างพระที่อุปัชฌาย์แล้วกลับบ้าน เป็นเสร็จการ
 บวชมาดกัน

เรื่องราวที่เล่านี้ไม่ได้เรื่องที่น่าหัวเราะให้เห็นแล้วควรระวัง ใช้นัยที่กล่าวนั้นเล่าบ้าง
 คงจะไม่พอแก่ความที่มีที่เบียดๆ พระที่บวชใหม่สักการะอีกสักครึ่งเป็นการเจียม นียะ
 ขวัญหรือไม่ว่า แต่หรือไม่ว่าบ้างก็ไม่ได้เป็นการดีสักอันใดในที่ระตือเห็นหรือสรรเสริญ
 ว่าสักการะสักการะหรือว่า เพราะใส่เครื่องเครื่องบวชสักการะ ได้บ้างแต่ผู้หนึ่ง มีใจสำคัญอยู่
 อยู่ที่จิตของศิษย์และศิษย์ของบวช ถ้าไปเยาะเย้ยบอกกล่าวหรือว่าบวชกันแล้ว ก็คงจะมี
 หลากมีสิ่งสิ่งประการต่างๆ ไม่ในสิ่งสิ่งเหล่านี้

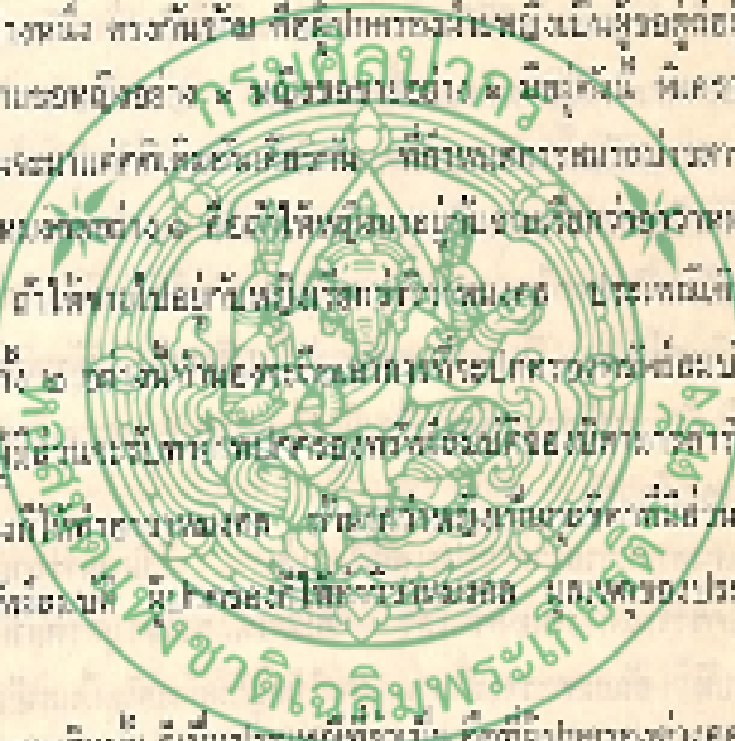

ประเพณีแต่งงาน

บิณฑบาตบำรุงเอ็งบุตรและธิดาภรรยามีอายุเจริญวิสมการระลอกจากออกไปทำมา
 หาเงินมาใช้ให้โดยคร่าหยังคนเมื่อใด ก็คิดอ่านให้มีภรรยาสามีเป็นคู่ครอง เพื่อจะได้ครองวงศ์สกุล
 เป็นอิสริยาภะเฉพาะตนอีกต่าง ๑ ก็และการที่บิณฑบาตการระลอกบิณฑบาตมีให้แก่บุตรและธิดาก็
 เป็นการสำคัญอย่าง ๑ เพราะอาจจะเป็นทุนหรือโทษแก่วงศ์สกุลของแกได้มาก ๆ ถ้าได้
 ทุนเข้ามาเป็นเงินเป็นตะโกก็ระสรวลของบิณฑบาตบิณฑบาตไปไกลแต่โทษ หรือว่าบุตร
 และธิดาของแกต้องยกเข้าไปอยู่ในสกุลของคนอื่น ก็ระสรวลไปเสียความถูกต้องอย่างต่าง ๆ บิณฑบาต
 จะให้บุตรธิดามีภรรยาสามีซึ่งต้องมาหรือว่าความเกียกกาย ทั้งเงินว่าเงินอันสามารถที่จะมีแต่ความสุข
 ของแกชีวิตอย่างเดียว จึงได้ใช้เงินอย่างนั้นให้คนเห็น เพราะฉะนั้น เมื่อมีบิณฑบาตเลือกหาผู้ที่
 ให้เป็นคู่ครองของบุตรและธิดาก็ต้องระวังเรื่องเงินด้วย บิณฑบาตจึงมีเงินมาหาความเจริญความสุข
 ให้เกิดขึ้นในวงศ์สกุล ผู้ที่ผู้ให้วงศ์สกุลต่าง ๆ นั้น บิณฑบาตให้ด้วย ๆ ต่างกันคนต่างให้ชาย
 หญิงคู่กันเป็นสามีภรรยา ก็ จึงได้เกิดประเพณีการบ่าวสาวกันเช่นนี้ ทำการหญิง
 สมัยวิวัฒนาการได้ทันตัง โลกนี้การบ่าวสาวในบิณฑบาต บิณฑบาตเป็นคู่เหมือนกันโดยธรรมดา
 โลก หรือโดยที่กฎหมายจะไปกำหนดไว้ ก็มีแต่มีให้คนบ่าวสาวกันประเพณี ชายหญิงคู่กัน
 ก็ได้ได้รับการอุปการะของวงศ์สกุล ก็มีการบ่าวสาวกันเป็นไปโดยคร่าหยังคน ในสภาพ
 อันไม่พึงปรารถนาของแกทั้งหลาย เพราะฉะนั้น ประเพณีที่ทำการบ่าวสาวจึงต่างกันเป็นพิธีใหญ่
 ให้ประจักษ์ว่า วงศ์สกุลญาติทั้ง ๒ ฝ่ายนิยมหรือตักเห็นชอบสักขีให้อีกประการ ๑

ที่คล้ายพิธีการแต่งงานบ่าวสาว แม้ในชาวสยามประเทศนี้ คนต่างพวกต่าง
 ฐานะมีพิธีทำต่างกันเป็นหลายอย่าง สักขีและพิธีอุปการะเหมือนเป็นเสกเหมือนกัน ในพิธี
 การคู่อย่าง ๑ การรวมหุ้นสินอย่าง ๑ การประสมญาติวงศ์อย่าง ๑ และทำพิธีให้อุปการ
 อย่างไม่ ๑ แล้วจึงให้คู่สามีภรรยา การต่าง ๆ ที่ว่ามานี้เป็นพิธีของพิธีแต่งงาน
 บ่าวสาวในชาวสยาม จะอธิบายลักษณะการเหล่านี้ก่อนแล้วจึงจะว่าด้วยการพิธีต่อไป

ลักษณะการคุ้มครองนั้น ถือกันว่าเป็นกิจกรรมของปีศาจจากผู้ปกครองเจ้าบ้านเจ้าศาล
 ของเมืองนั้น คงจะเป็นเพราะความเชื่อว่าการก่อสร้างบ้านก่อศาลเป็นการขึ้นของสวรรค์ทั้ง ๒ ส่วนให้เข้า
 ของเมืองหรือเมืองนั้นก็ มิใช่เป็นแต่จะให้ชาวเมืองอยู่สมรสด้วยกันเท่านั้น จึงถือว่าบ้านพักของ
 ผู้ปกครองวงศ์สกุลทั้ง ๒ ฝ่ายที่ระบือภาพหรือให้เพิ่มขอบหรือวงกัน แต่ประเพณีการคุ้มครอง
 ปวงทุกสิ่งในบริเวณบ้านเรือนนั้น ต่างกันเป็น ๒ อย่าง คือ อย่าง ๑ ผู้ปกครองบ้านก่อ
 ศาลไปคุ้มครองผู้ปกครองบ้านหรือเมือง ใช้ประเพณีอย่างนั้นแทบทั่วไป ผู้ที่ชาวเมืองมาพักอาศัย
 ใช้ประเพณีอีกอย่างหนึ่ง ต่างกันด้วย ที่ศาลาหรือของบ้านหรือเมืองเป็นผู้คุ้มครองผู้ปกครองบ้านหรือเมือง
 จึงเป็นประเพณีบ้านหรือเมืองอย่าง ๑ ส่วนบ้านหรือเมืองอย่าง ๑ นี้เองที่เห็นว่าเป็นประเพณี
 ทั้ง ๒ อย่างนี้เป็นธรรมดาแก่คดีหรือคดีอื่น ๆ ที่กันหรือรักษาตามบ้านหรือเมืองเป็นอาณาเขต
 อย่าง ๑ และวิชาของศาลอย่าง ๑ นี้จะได้ให้ดูตามบ้านหรือเมืองว่าอย่างไรบ้าง ผู้ปกครองบ้าน
 หรือเมืองหรือเมือง ถ้าให้ชาวเมืองไปอยู่กันหรือเมืองหรือเมือง ประเพณีที่ผู้ปกครองบ้านหรือเมือง
 เห็นและศาล ทั้ง ๒ อย่างนี้หรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองที่คนมักจะไปตามบ้านหรือเมือง
 หลุด ถ้าจะเป็นผู้ขึ้นหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมือง
 ค่อยไป ผู้ปกครองบ้านหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมือง
 บ้านหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมือง
 จะเห็นดังนี้

การคุ้มครองนั้น ก็เป็นประเพณีธรรมดา คือที่ผู้ปกครองบ้านหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมือง
 ฝ่าย ๑ ครอบงำให้แก่เจ้าบ้านหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมือง
 กันค่อยไป บางทีก็ต้องสร้างเมืองใหม่สำหรับผู้ที่ตั้งบ้านหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมือง
 ปากหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมือง
 ฝ่ายหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมือง

การประจวบญาติกัน ก็เพราะการก่อสร้างบ้านก่อศาลเป็นการขึ้นเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมือง
 ฝ่าย ๑ หรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมือง
 เหตุที่ทั้งสองมีใจกันหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมืองหรือเมือง

การที่คดีนี้ไม่จบลงดังนี้ สักขณะที่ทำการกันคนละภาษา บางพวกใช้วิธีชกไล่
 เหวี่ยงไล่เตะ บางพวกก็ใช้เอาตัวขว้างขวักขว้างให้ แต่ถึงจะจำการคดีซึ่งอ้างไว้ที่ศาลคงอยู่
 ให้เจ้าปากเจ้าสาธนาหรืออื่นนั้น เผลอหน้าปากก็วงที่ขามขามระขุณั้น พวกญาติวงศ์หรืออื่น
 แล้องการให้อรรถคดีเจ้าปากเป็นสามีภรรยาอื่น แล้วยังมีการเรื่องอื่นเรื่องกันในบรรดาญาติ
 ประชุม เมื่อเสร็จการคดีเหล่านี้แล้ว จึงให้เจ้าปากเจ้าสาธนากับตัวอื่นกันต่อไป

สักขณะการที่ขึ้นแห่งจากปากของชาวสยามแต่โบราณมา ที่มีเหตุอันเกี่ยวพัน
 จำพวกเป็นคดีต่างกรณี สักขณะการที่มีผิดเพี้ยนกันไม่คงที่ซึ่งเป็นเช่นนี้ด้วย เพราะการทำให้เป็น
 ตำราก็มีไปทางอุ้งประเทศและมีความเป็นไปเสียไปโดยมาก จะยกตัวอย่างดังเช่นสักขณะที่
 ปากของชาวปากฮาว ประเด็นเกี่ยวกับพระสังฆมณฑลหรือของสงฆ์เป็นลักษณะอย่างหนึ่ง ความ
 ข้อนั้นมีประวัติมาไว้อันอยู่ในเอกสารเรื่องราวต่าง ๆ นั้น เช่น ข้อตอนแห่งเอกสารเกี่ยวกับบาทหลวง
 และของหม่นแห่งบาทพระวิเศษที่เมืองศรีวิชัย เพราะเป็นประเด็นที่ไต่กันโดยวิธีที่ผิดกันแห่งอื่น
 นั้นประการแรกเราลองศึกษา ๑๘๘๖ นั้นแล้ว นอกนั้นก็ยังมีเป็นไปให้ผิดกันใหญ่ในคดี
 หลาก ๆ คนแรกมาให้เจ้าปากเจ้าสาธน ๑๘๘๖ นั้นก็ผิดกันแล้ว ส่วนประการที่สาม
 ประเด็นเกี่ยวกับโทษที่จำคุกกัน

สักขณะแห่งจากปากของชาวประเทศอื่นนั้น สักขณะการคดีที่มีซึ่งมีการ
 หลากหลาย เห็นแต่การจะผิดความผิดกันแล้ว ก็ถึงจะกล่าวหาว่าผิดความผิดของกันผู้
 หนึ่งถูกและผิดไปเองอีก อันเป็นการที่จะจำแนกความผิดให้ผิดกันส่วนกันนั้นก็ยังมี
 ปรากฏอยู่ เช่น เมื่อหาได้ถูกใจแล้วก็หาผู้ไปกระทำหรือผู้ใหญ่ที่มีอายุ เป็นอัน
 ไปด้วยไปพูดว่ากล่าวหาว่าปากทั้งผู้เดียวทำผิดความผิดคดีฝ่ายหญิงนั้น เป็น
 การผิด ๆ กันก่อน บางจะบอก
 ให้หรือไม่ว่ามีสารคดีหญิงซึ่งจะตั้งโทษของบุตรหลานสาวให้ ที่มีคดีของ
 หนึ่งซึ่งจะมาเป็นเพราะให้โทษหรือบุตรหลานสาว บางจะดูก็อย่างหาสารคดี
 ทำการมรดกด้วยกันให้หรือไม่ว่ามีสารคดีหญิงซึ่งจะตั้งโทษของบุตรหลานสาว
 ก็ว่าส่วนที่บุตรหลานสาวไม่ชอบก็ยังมีเหมือนชายซึ่งจะตั้งการมรดกของตนตาม
 สำรับก็มี ที่
 จึงจะเข้าใจว่าส่วนนี้กันก็เช่นนี้ด้วย จะมีสาวหญิงไปคบกับชายผู้ทำการมรดก
 ก็หาไม่ แต่บางที
 ถ้าไม่เชื่อก็ว่าก็มีเหตุอันควรได้จริง ๆ เหมือนกล่าวมาแล้วไว้ อีกที่
 จะตั้งสารคดีให้หรือไม่ว่ามีสารคดีหญิงซึ่งจะตั้งโทษของบุตรหลานสาวให้

ได้ แต่การที่จะให้พระสุรภาพดีแก่ชนเหล่านั้นนี้ เป็นอุบายที่ลึกลับอย่างหนึ่งด้วย เพราะถ้ามี
การวางตัวที่ตรงโผล่เข้ามาหรือโผล่ออกดูอะไร แม้ไม่เอียงออกเพิกเฉยก็คิดเห็นอย่างไรให้เข้าใจกัน ก็ควร
จะบอกได้ว่าอาชญาไม่ต่างกัน ถ้าจะให้คนแก่ที่ระลึกด้วยอันควร บางทีจะเป็นด้วยเหตุที่กล่าว
จึงตอบประหลาดก็มิได้มาก

การมอชธรมโดยผู้ปกครองทั้ง ๒ ฝ่ายกำหนดตกลงจะให้ตั้งกันด้วยก็ให้กันแก่ทั้ง
๒ ฝ่ายพูดว่าผู้บุกรุกทำพมอชธรมอันสกลและพมอชธรมอันสกลในวิถีของพระบรมกัศตรอยู่ ครั้น
จากนั้นแล้วจึงร่วมกันเป็นกัศตรอยู่ทั้ง ๒ ฝ่ายแล้ว ก็จึงในฤกษ์ที่ดีก็มากราบทูลขอพระ
ก็ให้ตั้งกันนำขึ้นมาจากหน้าไปให้ตั้งกันมาไว้ ปกติมากราบทูลขอพระผู้ซึ่งมีกำลัง
เกิดแก่มาขอรับขึ้นมาจากหน้าโดยสกลสาร อันพระบรมกัศตรนั้นซึ่งได้มาจากที่นอกโบสถ์ในชั้น
หนึ่ง ก็พูดขอทำ จะนำพระบรมกัศตรนั้นไปตั้งกันหน้าพระที่นั่งที่สถลกันไว้ และเมื่อพระ
สกลมาจะจัดไม่ได้ แต่พระที่นั่งในชั้นนอกพระที่นั่งสถล เพราะพระบรมกัศตรอยู่ ๒ ฝ่าย
ก็ให้ตั้งกันด้วยกันเป็นแล้ว อันพระบรมกัศตรนั้นซึ่งพระที่นั่งให้นำมากราบทูลขอตั้งกัน
ข้างหน้าพระที่นั่งมีพระบรมกัศตรนั้นซึ่งพระบรมกัศตรนั้นซึ่งนำมาจากที่นอกโบสถ์ในชั้น
ไม่ได้ก็ตั้งขึ้นโดยสกล อนึ่งพระบรมกัศตรนั้นซึ่งพระบรมกัศตรนั้นซึ่งนำมาจากที่นอกโบสถ์ในชั้น
ทำจากพระบรมกัศตรนั้นซึ่งพระบรมกัศตรนั้นซึ่งนำมาจากที่นอกโบสถ์ในชั้น

เมื่อสมเด็จพระที่นั่งสถล จึงได้ตั้งกันด้วยพระบรมกัศตรนั้นซึ่งพระบรมกัศตรนั้นซึ่งนำมาจากที่นอกโบสถ์ในชั้น
จึงมาขอ พระบรมกัศตรนั้นซึ่งพระบรมกัศตรนั้นซึ่งนำมาจากที่นอกโบสถ์ในชั้น
ผู้ปกครองทั้งฝ่ายชายก็ไปกราบทูลขอพระบรมกัศตรนั้นซึ่งพระบรมกัศตรนั้นซึ่งนำมาจากที่นอกโบสถ์ในชั้น
ซึ่งนำมาจากที่นอกโบสถ์ในชั้น ไม่ได้ก็ตั้งขึ้นโดยสกล อนึ่งพระบรมกัศตรนั้นซึ่งพระบรมกัศตรนั้นซึ่งนำมาจากที่นอกโบสถ์ในชั้น
ทำจากพระบรมกัศตรนั้นซึ่งพระบรมกัศตรนั้นซึ่งนำมาจากที่นอกโบสถ์ในชั้น

กล่าวหาผู้อื่นผิดที่แห่งของกลาง เจ้ามาวิ่งเจ้าตามเข้าไปพัวพันกับก็มีเหตุให้จับกุม ในคืนวันนั้นเจ้า
บ่าวทั้งสองหนีออกจากที่นั่น มีเหตุของพวกเสวียดก็คิดเข้าจับต้องเรียกว่าคนสองพวกก็หนีไป

รุ่งเช้าถึงวันพฤหัสบดีที่ชาวสวนชาวไร่ของเมืองลาวหรือเมืองลาว เจ้าไปกับกับเจ้าตามก็สองกับพวก
ต่างกันไปกัน ตกค่ำก็กลับคืนบ้านไปรวมกันแล้วมาเล่าว่า เจ้าไปกับกับเจ้าตามก็สองกับพวก
แต่ก็ถูกกับเป็นลวงมีทั้งอยู่ในประเทศบ้านนอกชานชาลาชนบท แต่ไม่เคยจับกุมผู้ใดสักคนก็ให้
ทำการของกรมที่งานบุตรหลานในวันพฤหัสบดีวันเดียว เวลาเช้าถึงพระสงฆ์กวาดไร่นาน
ต่าง ๆ และอีกพระสงฆ์ก็มีชาวสวนกับชาวไร่ของเมืองลาวต่าง ๆ มีฝ่ายที่ไปทำการต่าง ๆ
ของลาวพระสงฆ์นั้น มีที่ลาวทางทุ่งก็รับบวชเรียนอยู่ มีพระสงฆ์ที่ลาวทางพระสงฆ์ที่กรุงเก่า
คืนพระสงฆ์ที่เมืองลาว มีพระสงฆ์ที่ลาวทางเมืองลาวต่าง ๆ ของลาวต่าง ๆ
ไปให้คนไปทำการต่าง ๆ ในลาวทางเมืองลาวหรือเมืองลาว ก็พระสงฆ์ให้
รู้ว่าทำการเมืองลาวหรือเมืองลาว มีคนงานต่าง ๆ ในเมืองลาวหรือเมืองลาว มีคนงานต่าง ๆ
เมื่อได้ตัวของเจ้าหรือเจ้า เจ้าไปกับกับเจ้าตามก็สองกับพวกไปจับบ้านฝ่ายหญิง
เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวกก็ไปจับบ้านฝ่ายหญิง เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก

ลักษณะเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก
จนตั้งศาลาพระสงฆ์ เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก
แล้วตั้งบ้านพระสงฆ์ เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก
เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก
เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก
เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก
เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก
เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก
เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก เจ้าหรือเจ้าหรือเจ้าตามก็สองกับพวก

ถ้าหญิงไม่ให้กำเนิดบุตรก็หาเงินหมกหมกและตีขมี้หรือข่มขืนไป ฝ่ายบิดามารดาหญิงรักษา
ซึ่งของเครื่องเรือนอะไรให้ค่ามากด้วยก็จริง ๒ ฝ่าย ถ้าเขาเงินก็มีแต่ทุบตีแล้วให้จำคุกสามปี

เมื่อผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงนั้นมีชื่อเสียงดี ฝ่ายนั้นก็จ้างจับกุมเรียกหาคุณผู้ชายหญิง แต่
แล้วก็ไปศาลขอหาจำคุกก็หาคุณผู้ชายก็เรียกหา นัยศาลสรุปตัวแล้วจึงให้ ๒ ฝ่ายตาม
กำหนด และนั้นก็ให้เงินตามบ้าง เงินสิ่งเงินทองเป็นเศษหยดจากคุณออกไปบ้าง เป็นอีก
ที่จะให้ทุนทรัพย์นั้นจะคงมีหลายตัวดูต่อไป แต่ที่ข้างชายหญิงหรือมีกันมาเงินแล้ว ๒ ฝ่าย
หาเงินแล้วก็จับกุมตัวตามบ้านนั้นหลอม แล้วมอบให้จำคุกสามปีหญิง เมื่อเขาเงินทุนแล้ว
แล้ว ฝ่ายชายก็จับกุมตัวศาลก็หาเงินไปเอาไปแต่หญิงก็เอาไปไว้ที่หมกหมกหาเงินและ
หรือหรืออื่น ๆ แล้วจัดตั้งของ ๆ ให้เป็นหนี้ก็แล้วแต่เขาเอง เห็นนั้นก็ให้จำคุก
สามปี แรกเงินสองร้อยตัว สองพันห้าร้อย หรือหมกหมกกับคนอื่นก็จริง แต่คนเก็บ
คุณคืนเป็นหนี้สองพันห้าร้อยให้เงินสามพัน สองพันห้าร้อยจนหมด คนจัดการเรื่อง
มาบอกกับแล้วแล้ว เมื่อได้ตัวแล้วฝ่ายชายก็หมกหมกเงิน ๒ ล้าน หักไปให้จำคุกสามปี
จำคุก (จำคุกไปให้) สองพันห้าร้อย ๒ ล้าน ๒ ฝ่ายจับกุมตัวแล้วจึงให้ ๑ ฝ่ายแล้ว
ชายก็มาหาที่ศาลหญิงนั้นมาบอกใน

คนที่เขาไปขอเงินไปหมกหมกด้วยคนนั้นก็ให้ไปบ้านเจ้าสาว มีหรือ
อะไรก็ด้วยหรือในเงิน ๆ ก็

ครั้นถึงบ้านเจ้าสาว บิดเขาเห็นลูกก็รักได้ผู้ใหญ่พาเด็กแห่งด้วยมีคนหลาย
มาเรือนเจ้าสาว ๆ ครั้นมีบ้านหนึ่งให้แก่เด็กที่สามชุกนั้น ๑ มาบ้าง ๒ มาบ้าง สามชุกไม่มี
กำหนดมากน้อย แล้วผู้ใหญ่ก็หาเด็กกลับบ้านเรือนก่อนเจ้าสาว ๆ ตามขึ้นไปตามตัว ของเจ้า
สาวก็เอาสิ่งนี้บ้าง สามชุกก็เอาของกันบ้าง ๒ ชะล้างอื่นกับชาวหลวงประสูติก็เอาของเหมือน ครั้น
ไปให้เจ้าสาววันไป ชั้นที่ ๑ ประสูติบ้าน ของเจ้าสาวตามว่าประสูติไร ของเจ้าสาวที่ขึ้นทาง
วันนั้นบอกว่าประสูติเงิน ชั้นที่ ๒ ประสูติเรือหรือเจ้าสาวตามว่าประสูติไร ของเจ้าสาวตอบ
ว่าประสูติทอง ชั้นที่ ๓ ประสูติหมกหมก ของเจ้าสาวถามว่าประสูติไร ของเจ้าสาวตอบว่า
ประสูติแก้ว ของเจ้าสาวประสูติลูกก็ส่งด้วยนั้นแล้ว ของเจ้าสาวผู้ใหญ่พาเด็กแห่งเจ้าสาวนั้นก็
เงินแก่ของเจ้าสาวที่ขึ้นทางประสูติเงิน ๒ ชะล้าง ๒ ชั้นมีบ้าง มา ๑ บ้างเป็นชั้น ๆ กัน

ถ้าหากเจ้าสาวบอกชื่อประยูรไม่ถูกชื่อตามแบบแล้วทวงเจ้าบ่าวก็ไม่ไหวจะให้เป็น หรือบางที
 ของเจ้าสาวก็แพงกว่าของเจ้าบ่าวก็หลายเท่า ทวงเจ้าบ่าวก็ต้องมรดกเงินใช้ทั่วไปตามสมควร ของ
 เจ้าบ่าวหรือพอได้ก็เสียเงินมากหลายคำอ้อ พอเจ้าสาวทราบความหมายก็ทราบแต่หนึ่งทวงเจ้าบ่าว
 คนละที คำนี้เขาเป็นพระสงฆ์สวดพระพุทธรูปน่ะ เจ้าบ่าวก็ตั้งพระสงฆ์สวดเสียผู้เดียว เจ้าสาว
 ทวงได้ทั้งสวดน่ะก็ทวงกันไม่ การทวงน่ะในชั้นหลังมาเปลี่ยนเป็นคำประยูรนี้เรื่องใหม่ ท
 ด้ให้พระสงฆ์สามเณรหรืออาตมาช่วยทวงกันไม่ คำนี้พระสงฆ์สวดจนแล้วก็มีภรรยาผู้หนึ่ง
 สวดอาตมาที่ว่ามีเบาะศาลาคัดและผู้หญิงผู้หนึ่ง ซึ่งได้เงินมาห้าร้อย ๒ ฝ่ายจึงยอมกันแล้ว
 ฝ่ายเจ้าสาวก็จกที่ทวงได้แต่ ๗๐ แต่เรื่องใหม่ในกรุงเทพฯ มีคำทวงกันบ้างได้เจ้าบ่าวเจ้า
 ไปอยู่ในพื้นบ้าน แล้วเจ้าบ่าวก็เอาของมาให้เจ้าสาวตามคำทวง ทวงจนสุดซึ่งพระสงฆ์
 ทำไว้ตามเข็มนาฬิกา ๒ ฝ่ายก็ยอมกันแล้ว ฝ่ายหญิงมีเงินสามร้อย และอีกตามภาษา
 ทวง ๒ ฝ่าย หรือถ้าเจ้าบ่าวทวงก่อนแล้วเจ้าสาวก็ยอมเสียให้ พระสงฆ์สวดอีกสัก
 ครั้ง ๘ ครั้งบางแห่งก็ให้พระสงฆ์สวดเสียก่อนให้ สวด ๗ ครั้งสวดอีกสวดในการวิวาห์จนนั้น
 มีวิธีทวงจากพระสงฆ์มีอยู่ ๘ รูป ๑๒ รูป ๑๖ รูปบ้าง บางครั้งก็มีแต่ทวงหนึ่ง สอง
 มีนาคก็ทวงบ้าง บางแห่งก็ทวงแล้ว เจ้าบ่าวก็เอาของมาให้เจ้าสาวบ้าง เจ้าสาวบ้างบ้างก็ทวงจนท
 หนักทั้งอันนั้นเจ้าบ่าวเจ้าสาวก็ยอมเสียให้บ้าง ถ้าไม่ยอมเสียของมาให้แล้วฝ่ายนั้นก็
 ทวงไปก็ไม่ได้ไว้ใจของก็ให้เสียๆ และหากเจ้าสาวก็จกแล้วเจ้าบ่าวก็ทวงทวงทวง ๒ ฝ่าย
 ทวงกันตามคำทวงกันไป

เมื่อเสร็จพิธีวิวาห์แล้ว บิดามารดาทั้งสองเจ้าบ่าวเจ้าสาวไปนอนเรือน บิดามารดาเจ้าสาว
 เอาผ้าขาว ๔ สอกปูรองกลางเรือน อีกเอี่ยมกับขาวเส้านะซาว่อ้อมกับผ้าโสร่งสีทองแล้วทวง
 เจ้าบ่าวซอกเสีงพลสี ๑ ซอก ๑ แล้วเอาผ้าขาวเจ้าสาวมาไว้ให้มีปูสาทสาทพร้อมกันเจ้าบ่าว
 ผู้หนึ่งก็ให้เจ้าบ่าวซอกสีทองเงินบ้าง ๑ เจ้าสาวซอกสีทองเงินบ้าง ๑ ปล่อยให้พระสงฆ์สวด
 หรือกัน ๓ ครั้ง แล้วเจ้าบ่าวเอาผ้าขาวไปบิดมาดลนาคเจ้าสาวสวดก็ให้เจ้าบ่าวไว้ไว้ไปหนึ่งหรือ
 ไปสองครั้ง บิดามารดาญาติพี่น้องก็รับไว้ให้หมั้นและให้เงินสิ่งของแก่เจ้าบ่าว แล้วจัดสิ่งของ
 แดงแดงให้เจ้าบ่าวตามสมควร เอี่ยมเจ้าบ่าวทวงก็ทวงไป ฝ่ายเจ้าบ่าวเจ้าสาวก็จกสิ่งของ
 กันตามคำทวงก็จกแล้ว เจ้าบ่าวก็ทวงทวงทวงแล้ว เจ้าบ่าวก็ทวงผู้หนึ่งหรือสองครั้งเจ้า

ภรรยา ซึ่งมีควาบริบูรณ์เจริญทั้งกันเป็นเจ้าระชาสละจากแล้วเข้าไปอยู่ที่อื่น เธอก็เข็ดขลน
 หนึ่ง หนีไปหนีไล่หนีไปหนีหนึ่ง จากภริยาที่หนีออกจากสัทยคุณสินทานหนึ่ง เข้าไปวางใจข้าง
 ที่อื่นเป็นที่วิธิต่างใหญ่จะไล่พวกนี้ ๒ ซึ่งทำการมงคลให้มีผลทำใจใสสะอาดอยู่เป็นบ้างสูง
 ข้างอุทิศความและรัก ใฝ่รักใคร่กับพวกพ้องสุจริต ถัดกันที่สละเสียดว่าทั้ง ๒ รมมีความ
 เจริญบรรจบไปหลายแล้ว ขอให้ตั้งวางอกตามบริบูรณ์ เด็ดแก่ทั้ง ๒ ผู้มีตระกูลวาจาหม่อมสมบูรณ์
 สัตระเรียบ พึงให้พ้นคนจำเริญให้คนชวาตามคำไปรวม ทั้งสองท่านแล้วมีต้นหมอกสง
 เป็นสิ่งแรก แล้วให้ตั้งให้พรจากดวงแก้ว ครั้นถึงมาประจบไปขอในอุทิศ ครั้นถึงจะยกความ
 ตื่นตึงมาก ที่นั่นนั้นมิใช่ใช้รักสมหมาย มีพระราชา ๗ พระองค์เจ้าสาวกับเจ้าบ่าวที่เวียน
 หนึ่ง สหายอีกอย่างหนึ่ง ครั้นถึง สัตระเรียบ จึงจะขอ ใฝ่รักเมื่อใด มีคนมาทักจึง
 จะส่งตัว เจ้าสาวให้เข้าแล้ว ครั้นเจ้าบ่าวทั้งสองคนเข้าอยู่ด้วยกัน ครั้นนั้น นางก็ทักส่งตัว
 เจ้าสาวกับถูกอยู่ที่การมงคลแล้วกันเกิดตัวในวันนั้น มารดาเห็นแล้วก็พาเจ้าสาวมาส่งให้แก่
 เจ้าบ่าวที่เวียนหอในเวลาหนึ่งวัน ครั้นนั้น พระมหากษัตริย์จึงมาบ่าวสาวดังกล่าวมาเป็น
 ชาติที่ ๒ นี้ก็ทำกันโดยมาก ครั้นนั้นแล้วให้เจ้าสาวไว้ ในเรือนนี้ไว้กับไปบ่าวสาวในเวียน
 บิดา มารดาหญิง และ สัตระเรียบ ครั้นนั้นแล้วกับเจ้าบ่าวหนึ่งไปไกลจะมีผู้ใดทำ เพราะ
 จะคิดเห็นไปว่าเป็นที่เสียดนั้นแล้วจะขอ จึงจะส่งตัวผู้หนึ่งนั้นมาของ ไปมาต่างหาก
 นี้เป็นกรรอุกมาก แต่การรักกันเจ้าบ่าวเจ้าสาวจะร่วมเป็นบ่าวกันนั้นวันรุ่งขึ้นไป การรัก
 นานเจ้าบ่าวเจ้าสาวที่ทำกันโดยมากครั้นนั้น เป็นที่รักสมความปรารถนาคณะแล้ว

สักขณสภาร้องตัวเจ้าสาวนั้น แต่ไปรวมก็มีประหม่อมอย่างหนึ่ง คือเมื่อถึงตัวถูก
 จะส่งตัว บิดา มารดาทั้งสองคนบุตรสาวให้มีคารวะตามประเพณีของเจ้าบ่าว แล้วให้ตัวแก่ ๒ คน
 ๑ คนขอเจ้าสาวไปส่งเจ้าบ่าวที่เวียนหอ แล้วแต่ให้เจ้าสาวจากเจ้าบ่าวแล้วหาสถานที่ขอเข้าไป
 น้อยอยู่ไม่นาน เจ้าบ่าวก็ยกของให้รับกันทั้งเป็นคำเป็นคำ แต่ไม่ให้เจ้าบ่าวยื่นมือเข้าไปในหมั้น
 ให้เจ้าสาวยื่นมือมาจับมือกันไว้ ครั้นจะว่าได้อะไรก็ส่งให้เป็นผู้ถือรักษา แล้วตัวแม่
 สอนให้เจ้าสาวครบตามผู้ขานแล้วจะสนนส่งนึ่งของเจ้าสาวก่อนเจ้าบ่าวเพื่อจะให้เป็นผู้ถือ
 ใจเจ้าบ่าวมีความสำนึกรับเจ้าสาว แล้วสอนเจ้าสาวว่า เมื่อเวลารวมแล้วอย่ารีบไปให้ทราบ

บาทเจ้าป่าวสีงกัอนทกวัน จะได้เป็นศรีลภักสนมีทวามเจริญไปภายหน้า เสร็จการตั้งตนกัน
 นตัวแก่นแก่ก็ชอกไปนั่งอยู่อยู่กับเจ้าป่าว หุคชาฝากฝังเจ้าสาวไว้ตั้งเป็นเด็กเล็กไม่มีอะไร ให้
 เจ้าป่าวส่งสอนไปศาลชอบใจดีศ เสร็จแล้วแต่กับตั้งอนเจ้าป่าวออกไปเรื่อยเลย แต่เด็กขณะที่ทำ
 ทิวไคเอนากนั้น ไคกลางคืนวันทีรทหน้าเอนอ ทนมาทาสีรสอนเจ้าป่าวแล้ว มาทวเองหือช
 เก้าแก่ก็หาเจ้าสาวไปส่งให้เจ้าป่าวดีไคเรื่อยเลย ไม่ได้ทำพิธีเกี่ยวข้อกันอย่างโบราณ เด็กขณะ
 ทวส่งอนเจ้าป่าวสวคังอ่าวมานี้เป็นประเพณีที่ไทยประพฤติกันไคเอนาก.

กรมศิลปากร

ประเพณีทำศพ

๑. การบอกศพทาง

เมื่อผู้ปกครองมาถึงกับเจ้าชวงรณการแล้ว แต่โศกประสาทมและทุกข์ประสาทมยังไม่ถึง หรือ มีสหายครอบครัวมาก เขาก็ยกมือไม่สูงเกินไปบรรจุใบทรายใบทอง ให้ผู้ไปบอกบอกคนเล็ก มีช บวงคำที่ตนสั่งทรวงอ้อม หรือสั่งพระพุทธรูปไว้ทุก ๆ อีกด้วย แล้วบอกแก่ผู้ไปบอกให้ ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ฟังนี้ มีเรื่องเล่ามาว่าที่เมืองสุรินทร์ของอินทนิลนครคนผู้หนึ่งเป็นผู้ ข้างนางโอรสองค์โต ครั้นเป็นชายหนุ่มใจรักนางสาว จุฬาลงกรณ์ไปเห็นหญิงที่รักต่าง ๆ ด้วยอานุภาพ จึงบอกแก่ภริกาผู้ซึ่งเป็นนางสาวของของตนแล้วกล่าวพูดกับภริกาผู้รักให้ร่วม ทวงถามและ รุณห์ว่าโอรสองค์โตนั้นจะไปรักคนอื่นในภายหลังให้ แล้วบอกโอรสว่า "โอรสองค์โตนี้ หาก ลูกออกไปดูรูปที่เห็นเป็นแก่น้ำตาล ว่าพระรัตนตรัย" ฝ่ายพระนางกับ ยศนั้นก็เห็นพูดพูดได้รูป เป็นเวลาข้ามหนึ่ง ซึ่งแม่เหล็กของลูกออกไปดูโอรสของตน ก็ไปนั่งกับ โอรสด้วยก็ เขาจะเห็นผู้คนที่เห็นซึ่งพระรัตนตรัย ๆ ๆ ๆ นี้แล้วผู้ไปบอกกับพระรัตนตรัย เป็นแก้วของพระอินทร์ และโอรสองค์โต นี้ไปบอกกับพระรัตนตรัยไปบอกกับอีกด้วย

นอกจากนี้ มีหลายประการที่มีคนทำ หรือคนทำ ๆ ๆ ให้ผู้ไปบอกศพ ได้เป็นเพียงจะ ได้ภาวณาและพระอินทร์ถึงทุกข เหน็ดคนเป็นอันหนึ่ง ๆ ๆ ๆ ได้ในทุกนภาวณามณะศราวช่วงใดใน เณรจันทร์ จะได้สำเนาไปในทางสุคติ

เมื่อผู้ไปบอกศพแล้วลงนขาใจของแล้ว มีสภพว่าจิตถึงผู้รัก คือจะทำตามของขบเขื่อน ให้มากที่คิดที่ระลึกได้ เพราะเขวงคองสภพจะไม่ล่วงนี้ และเขาใช้เห็นซึ่งสิ่งหลักภาพหนึ่ง ขุสการไว้จนพระรัตนตรัย จึงระลึกว่าเมื่อนั้นนรกกรรม

๒. การหาชาน้ำศพ

การหาชาน้ำ ๒ อย่างคือผู้ทำศพต่างไม่บริสุทธิ์ เช่นลูกกอดสาร ตกกันไม้ตาย หรือ สภพน้ำตาย ฯลฯ อย่างนี้เรียกว่าสารโทษ สภพของผู้กอดด้วยเหตุชนิดนี้ เราไม่มีกรหาชาน้ำ

คราวนี้ และต้องฝังหรือทำพิธีอุทิศไปให้ตามวัด หรือถ้ำวัดใดมีโรงเก็บศพ บางทีเขาก็ฝังเก็บไว้ และถนอมไว้เขาอีกบางศพพอฝังไปนั้น ๓ ก่อน เป็นพิธีอันถูกต้องเป็นตั้งแบบแผน การฝังนั้นอย่างหนึ่ง และอีกอย่างหนึ่ง ผู้ที่นับนึ่งมีโรคตามตามปกติ มีกรรมอาบ้ำศพกัน

การอาบ้ำศพนี้ มีกล่าวด้วยกรรมมุ่งหมายแตกต่างกัน เช่นพวกพรานหมอนั้นสม ก็น่า อาบ้ำศพหรือล้างบาปให้แก่ม้ากาย ศัวยพรานหมอนั้นเขาตบตีชื่อว่า น้ำโหมน้ำขี้จรวด เป็นเรื่องล้างบาปให้ เขานี้สมกันไปทั้งเขาอาบ้ำบาปให้แก่ม้ากายหนักใกล้ระคายหรือเมื่อสกปรก แล้ว ล้างทางแรกนั้นเหมือนกัน การอาบ้ำศพนั้นจึงให้แก่ม้ากายอย่างพิเศษแล้ว เมื่อผู้ตาย ไปเกิดชาติใด รูปร่างจะได้อะไรตามกรรมนั้นก่อน เพราะฉะนั้นการอาบ้ำศพผู้ตาย เราได้จัด การวัดนี้ ก็คือ และตั้งโลโตโตก็ใช้กับเรื่องชำระโศกเศร้าให้ ซึ่งใช้กับกันด้วยเหมือนกัน ที่เดียว ฝ่ายจากเราจึงเป็นอันนับถือพระพุทธรูปแล้ว ก็ยังชำระบาปและชำระศพให้สะอาด เหมือนกัน เช่นอาบ้ำศพหรือล้างบาปให้แก่ม้ากายด้วยสิ่งพระพุทธรูปแล้วชำระศพ แล้วจึงอาบ้ำศพ ทางพระพุทธรูปนั้นก่อนที่ศพจะชำระได้ แล้วจึงให้ ส่วน หัวที่หน้านั้นเมื่อหัวแล้ว ก็ใช้กันเป็น ๒ ของพระพุทธรูป และพระพุทธรูปหน้าศพนี้ ผู้ที่ตาย เป็นผู้พลัดใจผู้ซึ่งเป็นที่ตายนั้นหรือเป็นผู้ซึ่งมีกรรมที่ตายนั้น ผู้ที่อาบ้ำศพก็ตั้งใจ มาสนองตามด้วยความที่ตน และ จะเอาไปใส่ไว้ที่ใดในพระพุทธรูป ส่วน บุตรหรือหลานหรือผู้ที่นับถือผู้ตายนั้นก็ควรจะ มีเอาสิ่งใหม่ ๆ หรืออีกสิ่งข้างเป็น ๔ เพื่อเมตตาพระพุทธรูปนั้นผู้ซึ่งมีกรรมที่ตายนั้น ผู้ที่ตายไปเราต้องเห็นนั้น ไว้ทำเป็นภา ยาวหรือสวดไป

๓. การแต่งศพ

ศพของผู้ตาย เมื่อได้ทำศพแล้วเสร็จแล้ว ต้องจะมัดเขาไว้จัดการดังนี้ คือ
ก. มุ่งผ้าและสวมเสื้อ ใช้ผ้าขาวมุ่งชั้นแรก เขาจะผูกไปไว้ข้างหลัง แล้วเขา เลือกราวที่มัดไว้แล้วสวม ใช้หางมัดผูกไว้ข้างหลังเหมือนกัน แล้วขึ้นเขาเป็นสระใบกับตาม นานาพวก ๒ ชั้น ก็ทำด้วยไม้หรือกระดาษแล้วหุ้มไว้ แล้วใช้เอ็นมัดผ้ามุ่งอีกลำกับหนึ่ง สวมและมุ่งให้พ้นทางศุนและชำระศพเอาไว้ข้างหน้า แล้วใช้กันพระพุทธรูปหรือสวดให้ พยายาม ความว่าแต่งศพให้ไปเกิด การมุ่งผ้าให้แก่ศพซึ่งมีการมุ่งข้างหลังแล้วมุ่งข้างหน้า นี้ ทำร่วมกัน

ขอเรียนว่า จีค่าเช่าพื้นที่เพื่อให้พิจารณาให้ขังไว้ว่า ตัวพื้นที่ที่ขังไว้ก่อนเกิดด้วยปฏิญญาสหประชาชาติ
จึงมีข้อเท็จจริงที่ควรพิจารณาคำพิพากษา มีทั้งส่วนที่ขอประนีประนอมกันด้วยเงินไม่ได้ครั้งนี้

เดิมเมื่อครั้งนั้น บางทีก็ใช้ชื่อพื้นที่ใช้ตามธรรมดา ไม่ใช่ใช้ชื่อกฎ แต่ในบัดนี้พื้นที่
นี้กระทรวงมหาดไทยจะพิจารณาขอขังไว้ว่า เมื่อครั้งนั้นมีการถือครองอย่างปกติก็เคยใช้ตามธรรมดาที่
เคยใช้มาตั้งแต่ครั้งนั้นแล้วมาขอขังไว้มาเรื่อยๆ ขอขังมาไว้ให้ผู้ที่มาขังพื้นที่นั้นด้วย
ด้วยแล้วขอขังเป็นพื้นที่นั้น

๖. เงินไร่ปาก เขาใช้เงินเพื่อที่จะซื้อเงินเพื่อมีจำนวนมากขึ้น หรือใช้เงิน
เพื่อไปชำระหนี้หรือสิ่งอื่น ๆ เช่นนี้ ในกรณีนี้เงินไร่ปากที่ไปชำระหนี้ปรากฏตามคำ
กล่าวที่ได้ยื่นมาโดยหนังสือรับ หรือโดยใบรับอื่น เมื่อรวบรวมกันเข้าแล้ว ยังได้ข้อกล่าว
แตกต่างกันอยู่ใน ๓-๔ แห่งดังนี้ คือ

(๑) ทางหนึ่งกล่าวว่า การที่เงินไร่ปากไปชำระหนี้เพื่อใช้เป็นทางพิจารณาว่า
ตนถือกรรมสิทธิ์ต่ออสังหาริมทรัพย์ เช่นที่ดินหรือสิ่งอื่น ๆ เช่นนี้ ทางตุลาการไม่
ยอมที่จะยอมรับการอ้างว่าตนเป็นเจ้าของในอสังหาริมทรัพย์ เมื่อได้มาโดยชอบด้วยวิธีที่ได้
แล้วไม่ชำระในทางตุลาการ การที่เงินไร่ปากไปชำระหนี้เพื่อใช้เป็นทางพิจารณา
ได้ปากให้ใช้เงินไร่ปากไปชำระหนี้ อสังหาริมทรัพย์หรือสิ่งอื่น ๆ เช่นนี้ ทางตุลาการประกอบกรรมสิทธิ์
แต่ในทางที่ชอบ เมื่อได้มาโดยชอบด้วยวิธีที่ได้แล้วไม่ชำระในทางตุลาการ การที่เงินไร่ปากไปชำระหนี้
ให้เป็นหลักฐานใน ไร่ปากหรือทรัพย์สินอื่น ๆ เช่นนี้ ทางตุลาการประกอบกรรมสิทธิ์ในไร่ปากไม่ได้

(๒) ทางหนึ่งอ้างการถือกรรมสิทธิ์ โดยสันนิษฐานนั้นหมายความว่า เดิมทีมีสันนิษฐานว่า
ผู้หนึ่งอยู่ด้วยกับอีกคนหนึ่ง มีของกันติดกันอยู่บางส่วน แล้วจึงมี ๆ สิ่งหนึ่งว่า "ถ้าใครตาย
ก่อนไม่ได้เอาของคำพิพากษาที่เงินไร่ปากไปใช้" ของผู้หนึ่งตายก่อน การตายจึงเอาของคำ
ไร่ปากให้สามี แล้วจึงไปเอาไปเอา ไปใหม่ของคำพิพากษาไป สันนิษฐานอยู่เพียง ๓-๔ ครั้ง
ครั้งนั้นพระมหากษัตริย์มีกฎหมายปกครอง จะเอาของคำพิพากษาที่เงินไร่ปากไป สันนิษฐานอยู่เพียง ๓-๔ ครั้ง
บ้างของคำพิพากษาที่เงินไร่ปากไป สันนิษฐานอยู่เพียง ๓-๔ ครั้ง บ้างของพระมหากษัตริย์ ๆ ไม่ทรงรับพระยาให้
เก็บปาก สันนิษฐานเข้าของของคำพิพากษาว่า แม้ก่อนของคำพิพากษา ไร่ปากให้แก่สามีแล้ว
ตาย สามีเอาไปเอาไปใหม่ ของคำพิพากษาที่เงินไร่ปากไป สันนิษฐานอยู่เพียง ๓-๔ ครั้ง

พระมหากษัตริย์ได้ทรงตั้งที่เบ็ชชะรรมสังเวชาโฆระกัมม จึงประกาศเลิก ไม่ให้บุตรของกัมมแก่
ราษฎรอาศัยเหตุนี้ กัมมผู้ที่ไม่ดีของกัมมได้ไต่ใจไว้ได้ปากศพแทน จึงมีผลประหลัด
กระทำการสืบ ๆ มา

(๓) อีกทางหนึ่งกล่าวกันว่า ได้ไว้เพื่อให้เป็นคำจ้างแก่สัปเพรชที่รอนำไปเผา เพราะ
ในครั้งกระโน้นเวลาเวียนบาทพลึงให้เป็นคำจ้างอย่างงามแล้ว กับไว้ให้สัปเพรชในการปกครอง
คนและของเล็ก ๆ น้อย ๆ ในการเผาศพเป็นพิเศษอีกด้วย นอกจากนี้มีว่าสัปเพรชปรกประ
เจี๊ยน ที่ขุดกลุ่นอยู่โดยไม่มีใครไต่ใจแล้ว ก็อยู่ข้างประตู พระภิกษุในครั้งนั้นไปพิจารณาเอา
มาหักฟอกและย้อมน้ำสัปเพรชให้หมกกลิ่นแล้วนำมากลุ่นไว้ที่หนึ่งส่วนต่อไป

การที่คิดจะเอาไว้เผาก็ได้ไว้ปากศพและใส่เอาไว้ในที่ซึ่งคน เพราะสะดวกแก่การขึ้นลง
ถ้าจะเอาไว้ที่อื่น บ่อขุดจะพบพวกกับกริ่งขม่น้ำหรือขุดศพเอาไป หรือถ้าบ้านศพจะตั้งอยู่
ไว้คำจ้างศพด้วย ไต่ใจใส่ไว้ก่อนไว้ปากก่อน ถ้ากริ่งขม่น้ำจะขุดในเวลากลางคืน
เพราะเกรงเจ้าภาพจะขุดการขุดแล้วเอาศพ ไต่ ไต่จนมีน้ำขม่น้ำขม่น้ำมีคำมาท บางคน
กล่าวจะเอาไต่ใจมาทหนึ่งเป็นภาชนะ จึงทำเป็นถ้อยคำใส่ปากศพไว้แล้วให้สัปเพรช

๓. หมากไม้ในปากศพ สัปเพรชผู้ที่มีอายุมาก เมื่อใช้เงินเผาทองไปแล้ว ถ้าผู้เผา
ถ้อยคำแก่สัปเพรชให้ ก็ไต่ใจมากจึงมีคำมาทหนึ่งกับสัปเพรชหนึ่ง หรือไต่ใจไปสัปเพรช ถ้าสัปเพรช
เป็นศพที่มีฟันไม่บริบูรณ์ ก็ใช้เงินเผาปากศพให้ หมากไม้มีความแก่ซึ่งว่า ผู้เผาเผาศพ
ก็ได้ไปปากไม้ให้ศพอีกเขววมเนียม

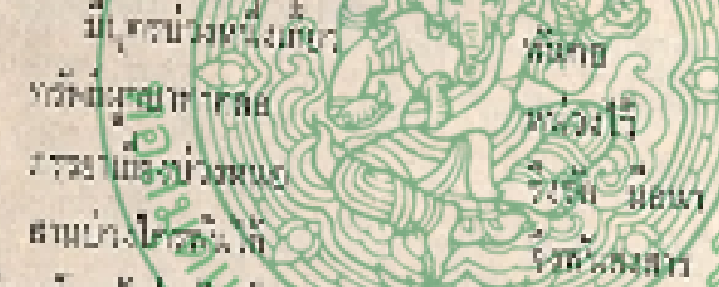
๔. ขี้ผึ้งปั้นหน้าศพ ขี้ผึ้งที่ใช้ขี้ผึ้งจริง บางคนที่ปักเฉพาะหน้าศพกับปากคือ
ทำขี้ผึ้งเป็นแผ่นแบน ๆ ซึ่งรูปเป็นสามเหลี่ยมกับปากศพ ๒ ข้างแล้วพินึงกับอีกแผ่นหนึ่งสำหรับ
ปักที่ปากศพ บางแห่งก็ปักเห็นหน้า คือทำขี้ผึ้งเป็นแผ่นแบนๆ โดยเท่ากันหน้ามีคี่ใช้ขี้ผึ้งปากศพ ที่
ข้างหนึ่ง บางแห่งก็มีปากศพกับปากศพ ผู้ที่สัปเพรชบางคนไม่ใช้ขี้ผึ้ง เขาใช้ทองคำหล่อเป็น
แผ่นกันเป็นหน้าศพมีคี่หน้าศพ การที่ใช้ขี้ผึ้งหรือทองคำมีคี่หน้าศพ นี้มีความว่าปักเพื่อป้องกัน
กลิ่นศพหลุด เพราะบางศพมีกลิ่นคาวมากไม่ลงบ้าง บางศพขี้ปากบ้าง

ข. การหมอกไม้รูปเทีน งามไม้รูปเทีนนี้ มีรูปดอก ๑ เกือบดอก ๑ กับช่อที่มี
ช่อ ๑ หรือบางทีก็ใช้ช่อบัวดอก ๑ ไม้ใหญ่ภายในของ ไม้หนึ่งเมื่อถึง ไม้ความเท่าใช้ตั้งไป
เพื่อจะให้ไม้ประทุตามนี้เป็นสารพัดขึ้นตามกิ่ง

๙. การมัดศพ

เมื่อได้จัดการแต่งศพเรียบร้อยแล้ว ก็เป็นศพที่เรียบร้อยจากอาวาศกรรม
มีช่อ ๒ ช่อ แล้วใช้กิ่งกวระดอกไม้รูปเทีน และเสวนเที แต่ใช้ค้ำด้วยเสวนเที
ซึ่งทำเป็นแท่งกลมกลึงเป็นวงกลม บ้างก็ใช้ไม้รูปเทีนหรือช่อช่อมีช่อ ๒ ช่อ ให้ติดกัน
บ้างก็ ๓ ช่อรอบหัวแล้วใช้เสวนเที ๒ ช่อใช้ค้ำกัน เว้นกันไว้ การมัดหรือค้ำภายใน

การที่ทำมรดกศพ ผู้เขียนขอทำเป็น ๓ บ่วงไว้ดังนี้คือ บ่วงผูกผูกเป็นคอก
“ผูกโศกเดี่ยว น้ปลา น้ น้ น้ น้ น้” และที่ผูกเป็นคอก ๔ บ่วงก็ดังนี้

เมื่อเสร็จแล้วห่อด้วยผ้าขาว ๒ ชั้น ๒ ชั้น ห่อหุ้มอย่างเรียบร้อยสำหรับขนาบเป็น
กันห่อ แล้วมัดด้วยผ้าดิบขนาด ๒ นิ้ว ๒ นิ้ว ห่อหุ้มเป็นอันเสร็จ เชือกกันไม่ให้มุงขนาบตัวไว้
ในเวลานั้น มาวัดที่ขาแล้วก็ห่อโศกกันห่อด้วยด้ายสีขาวได้แน่น แล้วห่อด้วยผ้าดิบกัน
อีกเป็นปลอกไว้ห่อกวางที่จะเป็นฐานขนาบขาโศกไว้ แล้วผูกคอกที่มัดแล้วนั้นวางลงไม้ของ
ซึ่งทำไว้เรียบร้อยแล้ว ไม้เอวและอก เชือกวางคอกแบ่งของอันจะได้ไม้กันโศกทั้ง ๒ ข้าง
ให้ผูกคอกหรือผูกคอก ทำให้ไม้เอวซึ่งตัวโศกออกมาได้

๑๐. โศกและกางเบ็ดโศก

ก. โศก ที่บรรพบุรุษใช้ ใช้ความว่า นักการก่อนในอนัตถ์เมื่อจะไว้ให้มีเสียงให้เขา
โศกหรือก่อนเขาจะเป็นทางทำเรือโศก นี้ใช้ผูกด้วยด้ายให้แน่นแล้ว จึงผูกคอกบรรพบุรุษไว้เพื่อ
กันความหลุดหลา ส่วนคอกคอกอันนี้มีเสียงโศกแล้ว จึงใช้เชือกมัดคอกคอกเป็นอันเสร็จ

จาก และทำเป็นโองคำ ใช้ใจใจงูชกหัวแล้วตั้งหน้าเดิน เดินไม้ก็พอใช้สอ โองคำก็เมื่อใช้
 ก็ตามแต่อย่าง ๆ คืออยู่ที่ไม้โตใจชกกลางปากแล้ว เขาใช้ใจซึ่งสอคือใจงูชกหรือไม้งู
 เห็นจะเป็นคำขอเป็นไม้ที่เบา ถึงจะเป็นไม้ก็ไม่ง้อแรงนอกก็ไม้เป็นไม้ เพราะคนที่บรรจง
 ใจนี้ปรารถนาแล้ว และทั้งว่าหากก็ขอแต่หัว อ่างสอที่กลางปากไม้ก็ดูดี ซึ่งเขาไม่ได้
 ฤทธาตั้งนั้น เขาเมื่อมาบรรจุใจซึ่งทอด้วยไม้สัก จึงมีคำที่เด็ก ๆ นำมาจำเรียงแต่ตั้งแต่หัวว่า
 "สีทาใจใส่ใจไม้สัก ฯลฯ" การที่เรียงคำนี้มาจะเป็นคำขอไม้สักเป็นไม้ที่แข็งแรง และตาม
 ทน ตั้งแม้จะสาหัสถึงไม้สักก็ไม่ไหว และยังมีคำที่คนของมีสาระ จะทอด้วยอะไรก็ได้
 ช่าง ใจบรรจงด้วยใจไม้สักก็เหมือนกัน **สีทาใจ** ผู้ที่รู้จักคนและระอาสหาไว้ก่อนนั้น จึงใช้
 ใจงูชก ซึ่งใจนี้เป็นผู้กล้าไว้ซึ่งใจบรรจงที่ทอแล้ว

๒. **ทอเบ็ดใจ** ใจงูชกบรรจงด้วยไม้สัก เมื่อใจงูชกหรือใจบรรจงแล้วก็เพื่อเป็น
 ผู้ทำใจนี้เบ็ดใจ คือหาใจไม้อ่อนที่ใจงูชกด้วยไม้สัก ทอเป็นเบ็ดขนาดยาว ๑ คืบข้างหนึ่งไว้
 อีกด้วยยาวที่ปากใจ และอีกอย่างหนึ่งคือหาหัวของไม้สักด้วยสีงูชก ทำกันยาว ๒ คืบ
 อีกกว่าได้ปากทอ **ทอเบ็ดใจ** ทอด้วยไม้สักด้วยสีงูชก ๆ ใจงูชกกลางปาก ๒ กระหวัด
 เส้นเล็ก ๆ ๒ เส้น (สีงูชก ทำน้ำหมักด้วย ๑ ใช้สีงูชก (๑ ๑) หัวของสีงูชกกลุ่ม ๑
 น้ำสำหรับทำน้ำหมักด้วย ๑ กับสีงูชก ๑ สีงูชก หัวของสีงูชกหนึ่งเส้นไม่ปากทอกับ
 สีงูชกปากใจ ทอด้วยไม้สักด้วย ๒ คืบ หัวของสีงูชกหนึ่งเส้นยาว ๒ คืบ ใจบรรจงปากทอ
 ตามใจงูชก แล้ววางเบ็ดที่ทอแล้วตามปากใจงูชกด้วยไม้ปากทอนั้น แล้วผูกเส้น
 เส้นเล็กด้วยเส้น ๑ กระหวัด ๑ กระหวัด ที่บนของสีงูชกหนึ่งเส้นซึ่งทำไว้ก่อนด้วยสีงูชก เด็ดจาก
 "สีทาใจหรือสีงูชก ฯลฯ" เมื่อเสร็จแล้ว วัดขนาดใจงูชกขนาด ๓ คืบ แล้วนำหัว
 ของเบ็ดที่ทอ และวัดนำหัวของเบ็ดไปผูกอีก เข้าเพื่อสีงูชกหนึ่งเส้นและเส้นเล็กด้วย
 สีงูชกปากใจหนึ่งเส้น ๑ มาผูกกับหัวของสีงูชกหนึ่งเส้นแล้วทำให้สีงูชกปากทอด้วย ใจงูชก
 ซึ่งงูชกที่สีงูชกหนึ่งเส้นซึ่งจะทำการทอให้เข้าใจงูชก แล้วผูกหัวของเบ็ดด้วยสีงูชก
 คือทำให้มากสองที่สายของสีงูชกหนึ่งเส้นกลางหัวใจงูชก ครั้นแล้วจึงเอากล่าว "ใจ
 ของใจ" หัวของปากทอของใจงูชกเป็นใจงูชกหนึ่ง (ทุกข้อนี้คือใจงูชกซึ่งจะตั้งเอาตามหัว
 ของใจงูชก) แล้วเข้าไปเพื่อผู้ทำได้กับไม้สักสีงูชกหนึ่งเส้นกว่าปากใจ ๓ คืบ คือด้วย

ตรวจการกึ่งวัน และวันข้างห้าและข้างหก มีระยะห่างกันราวหนึ่งชั่วโมง ให้คำตาสั่งผู้คุมรักษา
แล้วตั้งปากกาและเขียนที่จุดซึ่งเหล็กช่องโหว่ และกระตุกสำหรับตักน้ำจับโธนทิ้งไป นับ
ว่าเป็นอันเสร็จการทำให้ซีนิคโธน

เมื่อทำการเอ็กโธนนั้น มีปรากฏการณ์เรื่องราวกล่าวมาว่า เมื่อครั้งยังใช้ท่อนไม้มาชุก
เป็นโธนนั้น บางแห่งที่หาไม้ท่อนขนาดใหญได้ก็เอามาชุกเป็นราวใช้ได้ทีเดียว บางแห่งที่หา
ไม้ท่อนขนาดใหญ่ไม่ได้ ไม้เล็กไม้ท่อนขนาดย่อม เมื่อชุกเป็นราวเสร็จแล้ว ก็เอ็กคั่นไปพอ
จะบรรจุศอก จึงทำเป็นค้อนเบ็กเหล็กวางออกไปอย่างนี้เมื่อโธน เพื่อให้บรรจุศอกลงได้ ครั้น
ค้อนมาถึงชนับใช้โธนค้อนด้วยไม้กระดานแล้ว ก็เอ็กคั่นกับค้อน ฯลฯ มา แต่ทำท่อนเป็นพีซีโธน
ศอกก็หลุกที่กล่าวมาแล้วนั้น

ถ้าจะแปลเฉพาะพิเศษการที่กล่าวไว้แล้ว และที่ควรระวังประการหนึ่งสำหรับพีซีนิคโธนแล้ว
น่าจะเห็นห้องทิว เพราะการชุกไม้ท่อนได้เป็นเรือโธน ก็ต้องทำการเบ็กค้อนใช้ไฟหลอม
และใช้เบ็กค้อนปากเบ็กที่ตรงข้าง แล้วจึงนำค้อนไปปักไว้ที่ราวอยู่บนศอกก็ไปค้อนกับ
การเอ็ก โธนเหมือนกัน

๖. เสร็จประกอบโธน

โธนที่จะบรรจุศอกนั้น เมื่อทำการเบ็กเสร็จแล้ว จะต้องมีสิ่งประกอบดังนี้ คือ
ก. ฟากทิวเลือก โธนสำหรับใส่โธนรวมกันยาว ๕ เซ็นติเมตร ขาวขยกับขนาด
ที่จะระโธงได้ ๘ อัน เกลาข้อและขอบเหลี่ยมพอเรียบๆ ถักด้วยสวาทให้เรื่องถักกันเป็นพื้น
เขาหัวนั้นแล้วหักคั่นกับกระบอกไม้ไผ่ ซึ่งทำเป็นหลอดรอง ลาวเท่าขนาดความกว้างโธนเป็น๓
รวม๕ เพื่อประสงค์ว่า เมื่อวางฟากหรือเอ็กค้อนไปโธนแล้ว จะได้ไม่ติดกับพื้นโธนอย่าง
หนึ่ง และอีกอย่างหนึ่งจะได้มีที่ขอบบรรจุศอกซึ่งชั้นหน้าเอ็กข้างได้สักหกหรือเจ็ดอันก็ได้ (แต่
โธนที่จีนก่อนขายในสมัยปัจจุบันนี้ ฟากหรือเอ็กใช้ไม้ขนาดหน้ากว้างราว ๓ เซ็นติเมตร ก็
จะปักติดกับหมกน่องๆ เพียง ๔ ชั้นบ้าง ๕ ชั้นบ้าง ไม่มีใช้กำหนด) มีไม้ไว้โธน การที่เอ็กค้อน
นี้เป็นการสะดวกของประการ ก็คือจะยกออกจากโธนได้ง่ายกว่าหนึ่ง เวลาเอาโธนไปจะได้ออก
ขึ้นงานที่เอ็ก ด้วยทารกไฟร้อนอันได้ง่ายอย่างหนึ่ง

ความที่หากทำไม่ได้ไม่เป็นไร ชี้แจงไว้ก่อนดีกว่า จะได้มีสติปัญญา เพื่อไม่ให้ถูกหลอก
ซึ่งไปไว้ที่พระอุปัชฌาย์เป็นสวรสร์ขึ้นสาวกตั้ง ๓ ท่านก็ได้ ให้ถือกรวยทองคำมีรูปเขียนไว้ในตัวนั้น
แต่ในท้ายสำเนาพระโศคนละสี่เล่มบรรดาศักดิ์ ซึ่งเป็นแม่พิมพ์ของพระหระอุปัชฌาย์ มีอธิบายว่า
เมื่อครั้งใช้ขึ้นบรรพบุรุษซึ่งไว้ไว้มีปากมี ให้มีสุขุมแทน ถ้าเป็นแม่พิมพ์ที่พระมหากษัตริย์องค์ซึ่ง
ละพลกลงไปเมื่อในฝัน จึงต้องผูกไว้เป็นพระมหากษัตริย์บริวารไว้กันไม่ให้พาหายไป

ในพระหระอุปัชฌาย์ บัญชีโศคนั้นเขียนเปรียบเทียบทั้งสาม คือ กานพลู รูปเทพ
อุปัชฌาย์ สลักที่โศคนั้นตัวที่ ๓ พระหระอุปัชฌาย์เขียนไว้ว่า โศคนั้นไม่รู้จัก รู้แต่ขึ้นบนของปากโศ
คนั้น คือเมื่อใช้เวลานาบทันทีจะเขียนโศคนั้นแล้ว ขึ้นได้บรรดาศักดิ์และนิตยานั้น
พระหระจึงจะขึ้นจากภพที่สาธุก็ได้

ส่วนบันไดสี่ขั้นนี้ มีสี่ขั้นที่เรียกว่า อัจฉริยะคือวิธี ๔ ซึ่งเป็นทางที่บันได
ให้หลุดพ้นจากภพทั้งสามนั้น

๘. ดาวสี่เหลี่ยม

เมื่อบรรพบุรุษได้โดยวิธีเอาโศคนั้นแล้ว ผู้ที่โศคนั้นไว้ที่บ้านเพื่อนำมาเผ็ดกรวด
ไปก่อนก็ดี เวลาไปเผ็ดกรวดก็เอาไป เผ็ดที่โศคนั้นไว้ที่บ้านเพื่อนำมาเผ็ดกรวด
ก่อนที่เผ็ดที่ระของศพไปเผ็ดที่ระที่โศคนั้นไว้ที่บ้าน เพื่อนำมาเผ็ดกรวด
ว่ากันว่า "เมื่อครั้งพระอุปัชฌาย์ที่เขียนโศคนั้น (เห็นจะเป็นพระอุปัชฌาย์) พระ
นิชาน ได้ได้ฤกษ์ระอังกาให้ทราบ พระอุปัชฌาย์ได้มีโศคนั้นที่ระที่โศคนั้น
นิชานไปทิ้งในหลุมที่ ระอังกาจึงได้ใช้โศคนั้นที่ระอังกา (เห็นจะเป็นพระอุปัชฌาย์) เอา
ที่ระอังกาและเศียรโศคนั้นที่ระอังกาไปทางทิศตะวันตก พระอุปัชฌาย์ไปทาง ๒
ทิศนั้นที่ระอังกาไปทางทิศตะวันตก จึงตั้งที่ระอังกาด้วยระอังกาพระอุปัชฌาย์ ๆ จึงมีคำ
เป็นจริง" สำหรับผู้ที่มิใช่โศคนั้นที่ระอังกาไปทางทิศตะวันตก แม้ตั้งที่ระอังกาได้ก็ไม่มีอะไร
ทั้งที่ระอังกา โศคนั้นที่ระอังกาเป็นโศคนั้นที่ระอังกา เพราะเหตุนี้ การตั้งที่ระอังกาด้วยโศคนั้น
ที่ระอังกาไปทางทิศตะวันตก หรือถ้ามีงานจำเป็นที่จะตั้งที่ระอังกาให้ที่ระอังกาไปทางทิศตะวันตกไม่ได้
ก็ให้ตั้งที่ระอังกาไปทางทิศใต้ ไม่มีสิ่งทั้งที่ระอังกาไปทางทิศตะวันออกหรือทิศเหนือเลย

ถ้าจะเอาไก่ไปผูกไว้ที่ปลายเท้าศพ คงไม่มีใครรับเอาไปฝังหรือ ไก่ไปผูกอยู่ที่ปลายเท้าศพ ซึ่ง
ทั้งสองคนให้ตัวเป็นอันหลายตัว และให้กระดาษที่วางทั้งเนื้อเป็นมากจนลืกว่่าใช้ของอื่น ถึงนี้

ศพที่ฝังอยู่กับบ้านเกือบห้าเดือนการอุทิศ ไคร่น้ำ ๓ วัน นับตั้งแต่วันศพมา
มีกระดาษที่วางวางไว้แค่ศพวันละ ๒ เวล คือเช้ากับเย็น มีพร้อมทั้งกระโถนขมิ้นไว้ จัดเตรียมกับ
กระดาษที่ประทานเป็นของเดิมมีผู้กล่าวถึงมีจิตอยู่ เวลาไปตั้งรับแล้วก็เกาะโละบนศพให้รับประทาน
อาหาร ไปถือไว้วางทั้งในหนึ่งจึงถลกกลับมา บางแห่งก็ทำการทั้งตั้งหนึ่ง ๘ วัน จนทำบุญ
๘ วันแล้วไปศพหิววิสาขไปวัด การที่ไปเช่นนี้มีความว่าสืบเนื่องมาจากทางไสยศาสตร์
แต่ธรรมเนียมเหล่านี้ต่างไปจึงไม่ได้ความหมาย

ในระหว่างที่วางกระดาษที่วางศพกับบ้าน เวลาเช้าวันมีพระภิกษุ ๔ รูปเรียก
กันว่าตำรับหนึ่งแถวพระภิกษุธรรม ก่อนมีพระภิกษุสามรูปเข้าพาให้ดูศพไปเพื่อแก้ไขของ
อัฐิศพแล้วอาราธนาศีล และภาวนาด้วยโองมยุโรให้ศพวันคือ ผักพระภิกษุซึ่งเป็นผู้กล่าวโอง
จำนวน ๔ รูปนั้นเป็นผู้ให้ศีล เมื่อจบแล้วจึงตั้งต้นแถวพระภิกษุอีกห้ารูป หันหน้าเข้าทาง
แห่งที่ตั้งศพพระภิกษุ ๔ รูปนั้นหันหน้าเข้าหาศพด้วยมือขวาแล้วกล่าวโองมยุโร และ
บางแห่งก็ไม่มีภาวนาโองมยุโรของพระภิกษุ หันหน้าเข้าหาศพด้วยมือซ้ายแล้วกล่าวโองมยุโรเท่านั้น
การกล่าวของพระภิกษุพระภิกษุในแถวพระภิกษุธรรมนี้ และเจ้าแม่ทั้งห้าคนแถวพระภิกษุ
ก็อวดสิ่งต่างๆกันแต่หนึ่ง ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐ ๑๐๑ ๑๐๒ ๑๐๓ ๑๐๔ ๑๐๕ ๑๐๖ ๑๐๗ ๑๐๘ ๑๐๙ ๑๑๐ ๑๑๑ ๑๑๒ ๑๑๓ ๑๑๔ ๑๑๕ ๑๑๖ ๑๑๗ ๑๑๘ ๑๑๙ ๑๒๐ ๑๒๑ ๑๒๒ ๑๒๓ ๑๒๔ ๑๒๕ ๑๒๖ ๑๒๗ ๑๒๘ ๑๒๙ ๑๓๐ ๑๓๑ ๑๓๒ ๑๓๓ ๑๓๔ ๑๓๕ ๑๓๖ ๑๓๗ ๑๓๘ ๑๓๙ ๑๔๐ ๑๔๑ ๑๔๒ ๑๔๓ ๑๔๔ ๑๔๕ ๑๔๖ ๑๔๗ ๑๔๘ ๑๔๙ ๑๕๐ ๑๕๑ ๑๕๒ ๑๕๓ ๑๕๔ ๑๕๕ ๑๕๖ ๑๕๗ ๑๕๘ ๑๕๙ ๑๖๐ ๑๖๑ ๑๖๒ ๑๖๓ ๑๖๔ ๑๖๕ ๑๖๖ ๑๖๗ ๑๖๘ ๑๖๙ ๑๗๐ ๑๗๑ ๑๗๒ ๑๗๓ ๑๗๔ ๑๗๕ ๑๗๖ ๑๗๗ ๑๗๘ ๑๗๙ ๑๘๐ ๑๘๑ ๑๘๒ ๑๘๓ ๑๘๔ ๑๘๕ ๑๘๖ ๑๘๗ ๑๘๘ ๑๘๙ ๑๙๐ ๑๙๑ ๑๙๒ ๑๙๓ ๑๙๔ ๑๙๕ ๑๙๖ ๑๙๗ ๑๙๘ ๑๙๙ ๒๐๐ ๒๐๑ ๒๐๒ ๒๐๓ ๒๐๔ ๒๐๕ ๒๐๖ ๒๐๗ ๒๐๘ ๒๐๙ ๒๑๐ ๒๑๑ ๒๑๒ ๒๑๓ ๒๑๔ ๒๑๕ ๒๑๖ ๒๑๗ ๒๑๘ ๒๑๙ ๒๒๐ ๒๒๑ ๒๒๒ ๒๒๓ ๒๒๔ ๒๒๕ ๒๒๖ ๒๒๗ ๒๒๘ ๒๒๙ ๒๓๐ ๒๓๑ ๒๓๒ ๒๓๓ ๒๓๔ ๒๓๕ ๒๓๖ ๒๓๗ ๒๓๘ ๒๓๙ ๒๔๐ ๒๔๑ ๒๔๒ ๒๔๓ ๒๔๔ ๒๔๕ ๒๔๖ ๒๔๗ ๒๔๘ ๒๔๙ ๒๕๐ ๒๕๑ ๒๕๒ ๒๕๓ ๒๕๔ ๒๕๕ ๒๕๖ ๒๕๗ ๒๕๘ ๒๕๙ ๒๖๐ ๒๖๑ ๒๖๒ ๒๖๓ ๒๖๔ ๒๖๕ ๒๖๖ ๒๖๗ ๒๖๘ ๒๖๙ ๒๗๐ ๒๗๑ ๒๗๒ ๒๗๓ ๒๗๔ ๒๗๕ ๒๗๖ ๒๗๗ ๒๗๘ ๒๗๙ ๒๘๐ ๒๘๑ ๒๘๒ ๒๘๓ ๒๘๔ ๒๘๕ ๒๘๖ ๒๘๗ ๒๘๘ ๒๘๙ ๒๙๐ ๒๙๑ ๒๙๒ ๒๙๓ ๒๙๔ ๒๙๕ ๒๙๖ ๒๙๗ ๒๙๘ ๒๙๙ ๓๐๐ ๓๐๑ ๓๐๒ ๓๐๓ ๓๐๔ ๓๐๕ ๓๐๖ ๓๐๗ ๓๐๘ ๓๐๙ ๓๑๐ ๓๑๑ ๓๑๒ ๓๑๓ ๓๑๔ ๓๑๕ ๓๑๖ ๓๑๗ ๓๑๘ ๓๑๙ ๓๒๐ ๓๒๑ ๓๒๒ ๓๒๓ ๓๒๔ ๓๒๕ ๓๒๖ ๓๒๗ ๓๒๘ ๓๒๙ ๓๓๐ ๓๓๑ ๓๓๒ ๓๓๓ ๓๓๔ ๓๓๕ ๓๓๖ ๓๓๗ ๓๓๘ ๓๓๙ ๓๔๐ ๓๔๑ ๓๔๒ ๓๔๓ ๓๔๔ ๓๔๕ ๓๔๖ ๓๔๗ ๓๔๘ ๓๔๙ ๓๕๐ ๓๕๑ ๓๕๒ ๓๕๓ ๓๕๔ ๓๕๕ ๓๕๖ ๓๕๗ ๓๕๘ ๓๕๙ ๓๖๐ ๓๖๑ ๓๖๒ ๓๖๓ ๓๖๔ ๓๖๕ ๓๖๖ ๓๖๗ ๓๖๘ ๓๖๙ ๓๗๐ ๓๗๑ ๓๗๒ ๓๗๓ ๓๗๔ ๓๗๕ ๓๗๖ ๓๗๗ ๓๗๘ ๓๗๙ ๓๘๐ ๓๘๑ ๓๘๒ ๓๘๓ ๓๘๔ ๓๘๕ ๓๘๖ ๓๘๗ ๓๘๘ ๓๘๙ ๓๙๐ ๓๙๑ ๓๙๒ ๓๙๓ ๓๙๔ ๓๙๕ ๓๙๖ ๓๙๗ ๓๙๘ ๓๙๙ ๔๐๐ ๔๐๑ ๔๐๒ ๔๐๓ ๔๐๔ ๔๐๕ ๔๐๖ ๔๐๗ ๔๐๘ ๔๐๙ ๔๑๐ ๔๑๑ ๔๑๒ ๔๑๓ ๔๑๔ ๔๑๕ ๔๑๖ ๔๑๗ ๔๑๘ ๔๑๙ ๔๒๐ ๔๒๑ ๔๒๒ ๔๒๓ ๔๒๔ ๔๒๕ ๔๒๖ ๔๒๗ ๔๒๘ ๔๒๙ ๔๓๐ ๔๓๑ ๔๓๒ ๔๓๓ ๔๓๔ ๔๓๕ ๔๓๖ ๔๓๗ ๔๓๘ ๔๓๙ ๔๔๐ ๔๔๑ ๔๔๒ ๔๔๓ ๔๔๔ ๔๔๕ ๔๔๖ ๔๔๗ ๔๔๘ ๔๔๙ ๔๕๐ ๔๕๑ ๔๕๒ ๔๕๓ ๔๕๔ ๔๕๕ ๔๕๖ ๔๕๗ ๔๕๘ ๔๕๙ ๔๖๐ ๔๖๑ ๔๖๒ ๔๖๓ ๔๖๔ ๔๖๕ ๔๖๖ ๔๖๗ ๔๖๘ ๔๖๙ ๔๗๐ ๔๗๑ ๔๗๒ ๔๗๓ ๔๗๔ ๔๗๕ ๔๗๖ ๔๗๗ ๔๗๘ ๔๗๙ ๔๘๐ ๔๘๑ ๔๘๒ ๔๘๓ ๔๘๔ ๔๘๕ ๔๘๖ ๔๘๗ ๔๘๘ ๔๘๙ ๔๙๐ ๔๙๑ ๔๙๒ ๔๙๓ ๔๙๔ ๔๙๕ ๔๙๖ ๔๙๗ ๔๙๘ ๔๙๙ ๕๐๐ ๕๐๑ ๕๐๒ ๕๐๓ ๕๐๔ ๕๐๕ ๕๐๖ ๕๐๗ ๕๐๘ ๕๐๙ ๕๑๐ ๕๑๑ ๕๑๒ ๕๑๓ ๕๑๔ ๕๑๕ ๕๑๖ ๕๑๗ ๕๑๘ ๕๑๙ ๕๒๐ ๕๒๑ ๕๒๒ ๕๒๓ ๕๒๔ ๕๒๕ ๕๒๖ ๕๒๗ ๕๒๘ ๕๒๙ ๕๓๐ ๕๓๑ ๕๓๒ ๕๓๓ ๕๓๔ ๕๓๕ ๕๓๖ ๕๓๗ ๕๓๘ ๕๓๙ ๕๔๐ ๕๔๑ ๕๔๒ ๕๔๓ ๕๔๔ ๕๔๕ ๕๔๖ ๕๔๗ ๕๔๘ ๕๔๙ ๕๕๐ ๕๕๑ ๕๕๒ ๕๕๓ ๕๕๔ ๕๕๕ ๕๕๖ ๕๕๗ ๕๕๘ ๕๕๙ ๕๖๐ ๕๖๑ ๕๖๒ ๕๖๓ ๕๖๔ ๕๖๕ ๕๖๖ ๕๖๗ ๕๖๘ ๕๖๙ ๕๗๐ ๕๗๑ ๕๗๒ ๕๗๓ ๕๗๔ ๕๗๕ ๕๗๖ ๕๗๗ ๕๗๘ ๕๗๙ ๕๘๐ ๕๘๑ ๕๘๒ ๕๘๓ ๕๘๔ ๕๘๕ ๕๘๖ ๕๘๗ ๕๘๘ ๕๘๙ ๕๙๐ ๕๙๑ ๕๙๒ ๕๙๓ ๕๙๔ ๕๙๕ ๕๙๖ ๕๙๗ ๕๙๘ ๕๙๙ ๖๐๐ ๖๐๑ ๖๐๒ ๖๐๓ ๖๐๔ ๖๐๕ ๖๐๖ ๖๐๗ ๖๐๘ ๖๐๙ ๖๑๐ ๖๑๑ ๖๑๒ ๖๑๓ ๖๑๔ ๖๑๕ ๖๑๖ ๖๑๗ ๖๑๘ ๖๑๙ ๖๒๐ ๖๒๑ ๖๒๒ ๖๒๓ ๖๒๔ ๖๒๕ ๖๒๖ ๖๒๗ ๖๒๘ ๖๒๙ ๖๓๐ ๖๓๑ ๖๓๒ ๖๓๓ ๖๓๔ ๖๓๕ ๖๓๖ ๖๓๗ ๖๓๘ ๖๓๙ ๖๔๐ ๖๔๑ ๖๔๒ ๖๔๓ ๖๔๔ ๖๔๕ ๖๔๖ ๖๔๗ ๖๔๘ ๖๔๙ ๖๕๐ ๖๕๑ ๖๕๒ ๖๕๓ ๖๕๔ ๖๕๕ ๖๕๖ ๖๕๗ ๖๕๘ ๖๕๙ ๖๖๐ ๖๖๑ ๖๖๒ ๖๖๓ ๖๖๔ ๖๖๕ ๖๖๖ ๖๖๗ ๖๖๘ ๖๖๙ ๖๗๐ ๖๗๑ ๖๗๒ ๖๗๓ ๖๗๔ ๖๗๕ ๖๗๖ ๖๗๗ ๖๗๘ ๖๗๙ ๖๘๐ ๖๘๑ ๖๘๒ ๖๘๓ ๖๘๔ ๖๘๕ ๖๘๖ ๖๘๗ ๖๘๘ ๖๘๙ ๖๙๐ ๖๙๑ ๖๙๒ ๖๙๓ ๖๙๔ ๖๙๕ ๖๙๖ ๖๙๗ ๖๙๘ ๖๙๙ ๗๐๐ ๗๐๑ ๗๐๒ ๗๐๓ ๗๐๔ ๗๐๕ ๗๐๖ ๗๐๗ ๗๐๘ ๗๐๙ ๗๑๐ ๗๑๑ ๗๑๒ ๗๑๓ ๗๑๔ ๗๑๕ ๗๑๖ ๗๑๗ ๗๑๘ ๗๑๙ ๗๒๐ ๗๒๑ ๗๒๒ ๗๒๓ ๗๒๔ ๗๒๕ ๗๒๖ ๗๒๗ ๗๒๘ ๗๒๙ ๗๓๐ ๗๓๑ ๗๓๒ ๗๓๓ ๗๓๔ ๗๓๕ ๗๓๖ ๗๓๗ ๗๓๘ ๗๓๙ ๗๔๐ ๗๔๑ ๗๔๒ ๗๔๓ ๗๔๔ ๗๔๕ ๗๔๖ ๗๔๗ ๗๔๘ ๗๔๙ ๗๕๐ ๗๕๑ ๗๕๒ ๗๕๓ ๗๕๔ ๗๕๕ ๗๕๖ ๗๕๗ ๗๕๘ ๗๕๙ ๗๖๐ ๗๖๑ ๗๖๒ ๗๖๓ ๗๖๔ ๗๖๕ ๗๖๖ ๗๖๗ ๗๖๘ ๗๖๙ ๗๗๐ ๗๗๑ ๗๗๒ ๗๗๓ ๗๗๔ ๗๗๕ ๗๗๖ ๗๗๗ ๗๗๘ ๗๗๙ ๗๘๐ ๗๘๑ ๗๘๒ ๗๘๓ ๗๘๔ ๗๘๕ ๗๘๖ ๗๘๗ ๗๘๘ ๗๘๙ ๗๙๐ ๗๙๑ ๗๙๒ ๗๙๓ ๗๙๔ ๗๙๕ ๗๙๖ ๗๙๗ ๗๙๘ ๗๙๙ ๘๐๐ ๘๐๑ ๘๐๒ ๘๐๓ ๘๐๔ ๘๐๕ ๘๐๖ ๘๐๗ ๘๐๘ ๘๐๙ ๘๑๐ ๘๑๑ ๘๑๒ ๘๑๓ ๘๑๔ ๘๑๕ ๘๑๖ ๘๑๗ ๘๑๘ ๘๑๙ ๘๒๐ ๘๒๑ ๘๒๒ ๘๒๓ ๘๒๔ ๘๒๕ ๘๒๖ ๘๒๗ ๘๒๘ ๘๒๙ ๘๓๐ ๘๓๑ ๘๓๒ ๘๓๓ ๘๓๔ ๘๓๕ ๘๓๖ ๘๓๗ ๘๓๘ ๘๓๙ ๘๔๐ ๘๔๑ ๘๔๒ ๘๔๓ ๘๔๔ ๘๔๕ ๘๔๖ ๘๔๗ ๘๔๘ ๘๔๙ ๘๕๐ ๘๕๑ ๘๕๒ ๘๕๓ ๘๕๔ ๘๕๕ ๘๕๖ ๘๕๗ ๘๕๘ ๘๕๙ ๘๖๐ ๘๖๑ ๘๖๒ ๘๖๓ ๘๖๔ ๘๖๕ ๘๖๖ ๘๖๗ ๘๖๘ ๘๖๙ ๘๗๐ ๘๗๑ ๘๗๒ ๘๗๓ ๘๗๔ ๘๗๕ ๘๗๖ ๘๗๗ ๘๗๘ ๘๗๙ ๘๘๐ ๘๘๑ ๘๘๒ ๘๘๓ ๘๘๔ ๘๘๕ ๘๘๖ ๘๘๗ ๘๘๘ ๘๘๙ ๘๙๐ ๘๙๑ ๘๙๒ ๘๙๓ ๘๙๔ ๘๙๕ ๘๙๖ ๘๙๗ ๘๙๘ ๘๙๙ ๙๐๐ ๙๐๑ ๙๐๒ ๙๐๓ ๙๐๔ ๙๐๕ ๙๐๖ ๙๐๗ ๙๐๘ ๙๐๙ ๙๑๐ ๙๑๑ ๙๑๒ ๙๑๓ ๙๑๔ ๙๑๕ ๙๑๖ ๙๑๗ ๙๑๘ ๙๑๙ ๙๒๐ ๙๒๑ ๙๒๒ ๙๒๓ ๙๒๔ ๙๒๕ ๙๒๖ ๙๒๗ ๙๒๘ ๙๒๙ ๙๓๐ ๙๓๑ ๙๓๒ ๙๓๓ ๙๓๔ ๙๓๕ ๙๓๖ ๙๓๗ ๙๓๘ ๙๓๙ ๙๔๐ ๙๔๑ ๙๔๒ ๙๔๓ ๙๔๔ ๙๔๕ ๙๔๖ ๙๔๗ ๙๔๘ ๙๔๙ ๙๕๐ ๙๕๑ ๙๕๒ ๙๕๓ ๙๕๔ ๙๕๕ ๙๕๖ ๙๕๗ ๙๕๘ ๙๕๙ ๙๖๐ ๙๖๑ ๙๖๒ ๙๖๓ ๙๖๔ ๙๖๕ ๙๖๖ ๙๖๗ ๙๖๘ ๙๖๙ ๙๗๐ ๙๗๑ ๙๗๒ ๙๗๓ ๙๗๔ ๙๗๕ ๙๗๖ ๙๗๗ ๙๗๘ ๙๗๙ ๙๘๐ ๙๘๑ ๙๘๒ ๙๘๓ ๙๘๔ ๙๘๕ ๙๘๖ ๙๘๗ ๙๘๘ ๙๘๙ ๙๙๐ ๙๙๑ ๙๙๒ ๙๙๓ ๙๙๔ ๙๙๕ ๙๙๖ ๙๙๗ ๙๙๘ ๙๙๙ ๑๐๐๐

มาเป็นนิจยาว่างกลมแล้วส่งมือขวามาเป็นทีรุก ขง ได้เป็นเครื่องกับขวามือไปโยกหูซ้ายถึงผู้ที่
อ้อมซ้ายไปแล้วให้ขวาทะลวง และอีกอย่างหนึ่งการสวดพระอภิธรรมนั้นก็ถือกันว่าเหมือนอย่าง
อวัชการพระอภิธรรมของคุณนารายณ์พระพรหม ประพุทธประเพณี จึงไม่มสวดพระอภิธรรมมากว่า
สวดอย่างอื่น

๔. การนำศพออกจากบ้าน

เมื่อศพได้ทำการบรรจุลงในโลงแล้ว จะยกลงจากเรือนและนำออกจากบ้าน ไปฝังไว้ก็
มีปฏิบัติพิธีดังนี้ :-

(ก) ไม่ห้ามศพออกชื่อ **ตั้งศพ** เมื่อรับศพได้จนยกศพขึ้นห้องโถง เมื่อ
เอาผ้าศพห่อศพบรรจุลงในสอศพจนกระทั่งเสร็จแล้วก็นำศพออกมาก็ใช้ห้องโถงออกไป ไม่ย้าย
ศพจากห้องที่ศพไปไว้ที่อื่น **หมั้นและ** เมื่อกำหนดวันไปฝังศพแล้ว เมื่อจะยกศพจากห้องไปก็
ไม่ระมัดระวังศพจะไปออกประตูที่ข้างบนซึ่งหากมีใครคนคนหนึ่ง มาจับศพที่เป็นเรือนผ่ากระดาน
ออกประตูข้างที่ข้างบนนั้นจะต้องเป็นฝ่ายออกศพและห้ามให้ใครคนคนหนึ่งมากระเบียดเข้ามาจนออกศพ
แล้วลงบันไดเรือนไป นอกจากนั้นจะได้เห็นการสวดพระอภิธรรมไว้สวดสวดไว้ที่หน้าศพ ไม่เชิงแวง
ศพหน้าเรือนเวลาไปฝังศพที่ **และชื่อที่** เครื่องนำศพออกศพออกมา ที่ระฆังที่ศพ
ศพจะไปไหนเอาชื่อที่ **เขาทั้งหมื่น**

(ข) การรื้อไปใส่สารพัดสิ่งอันที่ตายไป **อันนี้** ผู้ที่ปรุคนารวม ฝ่ายตามชื่อ
โค่น้ำชาติ ความเกิดตาย กุศลคุณ ความยาก * รุปลง * อรูปพร * หมั้นน้ำสวดไปนั้น
ได้แก่ชื่อทั้งสามคือ **ประณมย์ * มีทั้งหมื่น * ประณมย์ * เหตุด้วยสัตว์ที่เกิดมาจะคงจะ**
ทำตายไปไว้ทั้งสาม จะร้องกรงอยู่ต่อไปหาได้ไม่ **พ่มี** พยาธรรมย์ที่บุคคลเราแก้ไขไม่ได้
ได้รู้เรื่อง แต่ทั้งการศึกษาประเพณีอันนี้เหลืออยู่จนทุกวันนี้

(ค) **ประณม** ก็ขอเอาไปไม้มาปักไว้บนประตูที่ระฆังศพออก ผู้คนตามจากกัน
การที่ทำเช่นนี้จะให้ผู้ที่อยู่ข้างว่า เราจะได้อีกต่อไปแล้ว **แล้ว** อีกอย่างหนึ่งพิธีของกันไม่ได้
คิดกันมาเวลานี้ได้อีก เพราะเมื่อออกไปทั้งประณมแล้ว **เรา** ก็อดถึงไม้ทั้งนี้เมื่อ
กลับเวลาที่จะฝังศพไม่ได้ก็จะพละทางศพไปที่ยื่น อีกอย่างหนึ่งกล่าวเป็นปัญหาธรรมว่า ประณ
น้ำที่ใครไปแล้วไม่ได้กลับมานั้นญาติมิตรอีกต่อไป การไปเก็บของธรรมสังเวชยิ่งนัก

(ง) ชัดขาวสาร เพื่อจะให้ผ้อออกจากบ้านไปสู่ป่าช้า เมื่อเผาแล้วจะได้ไปผูกไปเกิด ไม่มารบกวนคนในบ้านในเรือนต่อไป

(จ) ไม้ขีดทางที่ไป เห็นจะทำเป็นเครื่องหมายให้คนที่จะตามไปที่หลังได้สังเกต และตามไปหาที่ไว้ศพทุก

(ฉ) ห้ามไม่ให้ห้ามขำนาขำสวน : การห้ามข้อนนี้ไม่เกี่ยวกับลัทธิหรือศาสนาเลย แต่ที่ห้ามก็โดยเจ้าของนาหรือสวนรังเกียจในการที่เราจะนำศพผ่านเข้าไปในเขตที่ดินของเขา หรืออีกอย่างหนึ่งเกรงว่าจะไปเหยียบต้นข้าวและต้นไม้ของเขาตาย ครั้นนานเข้าผู้ที่ไม่ทราบความหมายก็เลยถือเป็นประเพณีกันต่อ ๆ มา และเห็นว่าศพนั้นเป็นอับมงคล เมื่อผ่านเข้าไปในที่ดินของตน ที่ดินนั้นก็พลอยเป็นอับมงคลไปด้วย

ในมหากาลเดรสสุวรรณว่า ล้างปากศพเหมือนล้าง ชีตหนทางนั้นเพื่อจะให้เห็นว่า เราท่านทั้งปวงไม่ควรเวียนตายเวียนเกิดอยู่ในภพทางสาม โห่อกสาหะบาเพ็ญทานรักษาศีลให้บริสุทธิ์ผ่องใสประดุจดังปากที่ล้างสะอาดแล้ว ก็พ้นจากภพทางสาม เหมือนที่หม้อหมางและชีตหนทางเสียจะนั้น

๙. การเผาศพ

เมื่อนำศพไปถึงที่เผาแล้ว ก่อนจะเผาศพต้องนำไปในท่ากำบังแล้วเปิดฝาโลงออก และยกศพออกจากโลงวางบนผ้าขาว เอาไม้ค้ำเชือกตรึงลงและผ้าที่ห่อศพออก ให้ศพนั้นนอนหงาย แล้วเอาผ้าขาวที่รองนั้นพับปิดศพให้เรียบร้อย แล้วเอากิ่งไม้มาวางบนศพเพื่อรองบังสุกุล แล้วจึงเอาผ้าบังสุกุลพาดลงบนกิ่งไม้นั้นอีกทีหนึ่ง นิมนต์พระสงฆ์มาชักมहाบังสุกุล เมื่อเสร็จแล้วจึงยกศพใส่ลงในโลง และให้ศพนั้นคว่ำหน้าลง โลงนั้นต้องตัดกันโลงให้เป็นช่วงเท่าตารางเหล็กสำหรับไฟที่เผาจะได้ลอคขึ้นไหม้ศพได้ แล้วต้องนำศพเวียนเชิงตะกอนสามรอบ ในเวลาที่เวียนศพนั้น ผู้ที่เป็นลูกหลานและภรรยาหรือว่าบริวารของผู้ตายทั้งหมด ต้องเดินตามศพเพื่อเป็นการแสดงความเคารพ เมื่อเวียนครบสามรอบแล้วจึงนำโลงศพขึ้นตั้งบนเชิงตะกอน และผู้เป็นเจ้าของภาพต้องนำเบี้ยทั้งลงที่เชิงตะกอนให้ ตามกาล ยายกลา เป็นจำนวน ๓๓ เบี้ย ท่านแสดงว่าเป็นคุณนิกา ๒๑ มารคา ๑๒ บางท่านว่าต้อง ๕๐ เบี้ย เคียนหาเบี้ยไม่ได้ก็ใช้สตาลค์

และสัตว์มีบุตร มอญม สัตว์รูปที่สามคนเป็นรูปารคนต่อมารวม แล้วมีหมกสองตัวคนและสวระรอบ
เวลาเกิดเห็นได้ดูกันด้วย ความที่ชาวบ้านเป็นกันทั่ว ๆ ๗ ๗ คณะชาวสวิง แล้วจึงนำตาม
พยานนี้ไปถวายพระเจ้า

การที่ข้าพเจ้าเห็นเป็นปัญหารวมว่า สัตว์โลก ต้องเวียนเกิดเวียนตายอยู่ในภพทั้งสาม
การที่ดูเวียกกันนั้น และหาว่าคงตายในทางบุญกุศลเกิด

การแปรรูปนั้น ศรีมหาเทพรูปของพระสุทนต์ให้เป็นรูปคนของพระเจ้า นพพิลาชไป
ทางทิศตะวันตก สมมุติว่าตาย แล้วจึงมีหมกทั้งคนบ้างสัตว์หลาย เทวี่งแล้วรูปเดิมแล้ว จัก
รูปใหม่ ให้เป็นรูปคนบ้างก็พระโศกบ้างก็โศกโศก สมมุติว่าเกิด บางรายเข้าภพเขา
แล้วแล้วพวงเงินทองไปของภพแล้ว แต่ไปของพระเจ้าของพวงเงินบ้างแล้วจึงมีหมกทั้งพระ
มาอีกบ้างสุทนต์เป็น เมื่อเสร็จจากพระบึงสุทนต์ก็กับพระสุทนต์ได้ชื่อจากเขาบ้าง ไปบรรพสุไว้
โศกของชาติบ้าง ตามแต่จะแปรปรวนบ้าง ทั้งไปพระสุทนต์บ้างก็ตั้งเด็กด้วย ก็จะได้ไป
แล้วนั้น ได้กระทำบุญกุศลไว้ชดเชยด้วยไปให้สมกับบุญที่ทำมาแต่ชาติ ชาติแรกๆ กัน
ขึ้น ๆ มา.

ตำนานนกจิ้ง

๑. ความหมายของคำต่างๆ ที่ใช้ในเรื่องกฐิน

คำว่า "กฐิน" มาจากศัพท์ภาษากรอกบได้สำหรับซึ่งมันเป็นจิวรของพระภิกษุ กรอกบนี้
 ชนิดไหนเวลาเมื่อเกิดอย่างที่เรา "อสัง" การเป็นจิวรของพระภิกษุเป็นชิ้นๆ แล้วเอามา
 เป็นบรพทานกันทำให้มีรูปาใหม่ขึ้นเมื่อในลาบอุกซำว ในกรณเป็นบรพทานเช่นนั้น ไก่รัง
 กระบือเป็นเนื้อส่วนเป็นอันไม่ใช้นามของ และยังมีอีกเรื่องซึ่งกระใช้ได้อย่างเราที่ ก็คือของซึ่ง
 ลมปรกกรอกบไม่ตกแต่จึงเป็น การมีสิ่งเป็นสิ่งที่ กฐินนี้" ส่วนในกร
 ๑. การที่ผู้ให้ทานเอาผ้าไปถวายพระภิกษุผู้ใดแล้วจะเรียกว่า "กฐิน" ซึ่งเรียกกันว่า
 "กฐิน" นั้น มาแต่ครั้งก่อน ซึ่งที่พระภิกษุนั้นเอาผ้าไปถวายพระภิกษุผู้ใดแล้วจะเรียก
 การที่ผู้ให้ทานเอาผ้าไปถวายพระภิกษุผู้ใดแล้วจะเรียก "กฐิน" และในครั้งนั้น
 เป็นกฐินที่ผู้ให้ทานได้ไปถวายพระภิกษุผู้ใดแล้วจะเรียก "กฐิน" ซึ่งเรียกกันว่า
 "กฐิน"

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

- ข้อที่ ๑ ผู้ให้ทานซึ่งเอาผ้าไปถวายพระภิกษุในพระอุโบสถแล้ว ๑ คำ เดือน ๑๒
 คือภายในวันออกพรรษา เรียกว่า กฐิน
- ข้อที่ ๒ ในวันกฐินที่ผู้ให้ทานเอาผ้าไปถวายพระภิกษุผู้ใดแล้วจะเรียก "กฐิน"
 ผู้ให้ทานเอาผ้าไปถวายพระภิกษุผู้ใดแล้วจะเรียก "กฐิน" และในครั้งนั้น
 เป็นกฐินที่ผู้ให้ทานได้ไปถวายพระภิกษุผู้ใดแล้วจะเรียก "กฐิน" ซึ่งเรียกกันว่า
 "กฐิน"

ในกร "กฐิน" นั้น ผู้ให้ทานเอาผ้าไปถวายพระภิกษุผู้ใดแล้วจะเรียก "กฐิน"
 ให้พระภิกษุในวัดนั้นทราบล่วงหน้า เพื่อให้มีโศกอื่นมาทอดผ้า ที่ยื่นออกล่วงหน้าเช่นนี้ เรียกว่า
 "กฐิน" ถ้าไม่มีการบอกล่วงหน้าไปทอดเลยๆ เรียกว่า "กฐิน" หรือ "กฐินใจ"

การทอดกฐินมี ๒ อย่าง คือ

- ๑. การทอดอย่างง่าย คือเอาผ้าที่ตัดแล้วไปถวายพระ อย่างที่กระทำในวัดนี้
 เรียกว่า "กฐิน"

ผู้ใดก็ตามที่ทำการอย่างซื่อสัตย์กับตัวเขาเอง ทรง ยาจก ทำเป็นต้นแล้วก็ยกให้เป็นผู้ดีเยี่ยม ย่อมได้สิ่งดีในวันเสวย เรียกว่า "จุลกฐิน"

พิธีของกฐิน คือการสักระบายให้ทั่วถึงกับภิกษุรูปเดียว ละทิ้งเมื่อเวลาเอาไปถวาย ภิกษุรูปหนึ่งก็ส่งมอบหมายภิกษุผู้ใหม่ ที่คนละพรรษาจะเสวยให้เป็นผู้รับไว้ดังนี้ คือทำพิธีการ กฐินต่อไป การสวดพระคาถาที่เรียกว่า "ขโมโศกพระคาถา" นี้เป็นพิธีกรรมที่ควร

ปฏิบัติ เมื่อเสวยจนหมดแล้ว และไม่มีการทำกัน พระภิกษุสงฆ์ ๒ รูปที่ถือเอาสารปรนทาส ออกนามภิกษุผู้จะให้เป็นผู้รับ เพื่อเสวยพระภิกษุผู้มีที่ ๒ รูปเสวยให้เป็นที่เรียบร้อยพระภิกษุผู้หนึ่ง พิธี ต่อการประกาศเช่นนี้เรียกว่า "อุทิศการ" หรือการอุทิศให้ซึ่งพระภิกษุผู้มีที่ ๑ รูปที่

รับ เมื่อได้เสวยอุทิศให้พระภิกษุผู้มีที่ ๑ และไม่มีการทำกัน พระภิกษุ ๒ รูป ที่ สวดประกาศซ้ำ มีข้อความคล้ายคลึงกันกับข้อ ๑ ในสารสวด การสวดประกาศซ้ำนี้ เรียกว่า "อุทิศอุทิศการ" คือเสวยอุทิศให้ซึ่งพระภิกษุผู้มีที่ ๒ และเมื่อไม่ได้ทำกัน ก็เป็นอัน

ให้พระภิกษุผู้ใดก็ตามเสวยจนหมดแล้วก็นำไป และพิธีของกฐินที่สวดกันเป็น พิธีนี้ คือไป เป็นพิธีการกฐิน

พิธีการกฐิน นี้ "อุทิศการ" คือพิธีการของพระสงฆ์ไทยและ พุทธบริษัท เมื่อวันซึ่ง พิธีการกฐินต้องทำเช่นนี้ พระสงฆ์ผู้ทำจะงดรับเงินข้าวเปลือก

เมื่อได้ทำพิธีการกฐินจนอุทิศแล้ว ก็ถือว่าเป็นการศึกษาของอันหนึ่ง ใน ทางศาสนา และเป็นความดีงามของพระภิกษุสงฆ์ (เหตุที่เรากล่าวถึงความดีความชอบจะ ก็อธิบายภายหลัง) เพื่อความดีความดีงามของพระภิกษุสงฆ์นี้ พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงบัญญัติว่า พระสงฆ์ผู้ใดได้ถวายกฐินแล้ว ทำกิจอันนี้บ้างจะไม่มีการ สวดคำพระภิกษุสงฆ์ได้รับความ อุดมพิเศษในทางวินัย เพราะเหตุที่สักการกฐินแล้วเช่นนี้ เรียกว่า "อานิสงส์กฐิน"

อานิสงส์กฐิน คือการที่ได้ทำพระสงฆ์ศึกษาถึงตัวผู้รับซึ่งต้องมีความซื่อสัตย์นั้น มีกำหนดให้เสวย ๕ เดือน ทั้ง ๕ เดือนไปแล้วก็ทรงแจกจ่ายสิ่งดี คือไม่ได้รับความอดอยาก ค่อยไปอีก ๕ เดือนก่อนเสวยพระภิกษุผู้รับซึ่งจะเสวยต่อไป ๕ เดือน

แต่ภาคใน ๕ เดือนนั้นหากมีเหตุบางอย่าง (ซึ่งจะกล่าวโดยพิสดารในภายหลัง) มาทำให้พระภิกษุสงฆ์ คือสมณะเพศที่จะได้รับความบวชในคราวนี้มีความผิดก่อนครบกำหนด

๕ เดือนได้ การที่มีเหตุใดเหตุหนึ่งมากระทำให้เขยอามีสิ่งผิดจนกว่าจะเห็นว่า "กฐิน
เล่า"

๒. ประวัติของกฐิน

ประวัติของกฐินนั้นมีอยู่ว่า ครั้งหนึ่งภิกษุจากเมืองปาฐา ประมาณ ๓๕ รูป มีความ
ประสงค์จะไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ เมืองสาวัตถี จึงพากันตั้งทางจากเมืองปาฐาไปหาว่าจมี
แต่ลอบไปเมื่อเมืองสาเกต ซึ่งอยู่ในเขตการศึก ๖ โยชน์จึงตั้งสาวัตถี กับอยู่ถึงวันเข้าพรรษา
ภิกษุเหล่านั้นจะเดินทางต่อไปไม่ได้ จึงจำพรรษาอยู่ในที่ซึ่งสาเกต ในระหว่างจำพรรษามี
ความวิเศษแนวอากาศเจ้าพระมหกษัตริย์ในเวียง หรือออกพรรษาที่ออกเดินทางจากเมืองสาเกต ใน
เวลานั้นฝนยังตกมาตลอด ๓ เดือนซึ่งที่นั่นไกลจากเมืองสาเกต ซึ่งมาถึงเมืองสาวัตถีได้เข้า
เฝ้าพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงถามความลำบากเหล่านั้น จึงทรงอนุญาตให้พระภิกษุทำ
พิธีกฐินกฐิน ในระหว่างจำพรรษาที่จำพรรษาไปแล้ว ๓ เดือน ภิกษุที่ได้ทำพิธีกรรม
กฐินแล้ว ย่อมได้รับอานิสงส์ คือพระอรหันต์ผู้ทรงศีลวิโมกข์ ๕ ประการ เป็นเวลา ๕ เดือน
(นอกเขตในวันเข้า กฐินก็) ย่อมมีผลวิเศษกว่าพระอรหันต์ ๕ ประการ คือ

๑. เข้ากับใช้โลกไม่คลั่งคลุ้มคลั่ง
๒. เห็นทางไกลไม่เหนื่อยใจหรือใจไม่ขาด
๓. สันดานดีโดยล้นจนเกินไป
๔. เก็บทรัพย์ไม่ผิดของการใช้ไว้ได้
๕. ลากตบถพิษ ให้เห็นของภิกษุผู้จำพรรษาในวัดนั้น ซึ่งได้กรรมกฐินแล้ว

ที่กล่าวนี้เป็นประวัติของกฐิน ซึ่งเก็บความจากพระบาลี เกี่ยวกับความที่กล่าวข้างต้นนี้
ซึ่งเจ้าโยชก และไม่ว่าจะเห็นว่าเหตุผลเบื้องต้นถึงอย่างไร ฉะนั้นจึงต้องอธิบายตามความ
เล็กน้อย

ตามหลักวินัย ภิกษุจะเข้าบ้านหลังของภิกษุอื่น จะเดินทางต้องเอาไตรจีวรไปให้ครบ
ชุด เวลาค้นหาอาหารต้องแจ้งไว้ก่อน จะสั่งอาหารไม่ได้ จีวรที่ห่มใช้เก็บไว้ได้เพียง ๓๐ วัน
ของที่เก็บต้องได้มาจากผู้ผู้มีอายุได้ คือที่บรรณาการที่ถูกต้อง ซึ่งกับเหล่านี้ ย่อมเป็นความ

ประกาศเลิก แลฉบับฎีกาใหม่ ส่วนเงินนี้ของพระมหากษัตริย์ประกาศเลิกไม่ได้ ได้แก่พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
หรือสมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ เมื่อได้ทรงพิชิตความลำบากของภิกษุที่อาณานิคมนั้น เห็นชัดว่าควรให้
ความแก่พวกไพร่ที่อพยพเข้ามา ไท่ท้าวธรรมา พระมหากษัตริย์ในรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
อื่น ๆ ก็ทรงทำมาแล้วแต่ก่อนแล้ว จึงเกิดมีข้อออกเงินขึ้น ๕ ข้อ ดังกล่าวมาข้างต้น

แต่การที่จะจะใช้เงินนี้ซื้อข้าวสารหรือใช้ทำเรื่องอื่นเป็นพิเศษนั้น จะไม่ทันเลย ๆ ไม่
ได้ พระมหากษัตริย์ได้ทำความคิดอันใดอันหนึ่ง จึงจะได้รับความแก่พวกไพร่ จะเป็นการที่จะให้ภิกษุ
ได้รับความสะดวกเงินในรัชกาลที่ ๓ พระพุทธเจ้าที่พระบรมพุทโธมีพิธีกรรมปฏิญาณ พิธีกรรมปฏิญาณคือ
คือเป็นพระภิกษุที่ทรงพระสมณศักดิ์แล้ว พระมหากษัตริย์ในรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
จึงในเวลาทำการทำกิจ การที่พระองค์ได้ทรงพระสมณศักดิ์ในรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
โดยวิธีอื่นให้เสด็จในวังหรือว่า พระองค์เป็นพระภิกษุที่ทรงพระสมณศักดิ์แล้ว ก็คือการเป็นความชอบ
ที่พระเจ้าแผ่นดินทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

พิธีกรรมปฏิญาณคือ พระมหากษัตริย์ในรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
มาจนกระทั่งเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ราชบัณฑิตยสถาน หรือ
ปรารธนาจะให้ศึกษาทุกอย่างเป็นพิเศษโดยพระองค์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้วางวิธี
ศึกษาขึ้นไว้เป็นแบบแผน เพื่อใช้ศึกษา ๆ การศึกษาที่ศึกษาค้นคว้า ประเด็นที่ศึกษาค้นคว้าจึงได้มี
แบบฉบับบ้างแต่ก็มิได้ใช้ทั่วถึงกัน จึงยังคงมีของตกค้างอยู่จนบัดนี้

วิธีที่ศึกษาค้นคว้าแบบทั่วไปนี้ ก็คือ
๑. เมื่อเสร็จสิ้นการพร้อมเสร็จ และพระภิกษุมาพร้อมแล้ว ผู้ปกครองโรงเรียน
คนหนึ่งคนหนึ่งไปทางพระพุทธรูปปฏิมากร ว่า "นโม" สามแทน สัตว์วิฆเนศวรพระธรรม แล้ว
กล่าวคำบาลีดังต่อไปนี้

(ถ้าพระวิฆเนศวรเทว) "อิโหม อปรินารัง กฐินังจิรทสุธัง ธงมสุท โสโมชชาม
จุลิสณนัง อิโหม... สกัณณนัง อิโหม..."

(ถ้าพร้อมด้วยรวมบุตร) "อิมิ ภนุเต สปุปริวาจิ กฐินกฐลิตี ธงฺกฐส โฉโลเขตาน
ธญฺ โฉ ภนุเต ธงฺโฉ อิมิ สปุปริวาจิ กฐินกฐลิตี ปฏิกษณฺหตฺถุ ปฏิกษณฺหตฺถวา ๑ อิมินา
กฐนเสน กฐินิ อสธญฺ ธนฺหตฺถิ กฐนฺกฐลิตี นิตาย สฺจาม"

๒. เมื่อจบคำถวายแล้ว พระสงฆ์รับว่า "ธัญ"

๓. ประทานโศภนฐินแก่ภิกษุรูปหนึ่งซึ่งอยู่ครองเพศ หรือจะให้เป็นภคินและนางไว้
๑๓ ๆ ก็ได้

๔. เจ้าอาวาสตั้งศาลปะตูมาเสร็จ

"ถ้าพระภิกษุท่านหนึ่งซึ่งมีอายุไม่ถึง ๖๐ ปีบริบูรณ์ เป็นธอง (ธองนางผู้หาค) ตามแก่พระภิกษุสงฆ์ที่ส่งจำพรรษาที่วัดนั้น ความดังนี้อาวธ"

"ถ้าแต่ภิกษุสงฆ์ท่านหนึ่งซึ่งมีอายุไม่ถึง ๖๐ ปีบริบูรณ์ มีพระ
บรมครูทราบดีว่า ได้มีพระสงฆ์ไปรับอาวาสที่วัดนั้นแล้วทำกิจวัตรที่วัดนั้น
บังเกิดในจิตรกาลเช่นนี้ เมื่อได้ทำกิจวัตรแล้ว ยถาสังคห ๕ ประการ จะส่งธัมมกฐิ
แก่สงฆ์ทั้งปวงผู้ถือธัมมกฐิน ซึ่งไม่มีสงฆ์ในวัด กว้างถึงวัดข้างนอก ๑ อยู่ปรกษา
โดยจิตรได้ไม่เป็นอันเดียวผู้ถือธัมมกฐิน ๑ อนึ่งสงฆ์ในวัดได้ ไม่เป็นอันใด ก็อาวธ
โดยนิตยฆานน ๑ เกษมธมมกฐินไว้ ไม่ให้สงฆ์อื่นรับอาวธ ๑ จิตรกาลอันเกิด
ขึ้นในอาวธจะเป็นธองภิกษุสงฆ์ในวัด ๑ อนึ่งถ้าจิตรกาลอันสงฆ์ไปโดยนิตยฆานนทั้ง ๔
เดือนแล้ว มีสงฆ์พระสงฆ์ทั้งปวงจะรับธมฺมกฐินแล้ว ก็ให้ทำกิจวัตรที่วัดนั้นไว้ ถ้ามีความ
ตามคัมภีร์นิตยฆานนที่ในสงฆ์นิตยฆานนแล้ว จึงไม่ทำกิจวัตรที่วัดนั้นให้พร้อมกัน"

๕. พระสงฆ์รับว่า "ธัญ"

๖. ภิกษุผู้ครองสงฆ์ตั้งศาลปะตูมาเสร็จแล้ว

"สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงอนุญาตกฐินนิตยฆานนให้เป็นการเฉพาะบุคคล
สงฆ์คือ สงฆ์ใด จิตรกาลกฐินไม่เกิด และกฐินจะเป็นอันปรกษาได้ก็ด้วยสงฆ์ใดที่ส่งธมฺมและ
ทมะ และนิตยฆานนแห่งบุคคลสงฆ์นี้ ก็แต่เจ้าพระภิกษุท่านหนึ่งซึ่งมีจิตวิญญู หรือ
มีจิตวิญญูมาก หรือภิกษุรูปใดที่อุทิศตน และสงฆ์ใดที่จิตรกาลให้สำเร็จในวันกฐิน
ให้เป็นกฐินนิตยฆานนที่สงฆ์นิตยฆานนทุกเวลาทุกปี ให้ไว้ด้วยนิตยฆานนสงฆ์ใด บัดนี้

พระสงฆ์ที่ล่วงละเมิดวินัยสงฆ์แล้วพระภิกษุรูปใด จงพระรัตนตรัยของอนุญาติให้แก่พระภิกษุรูป
นั้นเถิด

๘. ภิกษุขานธรรมาไปสี่รูปหนึ่งถึงศาลาปฏิบัติธรรมแล้วไปดังนี้

“ถ้าพระภิกษุเหล่านั้น ทั้งตั้งบ้านตั้งเมืองที่ปรองพณี ข้าพเจ้าพิจารณาดูแล้วเห็นว่า
แต่ท่านผู้มีชื่อนี้ (ออกชื่อท่านผู้จะได้รับผ้าพระกฐิน แล้วตั้งไปให้กล่าวต่อคุณงามความดีเป็นต้น
ไป) ผู้เป็นอธิบดีสงฆ์ในพระอารามนี้มีอติธรรมากรมากเป็นที่สุด ผู้ทรงธรรม ของวินัย เป็น
ผู้เป็นสงฆ์นำให้สงฆ์พหุจำต้องรับวินัยที่ตนเจต เป็นอธิบดีสงฆ์ของอุบายการเป็นอันมาก
เป็นผู้ให้โอวาทแก่สงฆ์ผู้มีศีลธรรมเป็นอันมาก เป็นผู้ทรงจำรูญเมตตากรุณาต่อสงฆ์ในวินัย
ของพระสงฆ์ผู้มีศีลธรรมเป็นอันมาก เป็นผู้ทรงจำรูญเมตตากรุณาต่อสงฆ์ในวินัย
ผู้มีศรัทธาต่อสงฆ์ของพระศาสดาผู้ทรงทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างบริบูรณ์แก่สงฆ์ เพราะฉะนั้น
ข้าพเจ้าจึงขอแนะนำว่า พระสงฆ์ทั้งปวงจะรับสงฆ์พร้อมกันถวายผ้าพระกฐินทาน ก็ทั้งผ้า
ธรรมากรที่ปรองพณี แต่ท่าน (ออกชื่อ) ผู้มีชื่อ กษัตริย์ผู้เห็นไม่สมควร จงทำกิจ
ขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ ถ้าเห็นสมควรแล้วจะกล่าวการตามใจผู้สงฆ์

- ๘. พระสงฆ์ทั้งหมดรับ “สาธ”
- ๙. ภิกษุผู้ศรัทธาหนึ่ง รูปสองรูป

“ถ้าพระภิกษุเหล่านั้น ทั้งตั้งบ้านตั้งเมืองที่ปรองพณี ถ้าพระภิกษุสงฆ์รับวินัย
แยกกันตามแต่ศรัทธาของตนแล้วแต่ผู้ใด (ผู้สงฆ์) ผู้ใดสงฆ์ใด ๆ ขอพระสงฆ์จงอย่าได้ถือ
ธรรมากร ซึ่งมีนบุรีวารมย์พระกฐินทานแล้วรับผ้าพระกฐินแล้ว จงถวายแก่ท่านผู้มีชื่อนี้
ผู้ครองโลกนาราณ”

“ส่วนผ้าพระกฐินทานนั้น แม้ถึงพระสงฆ์ทั้งปวงเจตนั้นเองพร้อมกันถวาย ก็ยัง
อุปโลกนาราณจากไม้นั้น ก็ยังถวายด้วยอุทิศทุกสิ่งกรรมวาจาตามพระบรมพุทธานุญาต เพราะ
ฉะนั้นขอพระสงฆ์จงทำกรรมอันมีชราแล้ว จะถวายผ้าพระกฐินให้แก่ท่านผู้มีชื่อนี้ด้วยอุทิศ

ผู้ศรัทธาอันไม่ถ่วงรับความแก่ฐานะ ๘ กาลนั้นเถิด

- ๑๐. พระสงฆ์ทั้งหมดรับ “สาธ”
- ๑๑. พระภิกษุ ๒ รูป ถวบกฐินก่อน

นโม พุทฺธ ภาวโธ อวทโธ อมาตฺตพฺพชฺช (ออกท้าว)
พุทธาสุ เม ภนฺเต สฺวโณ. อิทํ อภฺมตฺต กฺุณฺโณสุตฺตํ สุปฺปฺพนํ. เทวํ อวทฺตํ
ปฺลชฺชตฺตํ. สฺวโณ อิมํ กฺุณฺโณสุตฺตํ อวทฺตโธ (ออกท้าว) พฺเชนฺ กฺุณฺโณ อภฺมตฺตํ. เสว
นฺนํ (แผนนฤๅติพิหารณาเววาทํ ๕)

พุทธาสุ เม ภนฺเต สฺวโณ. อิทํ อภฺมตฺต กฺุณฺโณสุตฺตํ สุปฺปฺพนํ. สฺวโณ อิมํ กฺุณฺโณสุตฺตํ
อวทฺตโธ (ออกท้าว) เทวํ กฺุณฺโณ อภฺมตฺตํ อภฺมตฺตโธ. พชฺชํ อิมํ อภฺมตฺต กฺุณฺโณสุตฺตํ
อวทฺตโธ (ออกท้าว) พชฺชํ กฺุณฺโณ อภฺมตฺตํ. โธ พชฺชตฺตํ เสว นกฺุณฺโณ โธ พชฺชตฺตํ
(แผนนฤๅติพิหารณาเววาทํ ๖)

กฺุณฺโณ อิทํ อภฺมตฺต กฺุณฺโณสุตฺตํ อวทฺตโธ (ออกท้าว) กฺุณฺโณ อภฺมตฺตํ. พชฺชํ อภฺมตฺต
อภฺมตฺตํ. สฺวโณ อิมํ กฺุณฺโณสุตฺตํ อวทฺตโธ (ออกท้าว) กฺุณฺโณ อภฺมตฺตํ. เสว
นฺนํ (แผนนฤๅติพิหารณาเววาทํ ๗)

เมื่อจบอุทิศทำกรรมแล้ว พระสงฆ์สงฆ์เหล่านั้นจะกล่าวคำแผ่
จะไล่รับ แล้วท่านเจ้าข้าจงรับกรรมของสงฆ์เหล่านั้นไว้ ส่วนใครจะยกขึ้นรับก็จงรับไว้
พระไทยธรรมเสร็จแล้วจงยกมือไปนมัสการพระรัตนตรัย

๕. วิชิตวานภูกฐิน

วิชิตวานภูกฐินจะยกมือไปนมัสการพระรัตนตรัย แล้วรับปฏิบัติกันอยู่โดยมากมีดัง
ต่อไปนี้

พระภิกษุผู้รับทำกฐินนั้น เมื่อทำกฐินแล้วให้รับไปนุ่งห่มไว้ด้วยหนึ่ง เมื่อทำเสร็จจน
ถึงพร้อมแล้วหนึ่งแล้ว พระสงฆ์สงฆ์เหล่านั้นจะกล่าวคำแผ่ แล้วท่านผู้รับกฐินจะกล่าวคำ
ขานนโมการณพร้อมกันแล้ว วิชิตวานภูกฐินใหม่เพื่อให้เป็นไปเพื่อการต่อไป ครั้นแล้วพระภิกษุรูป
ใดรูปหนึ่งจะเป็นท่านผู้รับกฐินพร้อมด้วยก็ได้ จึงน้อมพระมาตมและน้อมพระธรรมเทศนา
อรรถเทศนาที่น้อมในครั้งนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับกฐิน

เมื่อเทศนาจบแล้ว ท่านผู้แสดงธรรมของพระภิกษุเหล่านั้นเป็นปกติกันแล้ว ท่านผู้
รับกฐินจะกล่าวพระนโมทุกเช้าวันนโม ๓ วัน แล้วขอพรจากพระกฐิน ท่านผู้รับกฐินนั้นท่านเป็น
จิวนิมโธ ท่านเจ้าข้า (เจ้าข้า) ให้ว่า "อิมํส กฐินํ อภฺมตฺตํ" ๓ จบ ถ้า
เป็นสุภวาท (เจ้าข้า) ให้ว่า "อิมํส อภฺมตฺตํ กฺุณฺโณ อภฺมตฺตํ" ๓ จบ ถ้าเป็นอภฺม

ตรวจตก (มีน้ำ) ใช้ว่า "อัมมิท อชุตตวราตเทน กฐินํ อุกถราณิ" ๓ พท จบแล้วให้พระ
สงฆ์ที่ปรองมั่งทุกเช้าวันพร้อมกันกราบพระ ๓ พท แล้วก็นโมหระสังกับทำนผู้ครองกฐินด้วย
เมื่อถึงวันโม ๓ จบแล้ว ทำนผู้รับกฐินทั้งหน้าภวาสถรณ์ ประกาศการกราบกฐินดังนี้

"สกุตฺถํ ธาตุโส ธฺวธฺมมํ กฐินํ รมณิโก กฐินกฺถาโว ธนุโมหธา" ๓ พท นี้สำหรับ
ทำนผู้ครองกฐินมีพระราชาปกครองว่านักขัตตราชระเทศ ถ้ามีกษัตริย์มีพระราชอำนาจกว่าทำนผู้
ครองกฐินมีอยู่ในที่นั้น จึงแก้รูปหนึ่งวันไป ให้เปลี่ยนคำว่า ธาตุโส เป็น ภนฺเต แล้วให้
ภิกษุทั้งปรองมั่งกราบอนุโมทนาที่อนุรูปด้วยคำบริกรรมดังนี้

"สกุตฺถํ ภนฺเต ธฺวธฺมมํ กฐินํ รมณิโก กฐินกฺถาโว ธนุโมหธา" ๓ พท นี้สำหรับ
ผู้่อนพระราชาว่าทำนผู้ครองกฐินด้วย ครั้นมีกษัตริย์ปกครองระเทศว่าทำนผู้ครองกฐินก็รูปกิติ ให้
ทำนผู้ว่าเหล่านั้นเปลี่ยนคำว่า ภนฺเต เป็น ธาตุโส

เมื่อออกจากสวดกันแล้ว ให้ผู้ครองกฐินสักการาหนึ่ง ๓ พท เหมือนดังว่าเรื่องตัว
อุสมัน เปลี่ยนเป็นโมหระสัง เป็น ธนุโมหธา การสวดพระคัมภีร์เป็นพระสูตร

เมื่อเสร็จจากอนุโมทนาแล้ว ให้ภิกษุ ๓ พท สวดสังคัมแล้วจึงเป็นปรกติ
เริ่มสวดปาฐนเสนาภิกษุในขณะ เป็นเสร็จแล้ว

๕. อานิสงส์กฐิน

เรื่องอานิสงส์กฐินเป็น ที่นิยมกันทุกแห่ง ๒ ประการ คือ อานิสงส์สำหรับผู้ศอก
กฐินประการหนึ่ง และอานิสงส์สำหรับภิกษุสงฆ์ผู้ได้กรานกฐินอีกประการหนึ่ง

ในประการที่หนึ่ง คืออานิสงส์ของผู้ศอกกฐินนั้นไม่มีอยู่ในวินัยบัญญัติโทษกรง เป็น
แต่สำนักเทศน์ได้บรรยายไว้ อย่างอานิสงส์ของบุญทานทั้งนั้นอาศัยการทำบุญทุกอย่างย่อมผลคือ
มีอานิสงส์ อย่างนี้ข้อที่เบื่อกับานมีคตินันต์ในกุศลอนุจราสกิติได้กล่าว แต่การขึ้นสวรรค์นิมาน
หรือมีเทพอันประสิทธิ์อยู่ก็กันเป็นบริวารพัน ของคไม่กล่าวในที่นี้

แต่อานิสงส์ในประเภทที่ ๒ คืออานิสงส์ที่พระภิกษุสงฆ์จะได้รับการกรานกฐินในวิ
นัยกฐินแน่นอนอยู่ในวินัยบัญญัติ อานิสงส์ในเรื่องนี้ไม่ไ้เหมาะถึงสวรรค์นิมาน พะลาถึง
การที่ภิกษุผู้ได้กรานกฐินแล้วจะได้รับความยกย่อง โทษในการกระทำผิดวินัยบางข้อดังกล่าวมา

ข้างกันแล้ว แต่ในเรื่องที่ได้มีความเข้าใจกันไปว่า เมื่อสหประชาชาติมีปฏิรูปใหม่ได้กับ
ปฏิรูปจะไปทางไหนไม่ได้ หรือจะลาสิกขาบท ก็คิดจากความเป็นภิกษุที่ไม่ได้ฉัน เป็น
ความเข้าใจผิดที่ พุทธสาวในเรืองปฏิรูปนี้ด้วย

๑. ภิกษุที่จากพรรษาเสร็จแล้ว ขณะลาสิกขาบทไปก่อนกับปฏิรูป ก็ไม่มีโทษอันใดใน
ทางวินัยแต่อย่างใด ไม่เป็นความผิดอย่างใด เป็นแต่ไม่ได้รับเอกลิขิต ก็ไม่ได้ได้รับ
ชาติสังฆ์ ไม่มีความผิดวินัยโทษในการทำผิดที่นับว่าร้ายเท่าเห็น การที่ภิกษุจะไม่ได้รับปฏิรูป
หรือไม่ได้กราบทูลปฏิรูปนั้น อาจเป็นโทษมิใช่ความผิดของภิกษุเลย คืออาจเป็นโทษไม่มีโทษ
พอ หรือโทษพระภิกษุที่ลาสิกขาบทแล้วอยู่ก่อนในพรรษาปฏิรูปนั้น มีจำนวนไม่ถึง ๕ รูปจึง
ไม่ครบองค์คณะที่จะรับเอกราบทูลปฏิรูปได้

๒. ภิกษุที่ลาสิกขาบทแล้วไปอยู่ตามบ้านนอกต่าง ๆ หรืออยู่หัวไร่ปลายนาบวชก็
ไม่มีความจำเป็นอันใดที่จะรับปฏิรูปต่อๆ ไป เพราะปฏิรูปนั้น ฆิกษุที่มีความตั้งใจเช่นนั้นไม่ควรวิน
หรือความปฏิรูป เพราะตั้งใจว่าจะไปรับปฏิรูปที่อื่นแล้ว เพราะจะไม่อยู่ในเขตอาวาสนั้น
หรือในเขตสมณรูปต่อไปแล้ว โสภณพราหมณ์ ย่อมรับเอกลิขิตจาก ภิกษุรูปใหม่มีความ
ตั้งใจจะลาสิกขาบทแล้วเมื่อออกพรรษาแล้ว ไม่กราบทูลหรือความปฏิรูปเลย ถ้าไปรับหรือความ
เข้า ศาสนาบรรพชต์อยู่โดยนิตยกาลแล้ว ๕ พรรษาแล้วหรือความปฏิรูปซึ่งทำให้ได้ละสิกขา
ไปทางวินัยสำหรับการลาสิกขาบทแล้วไปอยู่ตามบ้านนอกต่าง ๆ เช่นนี้ที่กล่าวกับพุทธทศวรรษ
หลุดตัวเอง และไม่ต้องกล่าวความปฏิรูปหรือพระสงฆ์เจ้าในการที่ทรงบัญญัติเรื่องปฏิรูป
นั้น

๓. การที่พระสงฆ์เจ้าทรงบัญญัติเรื่องปฏิรูปนั้น ความมุ่งหมายอันสำคัญอันมีอยู่อีก
ข้อหนึ่งคือ เพื่อดูแลเหตุการณ์การที่จืดจางไป จากธรรมเนียมการที่ภิกษุจะทำวัตรนิตยกาล
ไว้ซึ่ง ๑ เดือน นับจากวันออกพรรษา แต่ไม่ได้ความปฏิรูปก็สามารถมีเหตุการณ์การที่จืดจางออก
ไปจนถึงกลางเดือน ๕ มีเป็นอันหนึ่งประการหนึ่งของเรื่องปฏิรูป ฉะนั้นเมื่อปฏิรูปแล้ว (ดู
ความหมายที่กล่าวไว้ข้างต้น) วินัย เอกลิขิตที่พึงมีในวันนั้น และออกให้สังฆ์คือความบกพร่อง
โทษในการทำผิดวินัยบางข้อที่ขาดไปด้วย เหตุที่ทำการปฏิรูปเช่นนี้ พระสงฆ์เจ้าให้ทรง
บัญญัติไว้ ๔ ประการ คือ

๑. วิกฤตทำชั่วเสร็จแล้ว ออกจากวัดไปโดยไม่คิดกลับ กฐินจะนับแต่วันที่ยก
จากวัดไป

๒. วิกฤตทำชั่วค้างอยู่ยังไม่เสร็จ ได้ออกจากวัดไปโดยคิดว่าจะไปทำชั่วต่อไป
ทันที ถึงแม้กฐินจะเมื่อทำชั่วเสร็จแล้ว

๓. ในเหตุการณ์อย่างข้อ ๒ นั้น ถ้าชั่วค้างทำไม่เสร็จ วิกฤตทำชั่วกลับใจ
จะไม่ทำต่อไป กฐินจะนับเป็นเวลาที่กลับใจวันนั้น

๔. ในเหตุการณ์อย่างข้อ ๒ นั้น ถ้าชั่วค้างทำไม่เสร็จแล้วกลับใจใหม่ หรือ
อุปจารไปทำดีทุกหนึ่งเขตใด และถึงที่สุดจะกลับใจในวันนั้น กฐินจะนับตั้งแต่วันที่กลับ
ใจนั้น

๕. วิกฤตทำชั่วไปโดยหวังว่าจะได้ทำดีบ้างก็ถึง **กฐินไม่มีผล** ไม่ดีโอกาส
ทำดี กฐินจะนับแต่ตอนที่ได้ทำดี

๖. ขณะสงฆ์ทำบุญในวัด ไม่ควรพาพระไปทวงถามเงินไทยในการทำสังฆวิงษ์อีก
ต่อไป หรือไปไกลถึงนอกเขตกฐินด้วย **กฐินที่ออกไปนอกเขตนั้นแล้ว** กฐินจะขาดต่อเมื่อ
ได้ทราบข่าวในวัดของเขตนั้นว่าพระสงฆ์

๗. เมื่อทำบุญแล้ว ๕ หรือ ๘ วันกับวันเดือนขึ้น ๑๕

๘. เข้าขบวนในเขตกฐินจึงจะนับว่าในวันของวัดได้

๖. กฐินหลวง

การทอดกฐินนั้น ทำทวีปในอันแต่สมณบุรุษการณหรือต่อมา กฐินหลวงนั้น ได้
มีผู้ทูลถามกันมาช้านานมีทอดกฐิน แต่ไม่ทราบว่าใครได้ทอดบ้าง และการทอดกฐินในประเทศ
อื่น ๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนาที่ศุภเดิวนจะไม่ได้อำนาจเป็นพระสงฆ์ไทยโดยสำคัญเท่ากับในเนือง
ไทยเรา เพราะในเนืองไทยเรามี การทอดกฐินเป็นราชประเพณีกันแต่เดิม ซึ่งพระมหากษัตริย์
ทรงนำราษฎรให้บำเพ็ญกุศลในเรื่องนี้ กฐินที่พระมหากษัตริย์ทรงทอดด้วยพระองค์เองก็คื
หรือพระราชทานให้ผู้ทำบุญในนามของพระองค์ก็ชื่อเรียกกันว่า "กฐินหลวง"

ในสมัยที่กรุงสุโขทัยเป็นราชธานี การทอดกฐินเป็นงานสำคัญยิ่งไว้ เยาวชนเห็น
ได้จากศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง ดังนี้ต่อไปนี้

สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยฯ สมเด็จพระบรมโกศเกล้าฯ และเจ้าฟ้าทศ
กฐินที่อุบลราชธานีพระชนม์แห่งที่หนึ่ง

ส่วนการปฏิสังขรณ์ในกรุงเทพฯ นั้น ฝ่ายรับมรดกวัดมีชนวนพูนสาครา กิจาบุตรกรม
การปกครองเรือเป็นการแก้ฐิน ในเรื่องทศพรอาครา^๑ โพร้มเดิมไม่ได้มุ่งหมายจะให้เป็นที่
ปฏิสังขรณ์ การปฏิสังขรณ์แก้ไขให้เป็นการชดเชย แต่ก่อนเรามีการชดเชยปีละ ๒ ครั้ง คือในเดือน ๔
เดือน ๕ ซึ่งเป็นปฏิสังขรณ์แก้กรรมชดเชยครั้งหนึ่ง และในเดือน ๑๑-๑๒ ซึ่งเป็น
ปฏิสังขรณ์แก้กรรมชดเชยครั้งหนึ่ง ที่ตั้งวัดเดิมคือวัดหน้า กี่เวลาเมื่อเจ้าอาวาสทศพรอาครา^๑ จึงต้อง
ขอให้เจ้ากรมการท่าเรือชดเชยก่อน การชดเชยในครั้งนั้น มีคำสั่งให้เจ้ากรมการท่าเรือซึ่งเป็นผู้
จัดซื้อที่ดินให้ทราบได้ว่า เครื่องธนูอาวุธและสิ่งของเครื่องใช้ของกรมการท่าเรือ การชดเชย
ในปี ๒ ครั้งที่ไม่ได้ชดเชยนั้น คือในเดือนเดือน ๕ เดือน ๖ นั้น ส่วนเจ้ากรมการท่าเรือ
และเจ้ากรมการท่าเรือชดเชยไปหมดแล้วจะชดเชยบ้าง เช่นในเดือน ๑๑-๑๒ เป็นการ
ชดเชยเจ้ากรมการท่าเรือ ก็ต้องทำให้มีของชดเชยเช่นยาสูบ เครื่องพระยาชดเชยในครั้ง
ก่อน ทางเจ้ากรมการท่าเรือ กว่าจะชดเชยเสร็จสิ้น ๑ ปี คือ ตั้งแต่เดือนเดือน ๑ ถึงพระ
พุทธศ. เป็นที่ ๒ และเจ้ากรมการท่าเรือเป็นที่ ๓ และเจ้ากรมการท่าเรือชดเชย ๓ ครั้งชดเชยที่ ๓
ปฏิสังขรณ์พระอารามวัดถึง ๔๕ ปี และวัดพระอารามซึ่งมีอยู่ก่อนปฏิสังขรณ์ทุก ๆ เช่น วัด
บวรนิเวศ วัดราชพิศนัง วัดเทพธิดา วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดกัลยาณมิตรวัดศรีทองวัด
ทองหล่อ วัดพระยาสุเรนทร์วัดสุทัศน์เทพวราราม วัดเทพศิรินทร์วัดสุทัศน์เทพวราราม วัด
ทองหล่อ วัดพระยาสุเรนทร์วัดสุทัศน์เทพวราราม วัดเทพศิรินทร์วัดสุทัศน์เทพวราราม
แต่ก็ยังไม่ได้ชดเชยเข้าในวัด นี้ก็เพราะสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
แล้วก็ชดเชยไว้ก่อนไป (ดูพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ในหนังสือโคลง
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ)

จะเห็นว่า การชดเชยปฏิสังขรณ์ในเมือกรุงเทพฯ ได้เป็นประเพณีของบ้านเมืองมาตั้งแต่สมัย
อยุธยาถึงรัตนโกสินทร์

๑) เจ้าฟ้าโสมพะมิตร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

